

శ్రీరస్తు.

ఓం నమః కామేశ్వర్యై.

చిత్రకవి, సింగరార్య

కృతమై

పండిపెద్ది, కృష్ణస్వామి

కృతముగా

వ్యాఖ్యతోనున్న

బిల్హణీయము.

ఇది

హర్, హైనస్, ది, మహారాజకుమారికా, సాహెబా

మహారాణీ ఆఫ్ విజయనగరం వారి

ద్రవ్యసహాయమువలన

శ్రీ వారియాస్థానవిద్వత్కవి యగు

పురాణం-సూర్యనారాయణతీర్థులచే

ముద్రింపించి

ప్రకటింపబడినది.

1911

విషయసూచిక.

ప్రథమాశ్వాసము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

విషయసూచిక

ద్వితీయాశ్వాసము.

ఓం నమః కామేశ్వర్యై.

బిల్హణీయము.

ప్రథమాశ్వాసము.

శా. శ్రీరామావనిజానిజాయతభుజాశృంగారశాఖామిళ
త్సారాకారలతాస్తనస్తబకభాస్వద్దంతవాసఃకిసా
లారాళాలకభృంగరంగదఖిలాంగాంచత్ప్రసూనోత్కర
శ్రీరామాకృతికల్పకంబు మము రక్షించుఁ బుధానందమై. 1

క. భువనరసిజసంభవముఖ, భువనస్థసమస్తదేవముఖ్యుల
కెలమిం, బ్రవిమలమతి మ్రొక్కెద మ, త్కవితకు
సంతతము సత్ప్రకాశత గలుగన్. 2

క. ధర దోషోదకముల నిడి, గరిమన్ సుగుణా
మృతంబు గైకొనుకీర్త్యా, కరవరమానసవసనం,
చరసత్కవిహంసములను సంస్తుతి సేతున్. 3

తే. నిర్మలావయవమ్ముల నెమ్మి విడిచి, వ్రణములకుఁ బోలు
మక్షికాప్రతతిభంగి, నొప్పులు గ్రహింప కెప్పుడుఁ
దప్పు లరయు, కాకవుల మూఁక వీక నిరాకరింతు. 4

వ. అని యివ్విధంబున నిష్టదేవతానమస్కారంబును సత్కవిపురస్కా
రంబును గుకవితిరస్కారంబునుం గావించి యే నొక్కనాఁ డెక్కన్న
యగుమహాకవుం జొక్కి హృద్యవిద్యానవద్యు లగువిద్వద్వర్యులు
గొలువం గొలువుకూటంబున నధివసించి సమంచితగతిని సత్కవు[illegible]
దీపించు నవసరంబున [illegible]

తే. చిత్రకవివంశదుగ్ధాబ్ధిశీతభానుఁ, డనుపమానోక్తి
శ్రీసింగరార్యసూనుఁ, డమితకవితావిశేషజ్ఞుఁ
డనఁగ వెలయు, నారసింహార్యకవి వచ్చి నన్ను మెచ్చి. 6

క. శ్రీపండిపెద్దిసత్కుల, దీపక కాశ్యపసగోత్రదీవ్యన్నానా
భూపాలకమకుటమణీ, శ్రీపదపాదాగ్రభూమి కృష్ణస్వామీ. 7

సీ. కుత్సితకాణాదకుత్కీలకవిభేద, సంసక్తయుక్తివజ్రప్రహార, యణకాంక
పాణినీయాటవీపాటన, చటులసూక్తివిహారపటుకుఠార, నిర్ణీతికృత
జైమినీయతూలోద్ధూత, సంస్కారవాక్యఝంఝూసమీరదుర్మతవే
దాంతమర్మతమశ్ఛేద, భాసురవచనప్రభావసార

తే. కావ్యనాటకలసదలంకారసాహి, తీసుసంపన్న
రసలసద్ధీరహృదయ, పండిపెద్దికులీన సంపన్నిధాన,
పాలితకవీంద్ర శ్రీకృష్ణపండితేంద్ర. 8

వ. అని వినుతించి వినుము భవదీయంబు లగుచతుర్దశవిద్యాప్రభావం
బులు సకలభాషావిశేషంబులు సమస్తచమత్క్రియావినోదంబులు
నెన్న నిన్నరులకుఁ దరంబు గాదు నిఖిలలోకంబులఁ గృతిముఖంబునఁ
గీర్తి నిత్యం బగు నట్టికృతులయందు నాంధ్రం బతిరమణీయంబు గా
వున నొక్కపురాతనకథ నాంధ్రప్రబంధంబుగా రచియించి రామాం
కితంబు సేసి యాచంద్రతారార్కంబుగా సత్కీర్తిం గాంచు మనిన
న్నేనును సంతోషితాంతరంగుండ నగుచు. 9

క. మున్నింద్రతనూభవునకు, వెన్నుండు
సహాయుఁ డైనవిధమున నే నా, సన్నుతసద్గుణగణసం
పన్నుం డగుకవివరాధిపసహాయమునన్. 10

షష్ఠ్యంతములు.

క. శ్రీజనకసుతాహృదయమున, రోజాతద్యుమణి
కజవిభూపాత్మమరు, ద్రాజప్రముఖామర్త్యస,
మాజాగ్రణి కరిజనాసుమరుచసిఫణిశికిన్. 11

క. తుండీంద్రతుండనిభదో, ర్దండస్ఫుటకాండనిర్జి
త మహోద్దండ [redacted] ండునకుఁ,

క. సుందరపదారవిందము, రంపముదితబుధపురంద
రమిళిందునకుం, గుందశరత్కందవ్యష,
స్యందనచందనకనద్యశఃకందునకున్. 13

క. హరితనయహృదయసారస, హరికి మహాసూనృతజిత
హరి కతితేజః, పరిహాసితహరికి భవగజ,
హరికి సదాపాదపంకజానతహరికిన్. 14

క. వరధీధిక్కృతచక్రిం, గరథికి సౌందర్యహసితకరథికి వినమ
చ్ఛరధీకృతశరధికి దా, శరథికి ధృతశరధి కురగశాత్రవరథికిన్. 15

క. శాంతునకు దాసహృదయని, శాంతునకు నితాంతనయన
చాకోరయుగా, క్రాంతమహీజాస్యకళా,
కాంతున కానందభరితకపికాంతునకున్. 16

క. రావణహరణునకు జితై, రావణచంక్రమణునకు
ధరారమణునకుం, బావనజనభరణునకున్,
భావనయాభరణునకు నభంగరణునకున్. 17

క. రామునకు నీలమేఘ, శ్యామునకు దివాకరాన్వయాం
భోధిసుధాధామునకుం బరశురామవి,
రామునకు సమస్తభూవరలలామునకున్. 18

వ. అంకితంబుగా నాయొనర్పం బూనినబిల్హణీయం బనుమహాప్రబంధం
బునకుం గథాక్రమం బెట్టు లనిన. 19

లక్ష్మీమందిరపురవర్ణన.

తే. వసుమతికి నాభిభూతమై వఱలునట్టి, భద్రశిఖరికి
నుత్తరభాగమందు, ద్రుపదలలితంబు సుజనసం
దోహచరిత, దివ్యదేశంబు పాంచాలదేశ మమరు. 20

వ. అందు. 21

శా. శ్రీరామామణి కాటపట్టు హరికిం శృంగారవాసంబుఁ జై
త్యారత్నంబుల కెల్ల నాకరము సమ్యగ్వాహినీపాళి కా
ధారం బన్యదురాసదంబు విబుధశ్రేణంబు రాజాత్తిచే
శేరష్యం బయి సిందురీతిం బుగి [illegible] 22

క. ఆపురము జయశ్రీలకుఁ, గాపురము సమంబు
ద్వారకాపురమునకున్, భూపురములలోఁ జెల్వగు,
గోపురముఖచుంబితైకగోపుర మగుచున్. 23

క. సతతశశిరస్తలవిసరద, దితిసుతతటినీతుషార
ఓష్ఠాబ్జము లై, నుతి కెక్కు సౌధరాజము,
లతులితశివమూర్తు లనఁగ నప్పురిలోనన్. 24

ఆ. కనకగోపురాగ్రఘటితగారుత్మత, రత్నరుచులు
కుముదరాజు లేడి, తొడరి మెసవఁ జూచు దూర్వాంకురము
లని, చను మృగేంద్రముఖము లునికి నులికి. 25

సీ. ఒకచోటునను బోటు లొకనీటు గొని మీటు, వీణెలనాదంబు వేడ్క
సేయ, నొకచెంగట సభంగసకలాంగయుతమంగ, శమృదంగరవము
ధింధిమి యనంగ, నొకవంక గతశంక నకలంకముగఁ బంక, జాస్యలు
చెలఁగి లాస్యములు సలుప, నొకచెంత వగఁ గాంత లొగి వింత గొని
సంత, సము మీఱ సరస గీతములఁ బాడ

తే. వెలయు బహువిధవాద్యసంవేద్యహృద్య, ఘుమఘుమార్భటి
దిక్కులఁ గొమరు మిగుల, జనుల కానందరసము నిచ్చలు
ఘటించి, రంజితావనిజాని యారాజధాని. 26

సీ. సురసాలసంతతి సురసాలసంతతి, గతి ఖగాళికి ఫలోన్నతి యొసంగు,
మహితకాంచనములు మహితకాంచనముల, పోలిక నామోదములు
ఘటించుఁ, గలితపున్నాగముల్ కలితపున్నాగము, లట్ల కొమ్మల
తోడ నమరియుండు, రంభాదినటనము రంభాదినటనము, కిరణి మరు
త్ప్రసంగములఁ బొదలుఁ

తే. బనస లెంతయుఁ బనసలభాతి ద్విజుల, కును బదక్రమసం
యుక్తిఁ గొమరు మీఱు, నగము లున్నతి నగముల
పగిది వనుల, నలరుచుండు విప్రత్రంబు లగుచుఁ బురిని. 27

క. ఆవనములు ద్విజసందో, హావనములు తులితవృత్ర
హావనములు స, త్సేవనములు మార్గికసం,
జీవనములు చరితభువనజీవనము లగున్. 28

బ్రాహ్మణవర్ణనము.

మ. కులసంరక్షణులు౯ సువాక్సమహితుల్ గోత్రాహితుల్ జాతవే
దులు ధర్మాత్ములు భూసురాఖ్యభువనాప్తుల్ సజ్జగజ్జీవనుల్
కలితార్థప్రదు లార్జితార్యులు కనత్కాంతుల్ తమోదూరు ల
య్యిలధాత్రీసుర లెంతయు౯ విబుధులై యింపొందుటల్ చిత్రమే.

రాజన్యవర్ణనము.

సీ. చక్రములకుఁ గీడు సలుపనిరాజులు, దివిరి సత్త్రముల భేదింపనియును
లిలఁ గుభృత్తులకు వెన్నిని కూర్మిపతులు, గోత్రవర్గము బల్మిఁ గూల్ప
నింద్రు,లరికి మార్గోగముగానట్టిపూరుషసింహు, లనయంబు మూల
నుండనిమహేశు, లోకనిదాపుఁ జేరనోపని శీనులు, పుణ్యాంబు దప్ప
నిపుణ్యజనులు

తే. పౌర వీ రస వీరసమైకపరులు, పరఁగుదురు పురి
శుచిభానువంశ్యు లగుటఁ, గువలయానందసంధాయి
గుణతమోప, సరణానై పుణ్యవిభులు రాజన్యవిభులు. 30

వైశ్యవర్ణనము.

మ. ఒకశంఖంబునఁ బొంగు నర్థపతి యుద్యోగంబు దా ము౯ భజం
పక రత్నాకరుతోడిసఖ్యమునకుం బాటించి సంఖ్యాధిక
ప్రకటార్థాఢ్యతచేఁ జెలంగి బహుమిత్రప్రాభవాసిద్ధరూ
పకసంపద్విభవంబు గాంతురు పురి౯ వైశ్యోత్తముల్ వేడుక౯.

శూద్రవర్ణనము.

క. హలపాణి యొక్క నాఁగలి,గలవాఁ డని తెల్లఁజేసి కడువేడ్కఁ బురిం
గలవిష్ణుపాదజావళి, యలరారె సువర్ణయుక్తి వ్యవసాయమున౯. 32

ప్రకారాంతరము.

క. తనయులవిభవము తండ్రికి, గొన రాదే యనుచుఁ
బురిని గోరినధాన్యంబును హరిపదజులు రాసుల,
నొనరించిరి హరిపదంబు నొందఁగ నెందు౯. 33

గజవర్ణనము.

చ. సరసిజబాంధవుండు మునుచాయ ననూరుఁడు తేరు దోల న

స్త్రీవర్ణనము.

సీ. తమ్ముల దోషాప్తి గ్రమ్మఁ మూసినయట్లు, నయశాలులను బొట్టొనర్చ
కొంత, వసుధ మహాహీనుపశత నిల్పినసడి, కలనదావర్తులఁ గ్రా
చునగడు, భోగి నధోగతిఁ బొందించుపాతకం, బాదిత్యకవులమే లడ
చుకొదవ, కడుఁ గళానిధిఁ దమోగ్రస్తుఁ జేసినదూరు, ఘనుల వివర్ణ
త గలుపుకలఁక
తే. సలుప, తప్పించుకొనియోఁ దన్నగరసతుల, యలరుపదములు.
మృదుజంఘ లరిదిపిఱుఁదు, లలఁతినాభులు మెఱుఁగారు
లఘుకుచము, లమరుమోములు వరకుంతలము లమర్చి. 40

సరోవర్ణనము.

సీ. విబుధేంద్రచారణుల్ వెలయుట నొకవంక, గీర్వాణపురతరంగిణి
యనంగఁ, గమలోదయస్ఫూర్తిఁ గాంచుట నొకవంక, నిర వొందుకల
శసాగర మనంగ, రాజహంసవిహారరమణీయతర మౌట, నొక్కకేవ
మానసం బో యనంగ, ననిమిషాంచితజీవనాభిరూపం బౌట, నొకచో
సుధాపూర మో యనంగ
తే. వెలయు నెంతయుఁ దత్పురవివిధవీథి, కాంతరాళ
ప్రదేశనితాంతఖచిత, నవ్యనవరత్నసోపానభవ్యపార్శ్వ,
రాజితం బైనకమలాకరవ్రజంబు. 41
తే. రమణ మీఱులక్ష్మిమందిరమ్ము నేలు, నినుఁడు పాంచాలుఁ
డాపురి యెన్నఁ బద్మ, నీమణి కరగతయు నై వినిద్రవృత్తి,
నతులితామోద యయ్యె నదాళు లలర. 42

సౌధవర్ణనము.

ఉ. కాంచనపద్మరాగశశికాంతమణీగణకల్పితోజ్జ్వలో
దంచితసౌధరాజములు తత్పురి నొప్పె ధ్వజాన్వితంబు లై
మించినభీతిఁ బత్త్రియుతమేరుముఖాచలపంక్తు లెంత నే
తెంచె నన్నంగ భూతిసమదేవపుఁడై నధరేంద్రు పాలికిన్. 43

పుష్పలావికావర్ణనము.

స్థిరతరతన్నిబద్ధవరజిహ్మాగపాశము లోలి వ్రేల న
వ్వారికరు లజ్జనాశనములె పో యని తుండము లెత్తి దక్షిణో
త్తరముల నేగు భీతిమెయిఁ దత్ప్రహితేక్షణుఁ డై రయంబునన్.

అశ్వవర్ణనము.

చ. వరుస నిజేశు మూలఁ బడ వైచినయట్టిమరుత్తురంగముల్
సరి గొనకే జవంబు గొని సాగిన నాశుగ మై సమీరుఁ డా
ర్చి రహిని రాఁ దదాకృతి హరించెఁ బదోద్ధతధూళిఁ గప్పి త
త్పురితురగోత్తమంబులు విభూషితసాదిబలోత్కరంబు లై. 35

రథవర్ణనము.

చ. సమములు గావు వాజు లని సారథి కుం టని గాలికూఁడు వ
గ్గము లని చక్ర మొంటి దని కాలునసంతమణీవజ్రప్రభా
వమహిత మై ఘనావరణవైఖరితో నలరారురాజితో
త్తమరథరాజి భానునిరథంబును నవ్వు సదా సముద్గతిన్. 36

ప్రకారాంతరము.

చ. నగరశతాంగబృందము లనంతగతోన్నతు లై చరింప దే
వగణము తద్రథాగ్రగతివైభవ మొందినవ్యోమయానముల్
వగచుచు మానముల్ దొరఁగి వర్తిలుచున్నవి నాఁటనుండియున్
జగతిని దానఁ జేసి కొన సాగెను వానివిమాననామముల్. 37

భటవర్ణనము.

క. కట్టింతురు రుగ్గు నయినను, దట్టింతురు హరుల
నైనఁ దలఁగనికడిమిం, గొట్టింతురు
జము నైనను, బిట్టింతురు రిపుల నెల్ల భటు లప్పురిలోన్. 38

ప్రకారాంతరము.

చ. కులిశకఠోరహస్తముల ఘోరమదావళదంతకాండముల్
బలిమిఁ బెకల్పఁ గొండలు చలంబున దండిగఁ బిండి సేయ ను
జ్జ్వలలయకాలు నైన గెలువం దగులావరు లప్పురంబునన్
వెలయుదు రద్భుతోర్జ్వటులు వీరభటుల్ చటులాహవోద్భటుల్.

నీకులుక్కఁజెం ద్లెవి పైకమ్ము దప్పించు, పైకమ్ము దప్పనే చేకొనంగ
నెంత నీకైదండ నిచ్చెదవఁటె మేలు, కైదండ యిత్తురే కర మెడలక
భావింప రుచియే మొ బంధుజీవం బేది, యీబంధుజీవనం బెందుఁగలుగు

తే. ననుచు వీథుల సరసనర్మానుకూల, వచనరచనల
మెలఁగుచు వఱలువిటుల, కనుగుణంబుగఁ బలుకుచు
ననుదినంబు, వెలయుదురు వీటఁ బుష్పలావికలు ప్రీతి. 44

వ. మఱియు నప్పట్టణంబు మణిఘటితకాంచనఘనావరణంబులును, ఘ
నావరణనివారణపటుపటాంచలానిలకేతనాంచితసౌధరాజంబులును,
సౌధోపరిసబద్ధ ముక్తామయశిరోగృహంబులును, గృహారాజితమణిక
వాటంబులును, కవాటవిరచితమరకతమణిశోభావిరాజమానతోరణ
ప్రకాశితద్వారంబులును, ద్వారోభయపార్శ్వరమ్యరత్నవేదికలును,
వేదికాంతరరచితవిద్రుమంబులును, విద్రుమవైదూర్యస్తంభసముద
యంబులును, స్తంభసంభృతశాతకుంభకుంభవిలసితమంటపంబులును,
మంటపాభ్యంతరసంచరత్సుందరీజనంబులును, జనసందోహసంపూరిత
వీథికారాజంబులును, రాజకుమారారూఢసంచరద్గంధసింధురసైంధవ
రథనికరంబులును, కరవిన్యస్తవీణావాదనప్రవీణగాయకులును, గాయ
కయుక్త మృదంగ తాళాదిలాస్యసంరంభవిజృంభమాణరంభాసమాన
వారకాంతలును, కాంతనిరంతరసురభికుసుమఫలభరితపాదపోద్యానం
బులును, నుద్యానాంతరకనత్కమలకల్హారమరంద పానతుందిలమిళింద
బృందఝుంకారప్రమోదమేదురసారసహంసచక్రాది జలవిహంగసంకలి
తసరసులును, సరసమనోహరపరిమళమిళిత శీతలపవమానంబులునుం
గలిగి, యమరావతీవిధంబున లోహితాశ్వవిలసితం బై, తేజోవతీనగ
రంబుపోలుపున సమవర్తిరాజితం బై, నైరృతినిలయంబుకైవడిఁ బు
ణ్యజనోద్దీపితం బై, వరుణమందిరంబురీతి ఘనపుష్పమాలికాశోభితం
బై, పవనునిగేహంబుభాతి నానాసుగంధబంధురం బై, యలకాపురం
బుబాగున ధనదమహితం బై, కైలాసంబులాగున రాజశేఖరరమ్యం
బై, కమలగర్భసదనంబుపోలిక మహితభాషాసమన్వితం బై, హరినివా
సంబుచాడ్పున నిత్యముక్తానుగమ్యం బై, భోగవతీపుటభేదనంబుతీరున

త్రం బై, సాకేతరాజధానివడువున రామలక్ష్మణోపశోభితం బై, ద్వార
కయందంబునఁ గృష్ణబలభద్రప్రకాశితం బై, హస్తిపురివైఖరి గాం
గేయాదిభూషితం బై, యింద్రప్రస్థపురంబుమాడ్కి ననుగతధర్మజా
తం బై, వారణాసిచూడ్కిఁ బ్రచండకాలభైరవశూలహస్తరక్షితం
బై సిరుల నిర వొందుచుండు. 45

మదనాభిరామవర్ణనము.

క. ఆజగతి కధీశ్వరుఁ డై, రాజిలు మదనాభిరామ
రాజేంద్రుఁడు జన్యాజితబాహాపవిధా,
రాజితసమదోన్నతారిరాడ్గాత్రుం డై. 46

సీ. రమణ లక్ష్మీమందిరమ్ము మేలమ్ముగాఁ, గని సదాళి గుణమ్ము గా
గ్రహించి, మధురధర్మముఁ బూని మాధవు లోఁగొని, యలఘుద్విజా
వళి నాదరించి, దాక్షిణ్యశాలి నొద్దనె నిల్పికొని కళా, నిధిపర్వమున
రుచుల్ నింపఁ జేసి, శోభితం బగుమహాసుకృతిభావము గాంచి, పరస
త్యరతిమనోహరత మించి

తే. కలన భయదోగ్రమూర్తిసంకల్ప మడఁచి, ఘనసుదృక్కా
శికామానకర్త యగుచు, నతనువిఖ్యాతిచే మద
నాభిరాముఁ, డలరు నిజనామగరిమ యథార్థముగను. 47

సీ. విసములోపలఁ జిక్కి వెడలరానిస్వయంభు, లాలితవాణీవిలాసుఁ జేసె
నొంటికాఁ డై దాన మొరుని వేఁడినచిరం, తనమాని మేటిభూధవుఁ జేసె
నచలాధివాసుని నాదిభిక్షుని సర్వ, మంగళానుభవసంప్రాప్తుఁ జేసె
బహుళార్తిభేదవిభ్రాంతిఁ గుందుకళంకిఁ, దనతోడఁ గూడ సత్ప్రీతిఁ
జేసె

తే. యెన్న నీగుణ మీధర్మ మెంతుఁ గలదొ, త్రిగ సద్యుక్తుల
సంయుక్తులుగ నొనర్చు, నితనిమదనాభిరామాఖ్య
మిడిననలువ, కౌశలంబుఁ గణింప శక్యంబె తలఁప. 48

సీ. రమ్యగుణశాలి యాభూపురందరుం డు, దారిఁ గాఁ గొని
లీల మందారమాల, ననుదినముఁ గూడి క్రీడల నన్నిర
తుల్లు, వహవిఁ జాలించు బుధనికాయములుఁ [illegible]

యామినీపూర్ణతిలకావర్ణనము.

క. ఆయనఘున కుదయించె మ, హాయతగుణజాల బాల
యంచితలీలం, దోయజసాయకునాఱవ,
సాయక మని భూజనాళి సన్నుతి సేయన్. 50

సీ. సకలంకసంగవాంఛాసక్తి దగ దంచుఁ, గమలారిఁ బోఁరగినకళ యనంగ, మే నెఱుంగనివానిమిత్రత్వ మస దని, మకరాంకు వీడ్కొన్న మాయ యనఁగ, నిరవలంబావాసనిరతి కాని దటంచు, సురపథం బెడలినచుక్క యనఁగ, మలినాంతరంగసంబంధ మాఱడి యంచు, మేఘంబు వీడినమెఱుఁ గనంగఁ

తే. జాయలను జెల్వ మైనలేఁబ్రాయమునను, జనుల కల్లారు
ముద్దుగా ననువుపడుచు, నాటపాటలు సలుపుచు నవని
బాల, యామినీపూర్ణతిలకాసమాఖ్య నలరు. 51

వ. ఆకుమారీరత్నంబు దినదినప్రవర్ధమాన యై యున్న యెడ. 52

క. మృగమదమున రుచి పుట్టిన, పగిదిని జెఱనకును బండు పండినరీతిం
దగ సురభి పసిఁడి నొదవిన, పగటున యౌవనముదనరె బాలామణికిన్.

పాఠాంతరము.

క. కుందనమునందుఁ బరిమళ, మందినక్రియ
మృగమదంబునం దమర రుచుల్, వొందినగతిఁ
గుసుమంబున, నందపుఁదావివలెఁ దరుణియౌవన మలరెన్. 53

సీ. మహితయౌవనరూపమధుమధురాలాప, బింబోష్ఠి శ్రీవర్ణబింబకర్ణ కంజాతదళనేత్ర కాంచననిభగాత్ర, చతురచంపకనాస చారుహాస పటుసైకతశ్రోణి పల్లవాంచితపాణి, ప్రౌఢసౌభాగ్య సంపన్నయోగ్య కరికుంభకుచపాళి ఘననీలరోమాళి, కుముదాప్తవదనసత్కుందరదన

తే. యలసమరువంపుమొలక కాయజునిచిలుక, కలితకర్పూర
తిలక సుగంధఫలక, యామనీపూర్ణతిలక నీ
లాంచదలక, రాజసము గుల్క శృంగారరసముఁ జిల్క. 54

సీ. నలినాక్షికొప్పు కృష్ణత్వంబుఁ బ్రాపించు, నెమ్మోము విధురీతి నివ్వ
టిల్లు, సజ్జాస్యకన్ను లజ్జాలోకత వహించు, నధరంబు మాధవత్వా,

తి నమరు, నలివేణిచనుదోయి యచ్యుతత్వముఁ గాంచుఁ, జేయి ప
ద్మాహితస్థితి భజించు, నగకుచనూఁగా రనంతభూతిఁ జెలంగు, లేఁ
గౌను శ్రీహరిలీలఁ దాల్చు

తే. నాభి కమలాకరత్వం బనంగ నెసఁగుఁ, దనువు హేమాంశుకస్ఫూర్తి
దనరు నిట్లు, విష్ణుభావంబు చెలియందు వెలయుచుండు,
క్షితిజనంబులు మెచ్చి సన్నుతులు సేయ. 55

సీ. ఎంతటివానినే నీనాతివదనాబ్జ, మమరఁగా లోఁగొను నద్ద మేమొ,
యేధీరు నెద నైన నీలేమచూపులు, నాటు మనోజబాణంబు లేమొ,
యెవ్వానిహృదయాళి కీతన్విచన్నులు, సరి నిగ్గుకుసుమగుచ్ఛంబు లే
మొ, యేమహాత్ముని నైన నీతలోదరిమాట, యను వొంద నిలుపు
రాజాజ్ఞ యేమొ

తే. ఏఘనుని నైన వేఁడించు నీశుభాంగి, తనువు బంగార
మేమొ యేధన్యు నయిన, మరులుఁ జెందించు నిది మరు
మాయ యేమొ, యనుచుఁ జూచినజనములు వినుతి సేయు. 56

వ. ఇట్లు తల్లిదండ్రుల కల్లారుముద్దుగా ముద్దియ యేప్రొద్దుఁ బ్రొద్దులు
పుచ్చునవసరంబున. 57

విద్యాభ్యాసము.

తే. అక్షరాభ్యాస మొనరింప ననువుపడుచు, స్వరయుతంబుగ
వీణాదివాదనములఁ జెలగుగీతప్రబంధవి
శేషకలన, గాననైపుణి నేర్చె సంస్కారయుక్తి. 58

సీ. రమణీయతర మైనరాయంచ మృదుచర, ణాబ్జసంగతిని నాట్యములు
సలుపఁ, జెలువ మై ముద్దులు గులుకుపల్కులతోడఁ, బెంపుడురా
చిల్క పేరు గొనఁగ, రామాయణాదిసద్గ్రంథముల్ వెలయఁగాఁ,
బజ్జఁ బుస్తకరాజి పరిఢవిల్లఁ, దాళకాలక్రియోద్ధారితంత్రీస్వర, భేదం
బులను బాణి వీణ మెఱయఁ

తే. జెలఁగు చిఱునవ్వువెన్నెలల్ చిలుకుచుండఁ, గలికితెలిడాలు
చూపులు గలయఁ బర్వఁ, బాండిమము దోఁచి భారతి
భాతి నాతి, పసిఁడిగద్దియపైఁ బాట పాడుచుండు. 59

క. ఆపాట సరసుధాలహ, రీపాటవసరసమాధురిలలితంబై,
కోపై పీనులకా పై, యాపై కరరవంబుమాడ్కి నాపైఁ దోఁచున్. 61
వ. అట్టిసమయంబున.
క. మునమాభిరామభూపతి, యొదవినసంతోషమున
మహోల్లాసముతోఁ, బాదలుచు గానము సేయఁగ,
మదపతి నిజపుత్త్రిఁ జూచి మదిఁ జింతించెన్. 62
తే. ఈకులపవిత్ర సురుచిర హేమగాత్ర, చంద్రకళ గద
సంగీతజలధి కిపుడు, దీని కిఁక సర్వవిద్యలు దేటపడఁగ,
బేర్చి సాహిత్య మొదవఁ జెప్పింతు ననుచు. 63
వ. నిశ్చయించి. 64
తే. కొలువుకూటంబునకు వచ్చి కువలయేశుఁ, డమర సింహా
సనాసీనుఁ డై ప్రధానుఁ, డగు వసంతాఖ్యు రావించి
యథకసంభ్రమమున మన్నించి పలికె సమ్మతి దలిర్ప. 65
క. ఓమంత్రిశిఖామణి యిదె, నాముద్దుల
కూర్మితనయ నయమొప్పంగాఁ, గోమలగతి
లయపద్ధతు, లేమాఱక సరసగాన మింపుగ నేర్చెన్. 66
తే. గానవిద్యకుఁ దగినట్లు కన్య కిపుడు, కావ్యనాటకలసదలం
కారభావ, సరససాహిత్య మేర్పడునరణిఁ గఱపి,
పౌఢిఁ గావింపవలయు నిరుపమతిని 67
వ. అనుచున్న సమయంబున సభాసదులు తమలో నిట్లనుకొనిరి. 68
తే. కలికిపాలిండ్లు మేలిబంగారుగిండ్లు, చానవాల్చూపు
లానుమచాపునూపు, లబలవదనంబు సదనంబ యబ్జరమకుఁ,
గాంతముంగురు లమ్మధుకరులసరులు. 69
ఉ. మోము మఖిలంబుఁ గన్నుఁగవ ముచ్చట మీఱఁగ వత్స మంతయున్
గామిడిచన్నుదోయి కనుఁగొను సమస్తము మిన్ను చూడఁగా
హేమము తత్తనూవిభవ మీరుచిరాంగికి విద్య చెప్పఁగా
నీమహి నెవ్వఁ డోపు స్మరియించినమాత్రనె భ్రాంతి పుట్టదే. 70

వ. అనిన విని వసంతుండు భూకాంతున కిట్లనియె. 71

క. ఓరాజ సకలశాస్త్రవి, శారదు లీపురమునందుఁ
జాలం గల ర, వ్వారి నిటకు రావించి వి,
చారింపఁగవలయు విద్యఁ జదివింపంగన్. 72

చ. అన విని సర్వశాస్త్రములయందుఁ బ్రశస్తినిఁగొన్నయార్యులన్
ఘనమతిఁ బిల్వఁ బంచి నయగౌరవముల్ పచరించి వారలన్
గనుఁగొనిపల్కె భూవిభుఁ డనంతగుణోన్నతులార మీర లుం
డిన ఫల మేమి యొక్కటి ఘటింపుఁడు మా కన వార లత్తఱిన్.

సీ. తర్కశాస్త్రమునందుఁ దత్కల్పనలయందుఁ, బరికింపఁగను మహా
భాష్యమందు, శబ్దశాస్త్రమునందు సకలతత్త్వములందు, శ్రుత్యంత
ములయందు శ్రుతులయందుఁ, దత్పదక్రమజటాంతముల నారోహావ,
రోహములఁ బురాణరాశియందు, స్మృతివిషయమ్ములఁ జెలఁగుమం
త్రగ్రంథ, ములయం దితరశాస్త్రములను మఱియు

తే. ఘనుల మై వాదములఁ బ్రసంగములు చేసి, గెలిచి యున్నట్టిమా
ముఁ బ్రసంగించి యోపఁడు, గెలుచు మావంటివార లేకలనఁ గలరు,
రాజ్యరఘుపతి మదనాభిరామనృపతి. 74

చ. అన విని వారి కిట్లనియె నాత్మ ముదంబున భూమిపాలుఁ డో
ఘనమతులార మీర లిటఁ గౌశల మేర్పడఁ గావ్యనాటకా
భినయకవిత్వచాతురిమ పెం పఖిలంబుఁ గనంగఁ జేయుఁడీ
మనసిజరాజపుత్త్రికిని మద్వరపుత్త్రికి మంజుగాత్రికిన్. 75

వ. అనిన విని యార్యవరు లాభూవరున కిట్లనిరి. 76

క. మేము రసజ్ఞుల మధిపా, కా మయ్యు రసజ్ఞు లనఁగఁ
గవివరులే కా, దా మాకుఁ గవిత్వము లే,
దీమహి ఛాందసులఁ బొందునే యది తలఁపన్. 77

వ. అది యెట్లంటేని. 78

సీ. శబ్దాపశబ్దవిచారి యైనట్టివ్యా, కరణజ్ఞు జనకునిఁగాఁ దలంచుయు
త్రిస్వాదములచే నొప్పారుతార్కికు, భ్రాంతుఁగా బుద్ధి నేర్పడఁ ద

లంచు, నెటి నిరాచరవృత్తి నెఱపుమీమాంసకుఁ, గదియంగ షండునిఁ గాఁ దలంచు, నొదిఁగి వైదికనిష్ఠ నుండునధ్యాపకుఁ, గనలి చండాలునిఁగాఁ దలంచు

తే. వివిధముగ నిట్లు లధిప కవిత్వకన్య, కావ్యనాటకలసద
లంకారభావ, నవరసాభిజ్ఞు మది నిజనాయకునిఁగఁ,
దలఁచి వరియించుఁ ఓనుఁ దానె వలపు మించి. 79

వ. అని పలికినవిబుధేంద్రులకు రాజమహేంద్రుం డిట్లనియె. 80

క. వరనాటకకావ్యజ్ఞుఁడు, సరసుఁ డలంకార వేది
ఛందోనిపుణుం, డురుసాహిత్యకళానిధి,
యరయఁగ నెవ్వఁడు వచింపుఁ డతనిం దెలియన్. 81

తే. అనిన మల్హణబిల్హణు లనఁగఁ గవులు, సరసు లిరువురు
సాహితీవరుల యందు, బిల్హణుం డనువాఁడు గం
భీరుఁ డధిక, తమ్ముఁడు కవిరాజనంగ స్తోత్రములు వడసె. 82

పండితులు బిల్హణకవిని వర్ణించుట.

శా. ఆవాచాలత యాకవిత్వసరసం బాపౌఢి యారూఢి యా
భావం బాపదశబ్దగౌరవము లాపాండిత్య మాశాస్త్రబో
ధావిర్భావక మాసుధారసవచోవ్యాపార మాప్రజ్ఞ యిం
దేవిద్వద్బలభేది కైనఁ గలదే యెంతేనిఁ జింతించినన్. 83

సీ. ధరణి వస్త్రములలో ధవళాంబరము మేలు, ఋతువులలో సుమాన్వితము మేలు, సుమములలో శరచ్ఛోభిమల్లిక మేలు, విలుకాండ్రలోఁ రతివిభుఁడు మేలు, ఘనసారభములలోఁ గస్తూరియే మేలు, కలయస్త్రములఁ గార్ముకంబు మేలు, తనరువాక్కులలోనఁ దర్కవాక్యము మేలు, సారసముఖులలో శ్యామ మేలు

తే. ప్రాయములలోన యౌవనావస్థ మేలు, పరఁగుపదవులలో
విష్ణుపదవి మేలు, మహితగీతులలోఁ బంచమలయ
మేలు, కవులలో నెల్ల బిల్హణకవియ మేలు. 84

చ. మృగములలోన సింహ మవనీంద్రులలో రఘురామమూర్తి ప
..గములలోన శేషుఁడు వనములలోపల నందనము దే

వగణములోన శంకరుఁడు వార్ధులలోనఁ బయోబ్ధి యెట్టులో
మిగులఁ గవీంద్రసంతతిని మేటియ బిల్హణుఁ డట్లు చూడఁగన్. 85

అనిన విని వారల బహూకరించి యథాస్థానంబుల ననిచి మంత్రివసు
నితో ని ట్లనియె. 86

రాజు బిల్హణకవినిఁ బిలిపించుట.

ఆకవిరాజరాజమణి సాదర మొప్పఁగఁ బిల్వఁ బంపుమా
యాకవితాచమత్కృతివిహారముఁ జూతము మత్కుమారి క
స్తోకముగాఁ గవిత్వవిధి చొప్పడఁ జేయుద మంచుఁ బల్కఁ గా
నాకడ మంత్రి సజ్జనుల నంచిన వారను బోయి యచ్చటన్. 87

ఒకచెంత వేదాంత మూహించి ప్రకటించు, నొకయోర మణిసార
మొగి వచించు, నొకచోట వరనాటకకలాపము రచించు, నొకచక్కి
ఘనఫక్కికోక్తిఁ దెలుపు, నొకయోర శృంగారయుతకావ్యములఁ
జూపు, నొకసీమ నురుసామ మూని పలుకు, నొకదండ స్వరమండల
కలగానముఁ జేయు, నొకక్రేవ బహుభావయుక్తి నెఱపు

నొక్కతలమున మీమాంస మొక్కదారి, వ్యాకరణపాఠ
మొకడెస నలఘులక్ష, ణాద్యలంకారములఁ గొన్ని లమర
నొసఁగు, నట్టిబిల్హణుఁ గాంచిరి హర్ష మొదవ. 88

కాంచి దండప్రణామంబు లాచరించి దీవనలు గైకొని సముచితాస
నంబులం గూర్చుండి కవిశేఖరు నుద్దేశించి. 89

శా. దేవా బిల్హణపండితేంద్ర విను మర్థివ్రాతకల్పద్రుమో
ద్భావుం డామదనాభిరామనానృపుఁ డత్యంతానురక్తిం బ్రతీ
క్షావాంఛన్ మిముఁ దోడి తెమ్మనుచు నాజ్ఞాపించె విచ్చేయుఁడీ
యీవేళం బనియంచుఁ బల్కఁ బలికెన్ హేలాగతిన్ వారితోన్. 90

ఉ. ఏమిప్రయోజనంబు మము నేమిటికిం బిలువంగఁ బంచె నా
భూమివిభుం డుదాత్తమతి భూరిగుణోత్తరులార తెల్పుఁడీ
మే మట కేగు టెంతపదము మీ రన నేమిప్రయోజనంబొ మా
కేమి యెఱుంగవచ్చు నుపాసీయులు పూజ్యులు గారె సత్కృపన్. 91

బిల్హణుండు రాజసభకు వచ్చుట.

వ. అని పల్కినఁ బ్రమోదాయత్తచిత్తుం డై కవిపుంగవుం డమితశిష్యసంఘంబు గొలువ రాజమార్గంబున వచ్చునెడ. 92

ఉ. ఆముఖసత్కళావిభవ మాకనుబొమ్మలయంద మావయో
ధామవిలాస మానయనతామరసాతివిశాలపత్త్రరే
ఖామహితశ్రుతిద్వయవికస్వరకుండలదీప్తగండపా
లీమధురస్మితప్రభలు లేమలు సూచి రుదంచితోన్నతిన్. 93

తే. చూచి తల యూఁచి తత్తనూరోచిరొచి, తీమహిమ కాత్మ
మెచ్చి యెంతేఁ బ్రసూన, బాణబాణవిభిన్నసంభ్రాంత
చిత్త, లగుచు నేకాంతములఁ గాంత లతిశయమున. 94

ఉ. ఎవ్వఁడు వీఁడు చక్కఁదన మే మన నెన్నఁదుఁ జూడ మెవ్వఁడో
పువ్విలుకాఁడొ యాధనదుపుత్త్రిఁడొ చంద్రుఁడొ యాజయంతుఁడో
యువ్వనితాశిరోమణులహృద్వనముల్ చిగురింపఁ జేయఁగా
బవ్వని యేగుదెంచినవసంతుఁడొ చూడఁగ నాకు నావుడున్. 95

మ. అతివా పూవిలుకాఁ డటం చనియె దీ వజ్ఞాశుగం బెద్ది యం
చిత మానిక్షుశరాస మెద్ది మఱియుం జింతింపఁగా వారిల
క్షితతత్తచ్ఛుభలాంఛనంబు లుపలక్షీభూతముల్ గావె నా
మతి నూహింపఁగ వచ్చెనో హరి తగఁ మానుష్యరూపంబునన్. 96

సీ. "రాకాకళాశోభిరాజబింబ" మటంచు, వినుతి సేయఁగఁ బోలు వీనిమోము, "ప్రత్యూషవికసితాబ్జాతపత్త్రము" లంచు, వీక్షింపఁ దగు వీనివీక్షణములు, "శ్రీకుమారుని హేమసింహాసనం" బంచు, వెన నెన్నఁగా నగు వీనియురము, "పోన్నమితస్ఫటోద్యుక్తాహిపతి" యంచుఁ, బలుకవచ్చును వీనిబాహుయుగము

తే. తుంటవిలుకాఁడు ముక్కంటికంటిమంట, నంటునను మున్ను
చెడి తమ్మికంటికృపను, మగుడఁ బుడమికి దిగెనో తగ
నతండు, సకియ గా కున్నఁ గలదె యీచక్కఁదనము. 97

ి. ఈపురుషోత్తము నెడ వసించినపద్మ, కరభాగ్య మే మరనుఁ గమల
నయన, యీచతురాస్యోక్తి నెలమిఁ గాంచినశుభ, వాణిప్రౌఢిమఁ

జెప్ప వశమె తరుణి, యీమేటిసర్వజ్ఞు నెనసి యుండెడుసతి, భూతి
యింతింతనఁ జూపఁగ దబల, యీధామనిధిఁ గూడి యింపొందు
సుచ్ఛాయ, పదవి యెంతని చూతుఁ బద్మగంధి

తే. వినవె యీవనితానవమనసిజాతుఁ, గూడి క్రీడించు
తరుణులకోర్కె లెల్ల, సఫల మగు వీనిసంగతి సలుపనట్టి,
వెలఁదిజన్మంబు ధారుణి వృథయ కాదె. 98

వ. అని యిట్లు వర్ణింపుచుండ బిల్హణుండు నిజాననసుధాకరప్రభాజాల
మ్ములఁదత్రత్యజనవిలోకనసందోహమ్ములుచకోరికాబృందమ్ములుగాఁ
గమత్తేభంబుచాడ్పున మందగమనంబునవచ్చివిద్వజ్జనమంత్రిపురోహి
తామాత్యభృత్యవర్గంబుతోఁ దగురాజేంద్రునివలనఁ బ్రత్యుత్థానాభి
వందనంబులు గైకొని సముచితాసనంబున సభివసించి యాశీర్వాద
పూర్వకంబుగా వేదవేదాంతాదిశాస్త్రంబు లుపన్యసించి ఫలసహి
తంబుగా మంత్రాక్షత లొసంగి మఱియును. 99

క. కవితాప్రసంగ మెంతయు, నవిరళగతిఁ గొంత
సేసి యచ్చట విద్వత్కవివరులచేత మెచ్చులు,
నవనీపతి హర్ష మొంద నందె వేడ్కన్. 100

క. గురుకవిభాషితయుత మై, సురరాజసభాస్థలంబు
చూడ్కిని దద్భా, వసుసభాస్థలి విబుధా,
కర మై పర మై ప్రమోదకర మై తనరెన్. 101

వ. అప్పుడు. 102

తే. రాజరాజైనమదనాభిరాముఁ డలరి, తనదుకంఠస్థ
హారాళిఁ దగ నొసంగి, మఱియు మణిమయాంబర
మహితభూష, ణావళు లొసంగి విడిదికి ననిచెఁ గవిని. 103

వ. అపుడు మితజనపరివృతుండై భూవరుండు మంత్రివరునితో నిట్ల
నియె. 104

చ. మరుఁడు తనూవిలాసమున మంజులరోక్తివిశేషయుక్తిచా
తురిమ గురుండు సత్యశీలిఁ దోయజనాభి [illegible]

మరసద ళేక్షణాల్ గనిన మారశరాహతిఁ గ్రాఁగుచుండు రీ
వరశిపియొద్ద మత్సుతకు వాంఛితవిద్య లభించు టెట్లొకో. 105

తే. వినుము జగతికి వరకల్పవృక్ష మితఁడు, వీనిలావణ్య
మనియెడువిరుఁగుత్తి, దనరుతారుణ్యవతులచిత్తంబు
లనెడు, మధుపముల రేఁచి తిగుచు సమ్మతి దలిర్ప. 106

సీ. వీనిమనోహరానూనసభావముఁ గాంచి, మే నెఱుంగక పోవు సూనశ
రుఁడు, వీనిభాసురకళావిఖ్యాతిఁ గనుఁగొని, మిన్నందు నెపుడుఁ ద
మీవిభుండు, వీనిసౌందర్యవైభవంబుఁ బరికించి, ఱెప్ప వేయక
చూచు వృషునిసుతుఁడు, వీనిసౌభాగ్యశోభితవృత్తి గని యుత్త
రాశఁ జెలంగు విత్తేశసూనుఁ

తే. డౌర వీనికి దీ టైనయతఁడు గలఁడె, వసుధఁ బరికింప
సాపర్వవనిత లైనఁ, దొడరి మూర్ఛానుగతిఁ జెందుదురు
మనుష్య, కాంత లన నెంత యీతనిఁ గాంచినంత. 107

వ. అని. 108

క. ఈవిధమునఁ బల్కినపతి, కావిబుధేంద్రుఁడు సుమంత్రి
యనియెఁ నృపవర్యా విద్యాభ్యాసము చెలి,
కేవిధమునఁ బట్టువడుఁ గవీంద్రుఁడు లేమిన్. 109

క. ఇతఁడు వినాగా నెవఁ డీ, క్షితితలమునఁ
గవివరుండు సెప్పుమా యనినఁ, మతిమంతుఁడ
వీవిధమున, కతిచతురోపాయ మొకటి యాత్మఁ దలఁపుమా. 110

వ. అని నృపాలుండు పల్కిన మంత్రి యి ట్లనియె. 111

క. భూవర మీకుం దెలియని, దీవిశ్వమునందుఁ గలదె
యొందును నైనన్, నే వచియించెద నొక్కటి,
దేవ భవత్కరుణ నాకుఁ దెలిసినయంతన్. 112

మ. ఒకచిత్రవ్రత మున్న దిర్వురకు రాజోత్తంస సిద్ధంబుగా
నకలంకాకృతి యైననీతనయ జాత్యంధుఁ విలోకింప దా
సుకవీంద్రుండును గుష్ఠగాత్రి నెపుడుం జూడక మంది గోరఁ డిం
దుకు నేమో వచియించుచో యోజఁగి యుందుర్ మున్ను త
(త్కార్యమున్.

వ. అని మఱియు ని ట్లనియె.

మ. కవిరాజాగ్రణి పుట్టుగుడ్డనుచు నీకంజాక్షికిం జెప్పి యా
కవికిన్ మీసుత కుష్ఠగాత్రి యని వేడ్కం దెల్పి యవ్వారికిన్
భువి నన్యోన్యవిలోకనక్రియలు నేర్పుల్ మీఱఁ గా కుండున
ట్లు విచారించెద నొక్కయుక్తి వినుఁ డిట్లున్ రాజదేవర్షభా.

క. ఇరువురినడుమను నొకతెరఁ, దిరముగఁ గట్టించి
చదువు దృఢతరమతిఁ జొ, ప్పరయఁగ మనకన్యక నే,
మఱకయ చదివింత మయ్య మనుజాధీశా. 116

వ. అనిన విని సంతోషితస్వాంతుం డై భూకాంతుండు. 117

క. ఓమంత్రి యెంతవాఁడవు, నీమహిమ నుతింపఁ
దరమె నిర్మలగుణ నీ, వే మంటి వేమి చెప్పితి,
వామాటలయట్ల చేఁత యది మేలు గదా, 118

వ. అని యంతఃపురంబుఁ బ్రవేశించి. 119

చ. జలరుహపాణి వారిధరచారుమనోహరవేణిఁ గాంచనో
జ్జ్వలరుచిగాత్ర నీలజలజాతదళాయతనేత్ర నంతిక
స్థలమున నున్నదాని సుమసాయకుమానినిఁ బోలునాత్మజన్
నెలకొని కాంచి ముద్దుఁగొని నెమ్మి దలిర్పఁగఁ దండ్రి యిట్లనున్.

రాజు తనకూఁతుతో బిల్హణుం డంధుం డని చెప్పుట.

క. నాగర్భజలధిరత్నమ, నీగో మీాక్షించునాఁడ
నీ కెప్పుడు నే, రాగంబున సాహిత్యము,
బాగుగఁ జెప్పింతు ననుచుఁ బలికితి ననుమీా 121

క. సంగీతవారిధికి సా, రంగధ్వజరేఖ
వగుచు రాజితకవితా, సంగతి లేక చెలంగుట,
భంగంబు గదా తలంప భావములోనన్. 12[illegible]

క. సంగీతవిద్య కెలమిన్, సంగడి సాహిత్యవిద్య
సరిగా రెండున్, మంగళవతి కలిగిన నా,
సంగతి వచియింపఁ దరమె సాహిత్యనిధీ. 12[illegible]

క. మనపట్టణమున విద్యా, ధనయజ్ఞుఁడు గలఁ
డొకండు బిల్హణసంజ్ఞుం, డనుకవి జాత్యంధుండా,
తనిచెంగటఁ జదువవలయుఁ దత్పరమతి వై. 124

వ. అనిన విని. 125

ఆ. అయ్య నేను జూడ నాకవియొద్దను, జదువు లెల్ల నెటులు
చదువుకొందు, నంధకాననంబు నాలోకనము సేయ,
నని వ్రతంబు నాకు జనక గలదు. 126

క. అంధకునిఁ బాండురోగిని, బాంధవదూషకుని షండుఁ
బాపాత్ముని దు, ర్గంధయుతుఁ గుష్ఠరోగి వ,
సుంధర దర్శింపరాదు శుభగుణచరితా.

వ. అనినం గుమారికారత్నంబునకు జనకుం డిట్లనియె. 127

క. పట్టీ యాలాగందురె, యెట్టైనను విద్య
నేర్పు నంతో భాగా, గట్టిగ మీయిరువురకును,
గట్టించెదఁ గాండపటముఁ గనరాకుండన్. 128

వ. అని యొడంబఱిచి మఱునాఁడు సమయోచితకృత్యంబులు దీర్చి సకలమణిభూషణాంబరభూషితుం డై కక్ష్యాంతరంబులు గడచి యెడనెడఁ బుడమిజేజేదివసలు గై కొనుచు బహుదినసివసితదేశాధీశులమనవులు సముచితజనులవలన వినుచుఁ గొందఱు సుందరులు ముందఱ బారులై కైవారంబులు సేయఁగొందఱు కంజాతపాణులు మంజులగతి వింజామరలు వీవఁగొందఱు కీరవాణులు చేరి పరాకులుగావింపనొక్క కర్పూరగంధి కపురంపుబాగాలొప్ప మిగుల నందియ్యనందియలు మ్రోయనొక్కమందయాన యందంబు గాఁ జంద్రనాదు లోనంగ సంగతి మాడిగంపుఁ జెలు లిట్లు సముచిత ప్రకారంబులం గొలిచి రా మందగమనంబున వచ్చి రాజితకమలాకరంబు చందంబున సందం బగుచు రాజ్యలక్ష్మీలక్షితంబై నయాస్థానమంటపంబుఁ జొచ్చి సముచితకాంచనాంబుజమధ్యంబున నధివసించు రాజహంసంబు సొంపునఁ గాంచనసింహాసనంబున రాజహంసంబు విబుధగణపరివృతుం డై మహేంద్రుం డగుచు సదాసవనక్షత్రసమన్వితుం డై కువలయాధీశుం డగుచు మహాభోగిపరి

వేష్టితుం డై భూభృద్వతంసుం డగుచు రాజరాజకుమారసేవితుం డై రాజశేఖరుం డగుచు సముచితభాషాసమన్వితుం డై చతురాననుం డగుచు సుమనఃప్రసన్నుం డై పురుషోత్తముం డగుచు సభంగు లైనవాహినీశులును నపుణ్యజనబాధకు లైనసుమనోవల్లభులును న్రపమత్తు లైనశ్రీకరులును నచంచలు లైనమహాబలులును నవనశాలు లైనప్రచేతసులును ననంతకు లైనసమవర్తులును ననుగ్రసహితు లైనధనాధిపతులును గొలువఁ గొలు వుండి మంత్రివరునితో నిట్లనియె. 129

తే. ఓవసంతక రూపమహావసంతుఁ, డగుకళానిధిఁ
బిలిపింపు మాకళాధి,వాసిముఖి కొప్పఁ బలికితి
వాని మీఱ, ననఁగఁ బిలిపించెఁ గవివరు నాతఁ డప్పుడు. 130

క. వచ్చినకవివరుఁ గనుఁగొని, విచ్చేయుఁ డటంచు
నుచితవిధుల నరేంద్రుం, డచ్చుపడఁ జలిపి కొలఁదిగఁ,
ముచ్చటలుం గడపి కుతుకమున నిట్లనియెన్. 131

ఉ. ఓకవిరాజచంద్ర విను మొక్కటి సెప్పెద మత్కుమారి క
స్తోకకళావిశేషములు చొప్పడఁ జెప్పుచు లక్ష్యలక్షణ
శ్లోకకవిత్వరూఢి కవిలోకము సన్నుతి సేయఁ జెల్పుమా
మాకు గురూత్తరుండ వయి మత్కృతసత్కృతిఁ గాంచి వేడుకన్.

రాజు బిల్హణునితోఁ దనకొమార్తె కుష్ఠరోగి యని చెప్పుట.

తే. అయిన నొక్కటి గలదు మదాత్మజాత, కుష్ఠరోగంబుసను
గొంత కొదవ యయ్యె, వినయమందు మనీషావి
వేకమందు, గానమందుఁ బ్రవీణ విజ్ఞానహృదయ. 133

వ. అనినఁ గవిశేఖరుం డిట్లనియె. 134

క. ఓహో బాగాయెఁ గదా, యూహింపఁగ నెట్లు సెప్ప
నోపుదు విద్యా, వ్యూహంబు కుష్ఠగాత్రిని,
నాహా వీక్షింప రాదు మారివంశమణీ. 135

వ. అది యెట్లంటేని. 136

క. వ్రత మొకటి కలదు మా కిల, శ్రుతిహీనునిఁ గుష్ఠరోగిఁ
జూడ నటంచున్, మతి సంశయింప నేటికి,
ద్రుతముగ మముఁ బంపుమయ్య రూఢవిచారా. 137

వ. అనిన విని రాజేంద్రుం డిట్లనియె. 138

క. దానికి నొక్కటి చెప్పెదఁ, గానియెడన్ నడుమఁ
బటముఁ గట్టించెద స, న్మానము గైకొని విద్యా,
దానము సేయంగవలయు దాక్షిణ్యనిధీ. 139

ఉ. అందుకు బ్రాహ్మణుండు వినయంబు నయంబు మనంబు నొంద రా
జేంద్రునిఁ జూచి పల్కె వసుధేశ్వర మీమన సట్లయుండఁగా
నిందుల కేమి యందు భవదీయవచోగతి మీఱరాదు మే
లొందఁగఁ దోఁచినట్లు సతి కొప్పుగఁ జెప్పెద విద్య నేర్పునన్. 140

వ. అనిన విని స్రగ్గంధకుసుమతాంబూలాదిప్రదానంబుల సంతుష్టుఁ
గావించి పుచ్చి దరహసితవదనుఁడై యిష్టసఖునితో. 141

తే. నీయుపాయము బాగాయె నీతివేది, వనుచు భూషించి తత్క్షణంబున
నిమిత్త, కోవిదులఁ బిల్వఁ బంచి యక్కువలయేశుఁ,
డనియె శుభలగ్న మీక్షింపుఁ డనుచుఁ బ్రీతి. 142

వ. ఇట్లు ముహూర్త నిర్ణయంబుఁ జేసి గృహకారుల రావించి వివిధవిచి
త్రంబుగా విద్యాశాల యొకటి రచియింపం జేసి. 143

విద్యారంభము.

తే. అప్పుడు మదనాభిరామనృపాగ్రగణ్యుఁ, డతుల మైనట్టి
శుభదినమందు హితుల, బాంధవుల మంత్రిహితులను
బండితులను, వరుస రావించి బ్రాహ్మణకవినిఁ బిలిచి. 144

క. తనకూర్మితనయ నధిపతి, తనరఁగ రావింప వెంటఁ
దవిలి సదాళుల్, గని యామోదమునను రా,
సనయంబున వచ్చి పటముచాటున నిలిచెన్. 145

వ. అప్పుడు పురోహితులు పుణ్యాహవాచనంబు లాచరించిన దదనంత
రంబు. 146

తే. మొదట విఘ్నేశ్వరుని వాణిఁ బూజచేసి, బాలరామాయణమునను
బద్య మొక్కఁడు, దర్థయుక్తిత నారంభ మర్థిఁ గఱపి, ప్రేమఁ జెప్పంగఁ
దొడఁగె నాబిల్హణుండు. 147

వ. అప్పు డప్పుడమిఱేఁడు సమస్తవిద్వజ్జనభూసురాదిబాంధవులకు భోజనం
బులు గావించి మణిమయభూషణవస్త్రమాల్యానులేపనతాంబూలాది
కృత్యంబులం బరితృప్తులం జేసి మఱియును. 148

మ. జననాథాగ్రణి పుత్త్రికిం గవికి నిష్టం బొప్పఁగా నిత్యభో
జనతాంబూలము లంచితాంబరములున్ శయ్యాసనస్రక్సులే
పనముల్ తక్కువ గాక యుండ నమరింపన్ బిల్హణాఖ్యుండు జ
వ్వనికిం గావ్యము లాది సేసి కఱపింపన్ సాఁగె నానాఁటికిన్. 149

క. సరసాలంకారమనో, హరకావ్యము లర్థయుక్తి
మైఁ జెలు వొప్పం, బరఁగ సుశబ్దవిచారము,
వరసాహిత్యంబుఁ దేట పడఁగాఁ దెల్పెన్. 150

తే. జగతి జనములు మెచ్చి యాశ్చర్య మొంది, లలితముగ
బిల్హణాఖ్యునివలన సకల, విద్యలు గ్రహించి జలధర
వేణి యొప్పె, నంబు గ్రమింగినతప్తలోహంబుకరణి. 151

సీ. వివిధభావవిశేషనవరసంబులయందుఁ, బ్రీతి నలంకారభేదములను
ఛందోవిభేదలక్షణముల వరనాట, కప్రక్రియల మహాకావ్యా లను
గామప్రదముగు కామశాస్త్రమునందు, జ్యోతిషశాస్త్రసంగీతశాస్త్ర
ముల నభినయకళాకలితమార్గములందు, గణితతత్త్వామరకాండములను

తే. ప్రౌఢ యై మించి శ్లోకార్థభావ మెఱిఁగి, సంస్కృతాంధ్రైకభాషాది
చతుర యగుచు, హితము మీఱఁ గవిత్వ మూహింపఁ దొడఁగె,
యామినీపూర్ణతిలక హాఁగతిశయమున. 152

చక్రబంధము.

శా. ధన్యాసింహాభచంద్రకీర్తివరవిద్యాపణ్డితార్యక్రమా
గణ్యాగర్వధనంజయాశివదముక్తాకృత్స్రిగంకప్రభా
జన్యారాజితభూరిశాత్రవకుభృజ్జాతిప్రభావిక్రమా
మాన్యారాధనత్యాగభోగజయధామాసవ్యభాగ్యోత్తమా. 153

శాలిని. కాండభూభవాసితాంశుకాండభూభవాదిరా
ట్కాండభూభవాబ్జసుప్రకాండకాండభూమరు
త్కాండభూభవాపగోద్రికాండతుండిరాట్సుధా
కాండపాండుభావిభాస్యఖండకీర్తిమండలా. 154

గద్యము. ఇది సీతారామచరణసేవాప్రభావసంపాదితకవితావిచిత్రకాశ్యపసగోత్రపవిత్ర శ్రీమత్పండిపెద్దికృష్ణస్వామిప్రణీతంబైనబిల్హణోపాఖ్యానం బనుమహాప్రబంధంబునందు

ప్రథమాశ్వాసము.

ఓం నమః కామేశ్వర్యై.

బిల్హణీయము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

—∘∘∘—

శ్రీ మానిత వరరఘుకుల, సోమా సోమాంతరంగసుమచిరభక్తో
ద్దామవిలాస యశోవర,సీమా మహనీయనామ సీతారామా.

వ. అవధరింపుము తదనంతరంబ. 2

వసంతకాలవర్ణనము.

చ. అలరె వసంతకాలము పురాంతికసీమ వనాంతపుష్పస
మ్మిళితమరందపానభరమేదురమత్తమధువ్రతాంగనా
కలమృదుగానలోల మతికాంతరసాలవిశాలపల్లవో
జ్జ్వలపికనాదసంచలితచాపవియుక్తజనానుఖేల నై. 3

చ. అలమధుమాసవేళ జలజాయతనేత్రలు క్రీడ సల్పుచోఁ
గోలఁకులపజ్జఁ జేరి నవకోమలకాంచనపుష్పజాలముల్
హాలహలికన్ గ్రహింపఁగ సదాళులు నీయని రోసి మేఁగె ఘూ
తలమునఁ గాంచనాపహృతిఁ దెల్పెడుగా సుమసత్త్వపుష్పముల్. 4

చ. చెలఁగువసంతభూరమణశేఖరుఁ డోలి సుహాసనస్థితిం
గలయఁగ నేలి పైకె మెసఁగం జిగఁ గైకొని ముద్రఁ జెట్టునో
వలెనుగ హేమరాజి మధుపాయికిఁ జూపకె నైగిరాతులన్
మలయ హరించుమిత్రు ననుమంతుఁనిఁగా నొనరించె నాఘ్యఁ డై. 5

మ. కమలామోదము సంఘటించి శుకసాక్ష్యం బట్టి నాలించి యూ
సుమసత్కాండము లెల్ల బోధము గనన్ శోధిల్లఁగాఁ జేసి ని
త్యమహాభూతిఁ బలాశభేదనకళావ్యాపారి యై మాధవుం
డు మహిం గారవజాతి నేమమున యుగాదిన్ సద్విజున్ మెచ్చఁగన్. 6

చ. మనసిజచోరకుండు తరిమాటున గ్రమ్మఱజిగురాకు బాకు చే
కొని మెయి డాఁచి వేగఁ దమి గొల్పి శశిం బయిఁ గాపు వెట్టి తా
నెనయఁగ ధైర్యభిత్తిఁ బెకలించి సమీరపుమచ్చుఁ జల్లి చ
య్యన హరియించి మించెఁ బ్రమదాంచితమానధనంబు లెంతయున్.

చ. మఱఁ డనుసోమయాజి వనమధ్యమునందు ద్విజాళిమంత్రముల్
కరముఁ బఠింపఁగా శిఖి ప్రకాశిలఁ గాంచి మరుద్గణంబు ల
వ్వరుస భజించి రాజున కవార్యశుభోన్నతిఁ జెందఁ జేసె నా
పరమమతిన్ వియుక్తపశుబంధము మాధవుఁ బ్రీతి సేయుచున్. 8

సీ. మాకందములనీడ మాకందములు చూడఁ, జేకొమ్మ యోకొమ్మ చి
గురుఁగొమ్మ, గోరంట డాయవే గోరంట రాయవే, యీచాయ నే
చాయ నింపుఁ జేయఁ, దిలకంబు మానినీతిలకంబ పూని నీ, చేయాన
నీయాన చెలఁగుఁ గానఁ, బున్నాగములక్రిందఁ బున్నాగములఁ జెం
ద, నాసొంపు రతిపెంపునందగింపు

తే. నిట్లు ప్రమదలు సఖులతో నెనసి మనసి, జాతదీపిత
హృదయలై సంతసమున, సరసవనకేళికామహో
త్సవము లలర, వెలయుచుందురు మధుమాసవేళలందు. 9

సీ. ఘనరసాలంబుఁ బైకొనియెఁ గోకిలవాణి, పదరి పోఁబోకువే పల్లవో
ష్ఠి,యనుపమసరసిఁ దా నాఁగెఁ జక్రస్తని, మే లని కదియకే మీనసనే
త్ర,చిగురించుబలుకొమ్మఁ జెందెఁ గుంజరయాన,చేరఁ జూడకు నెరం
భోరుయుగళి,కదళికాతరు వందెఁ గప్పూరవరగంధి, కూడకే లికుచవ
క్షోజకుంభ

తే. యనుచు నొకబోటి యదలింప నతివ గొనద, రామలార
చంద్రాస్యలార హరిమధ్య, లార సురభిళనిశ్వాసలార పలుకు,
మాను దవిలించు దిగు లొందు మాయ సనియు. 10

సీ. బింబోష్ఠి చిలుకలఁ బిలిచి ముద్దాడంగ, సాంకవగంధి మెచ్చక్కయ
కసరె, జలరుహచరణ హంసల గారవింపంగ, ఘనవేణి రొప్పచుఁ
గడకు నొత్తెఁ, గుసుమాంగి యళులఁ జేకొని తేనె లియ్యంగఁ, గాం
చవనాన తప్పించి తఱిమెఁ, గిసలయపాణి కోకిలములఁ బలికింప
రామాభిరామ యూరకయ యని పెఁ

తే. బలుకులను యానముల ముంగురులను గీత, ములను లేఁదోఁట
నరయుచు వెలఁదు లిట్లు, మరునిబలములఁ గొందఱు
మరులు గొలుపఁ, గొంద అవి చూచి నిరసింతు రంద మలర. 11

వ. మఱియును. 12

సీ. కలికి చిల్కలకొల్కి ఫలములఁ గోయవే, కోకిలవాణి చిగుళ్లు దేవె
దీటుగా నలివేశి తేనియల్ కూర్పవే, పావనచరిత పుష్పములు దేవె
కలహంసగమన మేల్ జలములానించవే, చంద్రాననసుధారసంబు దేవె
పాటలాధర వేగ వీటి ఘటింపవే, భర్మోపమాంగి దీపంబు దేవె

తే. యనుచుఁ దమలోనఁ జెలులు సయ్యాటములను,
సరసవనకేళికామహోత్సవము మెఱసి, యసమశరదేవుఁ
బూజింతు రంద మలర, సారమధువేళఁ గాసారతీరములను. 13

తే. ప్రకటితాగమవాసనా ప్రథితము లయి, విమలకాసార
గౌరవవిభవ మంది, లలిత మైనవసంతకాలమునఁ
గాన, నములు చెలువొందె నాకాననములకరణి. 14

మ. సకియా కొమ్మలు పల్లవావళులతో సయ్యాటముల్ సల్ప హా
లికుచంబుల్ ఫలసంగతిఁ జెలయునాలీలాగతుల్ గంటివే
సకియా కొమ్మలు పల్లవావళులతో సయ్యాటముల్ సల్ప హా
లికుచంబుల్ ఫలసంగతి న్వెలయుట ల్చిత్రంబె యూహింపఁగన్. 15

ఉ. రాగముతో సదాళి తనరం బొది సేయఁగ నీలతాంగి పు
న్నాగముఁ గౌఁగిలించి సుమనస్థ్సితి నున్నది చూడు మన్న హా
రాగముతో సదాళి తనరం బొది సేయఁగ నీలతాంగి పు
న్నాగముఁ గౌఁగిలించి సుమనస్థ్సితి నుండుట చిత్రమే చెలీ. 16

సీ. చిగురాకు లవి యేల చీల్చెదరే వన, ప్రియచయాశాప్తి హరింప రా
దు, బిసకాండముల నేల విఱిచెదరే హంస, జీవనచ్ఛేదంబుఁ జేయ
రాదు, మకరందముల నేల మాలెదరే సదా, ళినిరాకరణవృత్తిఁ బె
నుప రాదు, కువలయంబుల నేల కూల్చెదరే ద్విజ, రాజసంప్రీతి నా
ర్పంగ రాదు

తే. అనుచుఁ గొందఱు సుందరు లంది మలర, వనుల నర
మలఁ గ్రీడించు చనుదినంబు, సరసవాక్సౌధిఁ జూపుచుఁ
జతుర లగుచు, వెలయుచుందురు మధుమాసవేళలందు. 17

వ. మఱియు నవ్వసంతసమయంబునం గాంత లింతిం తనరానిసం
తసంబుల సంతతతంతన్యమానతరుసంతానరితాంతకాంతంబు లగుల
తాంతంబుల నిరంతరపరిమళవంతంబు లగుట బంతులు గొనుతేఁటు
లరంతులకు నలంతఁ గొనుచింతల నత్యంతసుమరసదంతురాంతరంబు
లగుకేసకీవనాంతరంబుల కిరిగి తదంతరంబుల వంతులు మీఱ నేవం
తులు గోయుచుఁ బూబంతులు గట్టుచు నెంతయు వింత లగుకంతుని
చికిలికుంతంబు లన మంతుకెక్కు శశికాంతపుచుల వింత గొని వాంత
రి లగుకెలికాసంతతులఁ గాంతిమంతంబు లై పాలింతంబుల నలరువాసం
తికావంతనికాంతంబుల నుంతెనంబులు మెఱయ రతికాంతవిజయో
దంతంబు లగుపంతంబు లాడుచుఁ గొంతతడవు తోడి యింతు
లఁ గికురింపుచు నిగనిగనిపగడములవగఁ దెగడునాగరుతోఁగరుపాగ
నుబిగునులఁ గోరకయధరముల కెగిరి పగ గొనుమగకోయిలల తెగ
తెగల నొగు లెగయ నగవుకబుగులు బుగులుగొని మొగముల నా
గసుఁజిలుకుసగవులఁ దగ నగునే యనుచుఁ బగుల మిగుల నాగలి నగ
మగుచు బులుఁగులకు సరి గనుపడ మగిడి నరిగపనిజిలుఁగునగవుఁపుఱ
యికలు బిగి వగల నిగిడిపొంకంబు లగుబింకపుఁజన్నులనెలవంకల
నింకక వెడలి యకళంకలోహితాంకురంబు లగుసంకుచితసంకుమద
కుంకుమపంకంబులు జాఱఁ బంకజరసంబులు దోలంకుకోలంకులఁ
జేనియపంకల నిపవంకల నలంకరించులంక లగుకంకేళివనాంగణవి
టంకంబుల మీనాంకధనుష్టంకారశంకాకరంబు లై సుంకెడలినగో
రువంకపలుక్కులకుఁ గొంకుచు జంకెనచూపు లకలంకరత్నాంకితతా
టంకనచులతో లంకెలు గొనఁ గింకరిజనసంఘాతంబుల వంకలఁ ద
లంకి నిలుపుచు నుద్దంద యరవిందగంధతుందిలమందానిలసందో
హంబులఁ గంధ్గళితకుందచందనమందారబృందాన్వితంబు లై కురు
విందమణిసందీపితంబు లగు కెందలిరుపొందురకావిచందువల నొంది
మాకరందబిందుబృందంబులపొందునఁ జెందునందంపుగురివెందపంట్టి

రులయందు నానందంపుఁ జిందులు గొనునిందిందిరసందోహంబులసం
దడు లేచి క్రందుకొన చెండంబులు కొందలపడ నిందిరకు మందిరం
బు లగుకెందమ్ములకంపు వలకుఁ బందెమ్ములు సలుపుచు నందఱుఁ
బిఱుఁదుల డిందఁ గొంపఱు ముందఱ నరిగి యిందిందిరముఖరితా
ళిందమ్ము లగుకందర్పవిజయమాకందమ్ముల క్రిందఁ బిఱుందులు చలిం
ప నందియలు మొరయఁ గుందనంపుసందిబొందియలు చందోయి
నొరయఁ జిందులు ద్రొక్కుచుఁ గందుకకేళిం దేలుచు నిట్లు విహ
రింపుచుండ ఫలపరిపాకసౌభాగ్యసంపన్నశుకసంభాషణం బై భాగవ
తంబుకరణి, వసుమతీజాతాభిరామం బై రామాయణంబుపగిది, నాషా
ఢహారికుమారబాణాసనం బయి భారతంబు వైఖరి, నామోదితసుమ
నోవిసరం బై యింద్రనగరంబుబాగున, స్నేహీభూతగంధవాహం బై
ధనంజయనివాసంబుపోలికఁ జక్రాంగపాళికాసరస్ఫురితం బై దండ
ధరునిలయంబు భాతి, భాసితపలాశం బై నైరృతినిశాంతంబుచందం
బున, ననుగతరసవిలసితం బై వరుణమందిరంబురీతి, సముదితగంధబం
ధురం బై పవనునివసనంబుకైవడి విలసితకుందం బై రాజరాజని
కేతనంబుచాడ్పునఁ, గందళితమహాపర్ణాభిశోభితం బై కైలాసంబుతీరు
న, జాతిరహితం బై యభేదబ్రహ్మంబుచెలువున, నఖిలద్విజసూక్తి
గ్రాహ్యం బై మాధవునియందంబున, శుకముఖవనప్రియచయంబుల
కు నిష్టఫలంబు లొసంగుచు సకలవిధకుసుమాకరం బై కుసుమాక
రం బొప్పుచున్నసమయంబున. 18

సూర్యాస్తమయవర్ణనము.

సీ. కరినాథుఁ బట్టునక్రంబు పై విడిచిన, సరసిజాక్షునిచేతిచక్ర మనఁగ
వరుణదిక్సతికి వాసవుఁ డనురక్తిఁ, బంపినకెంబువ్వుబంతి యనఁగ
నపరశైలాంతహర్మ్యాగ్రజాలాంతరార్పితమహాదర్పణబింబ మనఁగ
భువనాధిపతి నిజపురమందు బిరుదుగా నవల నొప్ప నెత్తినధ్వజ మనంగ

తే. నభ్రసుందరి సుగుణరత్నాకరునకు, మేలు గలుగంగ
బలురత్నాలు గూర్చి, పట్టి త్రిప్పెడియారతిపళ్లె
మనఁగఁ, గమలమిత్రుఁడు చరమభాగమున నొప్పె. 19

మ. ఎసయర్క సత్ప్రతి యంతరీపమునను౦ డేతెంచి యే మెంచునో
యనుశంకం గడు భీతిచే ఖరకరుం డబ్ధిం బ్రవేశించెనో
యన నస్తాలయవాటికిం జనియె నుష్ణాంశుండు తత్పీడ యొ
య్యనఁ దప్పెం గద యంచు సత్కువలయం బానందముం జెందఁగన్.

ఉ. వారుణదిగ్వధూటి నిజవాటికిఁ బ్రేమ నినుండు రాఁగఁ దా
భూరిముదంబునం బొదలి భూరిమణీగణభూషణాలి కెం
పారెడుపట్టుచీర మెయి నంట ఘటించి కుచద్వయంబునన్
గూరిమికుంకుమం బలఁదెనో యన సాంధ్యము దోఁచె నయ్యెడన్.

క. ఇనుఁ డరిగె ననుచు సమయాం, గన నీలపటంబుఁ
దాల్చి గలయాశల మేఁ, కొనియెడుజారిణికై
వడి, నన దిక్కులఁ దమము నిండె నతిబహుళంబై. 22

చ. అపరవధూటికామణికి నై యతిమోహముఁ జెంది రాజు చొ
క్కపుసిరి గల్గుమంత్రఘుటికాతతి విచ్చినపూలుఁ గొన్ని యం
దపుఁగపురంపుఁబూసలు ముదంబున వశ్యతఁ గూర్పఁ బంచె నా
నపుడు సరోజజాంతమున నంతట బాపలు దీరెఁ దారకల్. 23

చ. మరుఁ డనుభూమిపాలునకు మాపటివేళల దిక్పురంధ్రులున్
విరులును లాజలుం గలిపి వేడుక సేసలు సల్లిరో యనన్
సరవి నభఃప్రదేశ మనుసౌధమునం బొసరించుదివ్యసుం
దరతరవజ్రపాళిక లనం దగెఁ జుక్కలు పిక్కటిల్లఁగన్. 24

చంద్రోదయవర్ణనము.

మ. కుముదంబుల్ వికసింపఁ గోకములు సంకోచింపఁగాఁ గాముకా
లిమనంబుల్ దిలకింప నల్దెసలుఁ దెల్విం జెంది రాణింప న
క్కమలంబుల్ ముకుళింప వెన్నెలలు వేడ్కన్నింట సూచింప సం
తమసంబు న్నశియింపఁ జిత్తినులచిత్తంబుల్ విజృంభింపఁగన్. 25

చ. తొలిదెస కెంపు నొంద నయుతు ల్బయ మందఁ బయోధి పొంగఁ ద
మ్ములు మొగుడంగఁ గల్వలు ప్రమోదము నింపఁ గవ ల్చలింప మి
న్నేలయఁ దమిస్రముం బొలియ వెన్నెలపుల్గులఁ జేర మారుఁ డ
గ్గలమయి మీఱఁ జందురుఁ డు కాంతులఁ జల్లుచుఁ దోఁచె నెంతయున్.

తే. మదనుఁ డిగురాకుతూపులు పదను వెట్టు, కిశలఁ దేజ
ముశాణచక్రం బనంగఁ, దామసీసతికర్ణావతంసమనఁగ,
నుదయగిరిఁ జంద్రమండలం బుదిత మయ్యె. 27

యామినీపూర్ణతిలక యుద్యానవనంబున విహరించుట.

వ. ఆసమయంబున యామినీపూర్ణతిలక యనుగతసదాళీతిలకయై ప్రొద్దు వోక నిదుర రాక లేచి కేల్ సాచి నద్దెసలం జూచి దండ నుండు నొక్క వేదండయానపైఁ గైదండ యిడి మందగమనంబున బృందారకసుందరీసందోహమ్ముఁ డుమఁ గడు నోడకై నందనవనంబునకుం దరలుపురందరారవిందవదనచందంబున నందంబయి యుద్యానవనసమీక్షణోద్యోగయై చని యచ్చట నచ్చపుఁబచ్చరాల మెచ్చగుతిన్నెల వెన్నెలపోడలు గడలుకొనఁ జివురుజొంపఁబులసొం పొందనునూకిందంబులచెంతఁ గొంతసేపువిశ్రమించి తదాశ్రితవనితాజనతాకల్పితఫలకుసుమాద్యుపధానంబులహార్దంబు నొంది యవ్వలఁ జని జవ్వనులం బిలుచుచు నవ్వుఁ గలయందియుగుచు మంజుతరకుంజంబు లరయుచు సం.బుయంత్రంబులఁజూచుచు పాటులు గట్టి బోదులు చేసినమల్లికావల్లికాదుల నవలోకింపుచు నింపులు మెఱయ సంపెఁగలు గోయుచు సొంపు సంపాదింప సాలంబుల లోలంబు ల గుళిఘాజాలంబుల నయ్యాటంబుల నొయ్యనొయ్యన నుయ్యాల లూగుచు బాగు మీఱిననికటతటినీతటనివసితసికతాతలంబులఁ గప్పురగంధులతోడ నొప్పఁగఁ గప్పారంపుఁదప్పల మొగమ్ములు గప్పి వెన్నెలకుప్ప లాడుచుఁ దప్పినఁ జప్పటు లప్పళింపుచు నొకరొకరిం గికురించుచు నాటలఁ బాటలఁ బూఁబోటుల నిట్లు విహరించుచు. 28

అలివేణిరో మన కామోదంబులు, గలయఁగఁ జేయుచుఁ గలనాదంబులు
పెంపు దలిర్పఁగఁ బికవారంబులు, గుంపులు గొని పల్కుచుఁ గీరంబులు
జా లగు తేఁటులఝుంకారంబులు, నోలిగ శారీహుంకారంబులు
పరగఁగ నొప్పెడుపాటీరంబులు, మెఱయుచు నుండెడుమేటీరంబులు
సడరు నెపుడుఁ గుసుమాసారంబులు, గడు వడిఁ బోకురెకాసారంబులు
గలిగినచోటికిఁ గదలుఁడి తావులు, గలిగినఁ జాలును గపురపుదీవులు
చూడరె రొంతయు హంసైయున్నది, సోఁకిమిఁ జెప్పకు మనుపేకన్నది

కించే తక్కువ గాదా వాటికి, నంటివె పోదము యావనవాటికి
పదరే పోదము పదుగుర మిప్పుడు, పదరక పోవలె బలు కాల్ చప్పుడు
వినిన బెగడి పోవే రాయంచలు, పనివడి నే ర్పేర్పడగాఁ జంచులు
చాటు చేసికొని చనరే యింతులు, మాటలాడకురె మఱి మీఱంతులు
ఎక్కడ వచ్చిన నే మన మీారలు, అక్కరో ఏంటివె యది మీావారలు
సేయఁగ నన్ననఁ జెలువే నీకును,బోమెద నుండ వెపాలతిరో నాకును
బని యే మున్నది పలుకే మంచిది, మన లేదా నీమాటలసంచిది
తేటగ మన మీాతేనియవంకలు, దాఁటఁగఁ దరమే తలఁపున శంకలు
మానరె చూచిన మంచిది వెన్నెల, కానికాని మఱి కపురపుఁదిన్నెలఁ
దరువులనీడలదాఁగిలిమూఁతలు,పరఁగ నాడుదము పదుగురునాతులు
రారే నేనీరమణిని ముట్టితిఁ, గోరికి మీఱఁగఁ గొమ్మను బట్టితి
బంతులాడుదము వంతులు గట్టుక, చెంతకు రమ్మా చెలిఁ జేపట్టుక
పువ్వులఁ గోయుద మివ్వనితావుల, దవ్వా పోదము తనరెడుతావుల
కిమ్మై యున్నవి యివిగో పువ్వులు,ఇమ్మహి రాలిన వేరరె పువ్వులు
గాడిగ వెన్నెల గాయగఁ దరువుల, నీడలఁ బోడవెన్నెల లీయిరువుల
కేతెంతము మఱి యిందఱు ముదమున, నాతత కేళులననుగతవనమున
నాడుచుఁ బాడుచు నతివలు ఘనముగ,వేడుక చేసిరి పెక్కువిధములుగ

క. అందలసి సోలసి రాజపు, దందరకన్యాలలామ
రమణులు వేడ్కం, జెంది యుపచారములు సే,
యం దగ శయనించె సుమకృతాంచితశయ్యన్. ౩౦

తే. అట్లు శయనించి కూపకు నంది యంత, నంతలో లేచి
వివశాత్మ యై కలంగి, తెలిసి కను మూసి క్రమ్మరఁ దెలివిఁ
గాంచి, కాంచి దిక్కులఁ జెలులను గాంచి కాంచి. 31

తే. మగిడి శయనించి మఱి లేచి మై విదిర్చి, మదినిఁ దలపోసి
తలపోసి మగునిగాని, కిని భరింపఁగ లేక మూ ర్ఛాన
యఁ జిక్కి, పల్క నేరక యున్న నప్పుడంతు లెల్ల. 32

ఇది యేమిఖింత యిచ్చట, నిదురించెను లేచి
లేచి నెటి మనలను జూ, డదు మాటలాడ దెం
తయుం, నిది యేమో తెలియ నేర మే మంద మయో. 33

వ. అని యిట్లు తమలోఁ దాము వితర్కించి చుట్టు ముట్టి రాపట్టినిట్టట్టుఁ
బట్టి యట్టె దాని మొగంబుఁ గనుఁగొని యొక్కసఖి యి ట్లనియె.

క. ఓయమ్మ యేమి యిది నీ, కీయెడ మమ్ముఁ
జూచి పల్క వేమీ యిపుడున్, డాయవు
కారణ మేమీ, పాయనిదయతోడఁ జూచి పల్కుము తన్వీ. 35

చ. అన విని చాలఁ జెప్పిరిలి యాసఖిఁ గన్గొని పల్కె నోసఖి
విను మొకవింత యే మని భువిన్ వచియించెద నైనఁ జెప్పెదన్
వనిఁ జరియించి యిచ్చటికి వచ్చి ముదంబునఁ బువ్వుసెజ్జ నిం
పున శయనించి యుండుతఱిఁ బొందుగఁ గూర్కిడినంతలోపలన్. 36

చ. ఒకకలఁ గంటిఁ గంటి ఘను నొక్కనిఁ జక్కరవింటివానిపో
లికిఁ దనరారువాని నవమోహనకాంతుల నొప్పువాని సం
వికసితసారసాక్షు మఱి విన్నది గన్నది గాన మెవ్వఁడో
సకి యిట వచ్చి నాసరస జాణతనమ్మున నుండె నుండినన్. 37

ఉ. నేనును వానిపే రడుగ నేరక మారకఠోరకార్ముక
జ్యానినదంబు సోఁకి తమి నంది చెవుడ్పడి చూచుచుండ వాఁ
డానినప్రేమ దివ్యఫల మొక్కటి యిచ్చి యదృశ్యుఁ డయ్యెఁ జం
ద్రానన చంద్రుఁ డజ్జలధరాంతర మొందినరీతి సంతటన్. 38

ఉ. తత్తరపాటుఁ జెంది మది తల్లడిలంగను మేలుకొంటి నా
చిత్తజసన్నిభాంగుఁ డెటఁ జెందెనొ నన్నిటఁ గ్రూరుఁ డైనయా
చిత్తజుబారినిం బడఁగఁ జేసె నిఁకెం దమిఁ దాళఁ జాల నే
నిత్తఱిఁ బల్కవమ్మ దయ నిందుల కేమి యొనర్తు భామినీ. 39

వ. అనిన శుకవాణి యి ట్లనియె. 40

ఉ. ఈకల మంచిదమ్మ మది నిందుకు సందియ మొందకమ్మ యా
శ్రీకర గాత్రుదర్శనము చేకుఱునమ్మ శుభావహంబు సు
శ్రీకర మైనపంచు సుతసిద్ధియు నేఁ గదవమ్మ మేలు మే
లీకల మాకు సమ్మదము హెచ్చెఁ గదమ్మ సుధాకరాననా. 41

వ. అని యిట్లు పలుకుచున్న సమయంబున. 42

సీ. మలయాగముల జాఱి వలయాగములఁ దూఱి, కలయాపగలఁ జేరి
పొలుపు మీఱి, ఘనసారనము లొంది ఘనసారములఁ జెంది, మనసారఁ
జెలు వంది తనుపుఁ బొంది, మల్లికానవహేమవల్లికానుమనోమ, తల్లి
కాయుతసీమ సల్లికఁ గని, కేళికారతిలోలబాలికానుకపోల, పాలికా
సవలీల మేలు గాంచి

తే. శారికాకీరపరభృతచంచరీక, కలితకలకల
నినదసంకలితచలిత, విరహిజనమానసాంభోజవీథి
యగుచుఁ, గలయ నేతెంచె శీతలగంధవహుఁడు. 43

వ. అట్టిసమయంబున. 44

శా. రాకాశీతమయూఖజాలములు మేరల్ మీఱి మై నిండ ను
ద్రేకాంభోజశరాశుగావళులు లోఁ ద్రిప్పారఁ బాటీరశై
లైకాంచత్పవనంబు పైపయిఁ గడున్ హెచ్చి విజృంభింప ము
క్తాఁకేం జెంది సహింపఁ జాలక తమిం గాసిల్లి మూర్ఛిల్లినన్. 45

వ. అచ్చట నున్నసయ్యాళిసందోహంబు హాహాకారంబు లొంది.

ఉ. ఇవ్వని కేల వచ్చితిమి యిందఱముం గుమి గూడి వచ్చి యీ
పువ్వులతోఁట నేల సారఁ బూనితి మిప్పుడు పూని యిచ్చటం
గ్రొవ్వున నేల నిల్చితిమి గొబ్బునఁ బోక యటంచు మించుబోం
డ్లవ్వనజాక్షిఁ జూచుచును హా యనుచుం మది సంభ్రమించుచున్.

చ. కల గనువారలుం గలరు కల్గిన నీకలనంటి దెక్కఁడేఁ
కలుగునొ కల్గె నివ్విధము గాసిలుచుండెడికాంత లెక్కఁడేఁ
గలదె వధూటులార యిఁకఁ గార్యము మీఁద వచింపరమ్మ యీ
చెలి నిట నుంచఁగాఁ దగదు చేరుద మింటికి వేగ బాగుగన్. 48

వ. అని యిట్లుచితంబుగా శైత్యోపచారంబులు సలిపి సేద దేర్చియారా
జపుత్త్రినిం దోడ్కొని పోయినయాలోన. 49

బ్రాహ్మణుఁడు చంద్రుని వర్ణించుట.

సీ. సాంధ్యకృత్యము లెల్లఁ జలిపి యిష్టుండైన, యీశ్వరునకు నమస్క్రియ
తు లొనర్చి, భుజియించి తావులఁ బోలు పైసచందన, మలఁది పు
వ్వులు దాల్చి హారరాజి, ధరియించి వలువలు ధరియించి తాం

బూల, మును జేయుచును వచ్చి మోద మంది, శయ్యాతలంబున
శయనించి చంద్రునిఁ బరికించి వీక్షించి భావ మలర

తే. నింపుమెయి బిల్హణుండు వర్ణింపఁ దొడఁగె, నిదియు విర
హిణులకుఁ జూడ మదనతాప, మెదఁ బొడమఁ జేయువిత్తనం
బెన్న మఱియు, మనసకు బలంబు వరచంద్రమండలంబు. 50

వ. అని మఱియు నిట్లనియె. 51

ఉ. కలువల నిద్రలేపి రతికాంతునిమాంద్యము వాపి పుష్కర
స్థలిఁ దిమిరంబుఁ జోపి రతి చాలనిబాలల నూఁచి దేవతా
వలి కమృతంబుఁ జేఁపి యలవాసవదిక్సతికుండలంబు నై
కలువలఱేనిమండలము కాంతిలుచున్నది తూర్పుకొండపై. 52

చ. ఇది గగనంబు గాదు నుతియింప సుధావనరాశి గాని మేల్
వదలనితారకానిచయపంక్తులుగా వివి ఫేనఖండముల్
గుదుపగఁ జుట్టుకొన్నవరకుండలి గా కిది చంద్రబింబమా
యిదియును జిహ్న గాదు పవళించినవిష్ణుఁడుగాని యెన్నఁగన్. 53

చ. అరయ నభస్తలం బనెడియందపుగందపుసానపై రుచిం
బరఁగినచంద్రబింబ మనుబాగగుచందనరాశి పైపయిన్
నెఱయఁగ వాసనార్థమయి నించినకస్తురిఁ బోలి యొప్పె శ్రీ
కరముగ నీకళంక మనఁగా నను పై విలసిల్లు నెంతయున్. 54

చ. అరయఁగఁ జంద్ర నీయుదరమందలినల్పు వటంబటంచుఁ జా
మరమృగ మంచుఁ బల్కెదరు మానుగఁ గొందఱు నే వచింతు నిం
గరిగమనాధరస్థలులఁ గమ్మఁదనంబు ఘటింప ధాత ని
న్నొరసి సుధారసంబుఁ గొనెనో యది జాలము నాఁటనుండియున్. 55

చ. జలనిధిపంకి మంచు మహిచాయయుఁ జిహ్నము లేడిపిల్ల కం
దళితసురేంద్రనీలమణిధామ మటంచు వచింతు రంద ఱే
కలువలఱేనియందుఁ గళంకమును నే ననుకొందు రాత్రియుం
దలవడ మ్రింగినట్టితమ మంతరసంస్థ మటంచు నెంతయున్. 56

ఉ. చందురుఁ డన్మృగాధిపతి శౌర్యవిజృంభణవృత్తిఁ బూని పా
రందరదిగ్గరేంద్రకుమారంబుననుండి పుచుల్ సెలంగఁగా

కుచముల కేగుదెంచుచుఁ బమఠకరికుంభము స్వాంశురేఖికా
స్పందనఖండంబులం జిమ్ము వివిధముత్యము లయ్యెఁ దాంకల. 57

సీ. ఈకళానిధివల్లనే కదా దిక్కుఁది, క్కులవారలెల్లను దెలివి గనుట, యీవసుధానివల్లనే కదా విబుధులు, కోరికల్ దీరంగఁ గుడుపు గనుట, యీమహావిధువల్లనే కదా సభ్యు లెన్నంగ నిశాచరు లెల్లఁ దిగులు గనుట, యీసత్ప్రభునివల్లనే కదా మోదించి, కువలయం బెచ్చుగాఁ గూర్మి గనుట

తే. అవుర యీరాజుమహిమ యేమనఁగ వచ్చుఁ, దమము
వారించి యరులసంతతి నడంచి, యస్వరితి డించి కాంతపన
హూక్రమించి, యుదయగిరిదుర్గమునునుండి యొప్పుచుండె. 58

ఉ. ఈయుదయాద్రి రాజతగిరీశ్వర మిసితభానుఁ డెన్న దా
క్షాయణి నేలుశంకరుఁడు కప్పు గళచ్ఛవి దాపుచుక్కలై
నాయకమూర్తి యాప్రమథనాథులు దక్కినచుక్కలుల్ మహా
శ్రేయ మొసంగు స్వప్రమదఁ జెంది భజించువియోగిపాళికిన్. 59

సీ. ద్విజరాజటంచు భావించుటయే కాని, సూఢిగా దోషాకరుండు వీఁడు, సన్మార్గరతుఁడంచు జనులు పల్కెదె కాని, దండిమీఱిననిశాటుండు వీఁడు, నమృతకరుం డంచు నాఖ్యమాత్రమె కాని, చర్చింపఁగా విషజనుఁడు వీఁడు, కువలయప్రియుఁ డంచుఁ గోరి చెప్పెదె కాని, పాడి దప్పినచక్రవైరి వీఁడు

తే. తమము వారించురా జన్క్రమమె కాని, యేపు మీఱఁగ
నారల నేఁచు వీఁడు, ననుచుఁ గులటలు దూషింతు
రనుచు జనుల, త్రోవ రా వెలచితో నీవు తోయజారి. 60

క. సురలతెమన్ను వోసాగితి, వరయఁగ సత్పతి
వదే నిశాటుఁడవా నీ, కిర వొందఁగ విధునామము,
హరి హరి తలపంగఁ జెల్లునా కమలారీ. 61

క. జలనిధికిఁ గూర్మిపట్టివి, జడమతులం బట్టుకొమ్ము
సైదోడవు హా, జలజాతులకు సఖుండవు
జడాత్ముఁడవు గాక యుండెదె చందురుమామా. 62

కంగల కేగు దెంచుచుఁ దమకిక రికుంభము న్వాంశు రేఖికా
బ్బందసఖంబులం జిదుమ వీడిఁనుత్యము లయ్యెఁ దాంకల్. 57

సీ. ఈకళానిధివల్లనే కదా దిక్కుది, క్కులవార లెల్లను దెలిఁవి గనుట,
యీావసుధనివల్లనే కదా విబుధులు, కోరికల్ దీరంగఁ గుడుపు గను
ట, యీామహావిధువల్లనే కదా సభ్యు లెన్నఁగ నిశాచరు లెల్లఁ ది
గులు గనుట, యీసత్ప్రభునివల్లనే కదా మోదించి, కువలయం బె
చ్చుగాఁ గూర్మి గనుట

తే. అవుర యీరాజుమహిమ యే మనఁగ వచ్చుఁ, దమము
వారించి యరులసంతతి నడంచి, యస్త్రరతి డించి కారిపన
మాక్రమించి, యుదయగిరిదుర్గముననుండి యొప్పుచుండె. 58

ఉ. ఈయుదయాద్రి రాజతగిరీశ్వర మీసితభానుఁ డెన్న దా
క్షాయణి నేలుశంకరుఁడు కప్పు గళచ్ఛవి దాపుచుక్కవై
నాయకమూర్తి యాప్రమథనాథులు దక్కినచుక్కలుక్ మహా
శ్రేయ మొసంగు స్వప్రముచిఁ జెంది భజించువియోగిపాళికిన్. 59

సీ. ద్విజరా జటంచు భావించుటయే కాని, యాఢిగా దోషాకరుండు వీఁ
డు, నన్మార్గరతుఁడంచు జనులు పల్కెడు కాని, దండిమీఁజినినిశాటుం
డు వీఁడు,నమృతకరుం డంచు నాఖ్యమాత్రమె కాని, చర్చింపఁగా వి
షజనుఁడు వీఁడు, కువలయప్రియుఁ డంచుఁ గోరి చెప్పెడు కాని, పా
డి దప్పినచక్ర వైరి వీఁడు

తే. తమము వారించురా జనుక్రమమె కాని, యెప్పు మీఱంగ
నారుల నేఁచు వీఁడు, ననుచుఁ గులటలు దూషింతు
రనుచు జనుల, త్రోవ రా వేఱచితో నీవు తోయజారి. 60

క. సురలతెరువు వో సాగితి, వరయఁగ సత్పతి
వదే నిశాటుఁడవా నీ, కిర వొందఁగ విధునామము,
హరి హరి తలపంగఁ జెల్లునా కమలారీ. 61

క. జడనిధికిఁ గూర్మిపట్టివి, జడమతులం బట్టుకొమ్మ
నైదోడవు హా, జడజాతులకు సఖుండవు
జడాత్ముఁడవు గాక యుండె చందురుమామా. 62

తే. తమము వారించు నీదుసందర్శనంబు, నిఖిలజనులకు
మోదంబు నీదుమూర్తి, యిట్టిసంపద గలుగు నీ
యట్టిరాజు, కోరి చూచినఁ గలఁడె యోకువలయేశ. 67

వ. అని యిట్లు బిల్హణుండు చంద్రునిం బేర్కొని బహుప్రకారంబుల
వర్ణించుచున్న యెడ. 68

తే. భోజనము సేసి కొప్పునఁ బూలు దుఱిమి, చందన మలంది
తాంబూల మంది వేడ్కఁ, బొలుపుగా వచ్చి యామినీ
పూర్ణతిలక, యవనికాభ్యంతరమున శయ్యను వసించి. 69

ఉ. ఆకడ నాకవిక్షితివరాధిపుఁ డిందునిఁ గూర్చి నేర్పునన్
వాకొని తద్విశేషములు వర్ణన సేయఁగ నాలకించుచోఁ
దేఁకువ విస్మయాంబునిధిఁ దేలి మనం బలరంగ శంకచేఁ
గోకిలవాణి యి ట్లనియెఁ గూరిమితోఁ దనలోన నేపునన్ 70

క. తమజనకుం డీసత్కవి, నమరఁగ జాత్యంధుఁ డనుచు
నాడి వచించెం, గ్రమ మొప్పఁ జంద్రవర్ణన,
సుమహితముగఁ జేయఁ బోడఁగెఁ జూచినకరణిన్. 71

శా. అంధుం డెక్కడ! చంద్రుఁ డెక్కడఁ! దదీయం బైనయవ్వర్ణనా
బంధం బెక్కడ! నిట్టివింత గలదే! భావింప నెచ్చోట నె
నం ధాత్రీంద్రుఁడు మాకు నిర్వరకు నందం బొప్ప నన్యోన్యహృ
త్సంధానం బగు నంచుఁ జేసె నిటులం జర్చింప వే ఉన్న దే? 72

వ. అని మఱియును. 73

క. వ్రతభంగ మయినఁ గానీ, మతిమంతు నుదాత్త
వేషు మానితవిద్యా, న్వితునిం గాంచెదఁ గన్నుల,
కతులమహోత్సవము గాఁగ నని చెలి ప్రీతిన్. 74

యామినీపూర్ణతిలక కవినిఁ జూచి మూర్ఛిల్లుట.

సీ. వినుతవిద్యాజితద్విజరాజు ద్విజరాజు, రుచిరాజి నగుమోము రుచు
లవాని, రమణీయవాణిభారతికాంతు రతికాంతు, నతికాంతిఁ బెగ
డుసోయగమువాని, నతులితశుచివిభాహరిమిత్రు హరిమిత్రు, వరమైత్రి
గల్గువైభవమువానిఁ, గలితతేజోలసత్కమలాప్తుఁ గమలాప్తుఁ, గమ
లాప్తి మేలయు చందములవానిఁ

తే. సకియ మది సెంచి తమి మించి సంభ్రమించి, కరము
లలరించి తెఱ వంచి కందళించి, పొంచి తిలకించి పులకించి
పొలుపు గాంచి, కాంచె రోహిణి చంద్రుని గాంచినట్లు. 75

క. కాంచినయంతనె సతి పుల, కాంచితదంతురిత
దేహ యై నిశితోద్య, త్పంచశరశరవిపాటన,
సంచలితస్వాంత యై వెసఁ ధృతి దూలన్. 76

తే. పరవశత నొంది మూర్ఛానుభావ యగుచుఁ,
బవనచాలితనిపతితవల్లిమాడ్కిఁ, బంకజాయతలోచన
పడియె మఱియుఁ, బట్టు దప్పినకనకంపుఁబ్రతిమవోలె. 77

ఉ. ఆకడ బిల్హణాఖ్యకవి యత్తఱిఁ దామరసారిఁ గూర్చి యెం
తో కర ముప్పతిల్ల వినుతుల్ పచరింపుచు నుండి యంతలోఁ
బ్రాకటబద్ధకాండపటిపై రమణీమణిమోముఁ జూచి య
స్తోకమహోదయాద్రిపయిఁ దోఁచినచంద్రునిఁ బోల్చి యిట్లనున్. 78

బిల్హణుండు రాజకుమారిని వర్ణించుట.

సీ. రాకేందుబింబమో రాజీవమో మించు, టద్దమో లేక నెమ్ముద్దు
మొగమొ, చెలువొందుకల్వలో చేఁపలో మరునిసా, రాచంబులో
లేక లోచనములో, కోకంబులో విరిగుత్తులో బంగారు, కుండలో
లేక వక్షోజయుగమొ, క్రొక్కారుమెఱుఁగో మేల్చుక్కయో నునుఁ
బైఁడి, తీఁగయో వేఱొక్క తెఱవయొక్కొ

తే. ఆపుర యీకళ యీతావి యీరమణత, యీవిధంబులు
నీబెళుకు లీకుశలత, యీసువృత్తత యీసొంపు లీమె
ఱుంగు, లీతళుకు నిగ్గు లీచాయ లెందుఁ గలవు. 79

సీ. హారిణివిముక్తశీతాంశుబింబము గాని, పురుడింపఁగా నిది ముఖము
గాదు, ఘనసుధాపూర్ణకాంచనకుంభములు గాని, చర్చింప నివి
యురోజములు గావు, పంచశిలీముఖబాణపంక్తులు గాని, గుఱి
మీఱ నివియు ముంగురులు గావు, చెలు వొంద యువజనస్వాంత
ంబులు గాని, యవురంగ నివి వీక్షణములు గావు

తే. పాలు మించినమించుటద్దాలు గాని, గణుతి గొన నివి
గండభాగములు గావు, సోయగం బైనబంధూక
సుమము గాని, భావమున నెన్నఁగా నిది మోవి గాదు. 80

మ. క్షితి నిర్జక్ శశిరేఖ విల్లుఁ గలువ ల్చెందమ్మిరే కబ్జముక్
లతికల్ గుంభము లాకసం బిసుకదిన్నల్ రంభలుం గాహళుల్
శతపత్రంబులు భావలీలఁ గొని యాచంద్రాస్య ఫాలాక్షుని
ర్జితదేహుక్ శుకరాజవాహు మొలపించె న్మేనఁ జిత్రంబుగన్. 81

మ. ఉరువక్షోజయుగాంతరస్థ మయి నాయుల్లంబు రా దేమి త
ద్భరసంఘృష్టి నశించెనో విరహసంతాపాగ్నిచేఁ గ్రాఁగెనో
స్థిరలావణ్యసుధాంబుజాకరవరా ప్తిక్ మున్గెనో కామత
స్కరవీరుండు హరించెనో నవవయఃకాంతారసంచారుఁ డై. 82

వ. అని మఱియు ని ట్లనియె. 83

సీ. ఈభామతనుకాంతి నేపారఁ జూచిన, హేమాభిధానంబు నెంచ నేల
నీచానయూరుప్రభాచాకచక్యంబు, రంభాభిరూప్యంబురహి నడంచు
నీరామనవ్యనాసారమ్యలీల తి, లోత్తమాఖ్యను దల నెత్త నీయ
దీకొమ్మకన్నుల నిర వొందుబెళుకులు, హరిణీవిలాసంబు నపహసించు

తే. నిటుల గాత్రైకదేశము లటమటించు, సౌరవారవధూటికా
సామ్యకలన, మనుజలోకంబునం దుండుమానవతు ల,
నంగ నెంత యూ దీని మానంగ వశమె. 84

సీ. చెలియపెన్నెరిగుంపుఁ జేపట్టఁ గలిగెనా, ఘనసంపదలు వేడ్కఁ గాంచిన
ట్లు, కాంతమోమున మోముఁ గదియింపఁ గలిగెనా, యతులితరాజ
త్వ మందినట్లు, ముద్దియకన్దోయి ముద్దాడఁ గల్గెనా, యింపుమైఁ గు
వలయం బేలినట్లు, వనితకంఠాశ్లేష మొనరింపఁ గల్గెనా, యరుదారఁ
బెన్నిధి యబ్బినట్లు

తే. కలికికెమ్మోవి చవి చూడఁ గలిగెనేని, యిగుసుధాహార
వైభవం బొందినటుల, నెలఁతతోఁ గూడి క్రీడింపఁ
గలిగెనేని, యతనుసామ్రాజ్య మంతయు నమరినట్లు. 85

ఉ. అందపుఁగౌను శ్రీహరి నహర్నిశమున్ భజియించి తత్పదం
బందె నటంచుఁ జన్గవ తదాకృతిఁ గాంచె గిరీశుఁ గోరి యా
దం దగఁ జూచి వెంటఁబడి రూఢికి నెక్కుట యెట్లటంచుఁ దాఁ
జెందె నహీనవృత్తి నవిశేషత నివ్వరకుం బ్రియంబుగన్. 86

చ. వనజమహావిభూతి హరివైఖరి మించుఁ బద స్తనోక్తులున్
వనజమహావిభూతి హరివైఖరి మించు గళోరువేణికల్
వనజమహావిభూతి హరివైఖరి నెంచుఁ గరాక్షిమధ్యముల్
వనజమహావిభూతి హరివైఖరి నొంచు దృగాస్యయానముల్. 87

సీ. ఈభామవదనాబ్జ మెలమిఁ గాంచినయంత, విధుని సంభావించి నెలసి
నట్లు, లీచాననెఱికురు లెనసి పట్టినయంత, నీలకంధరసేవ నెగడినట్లు
లీయంబుజాక్షికిన్దోయి ముద్దిడునంతఁ, గమలజసద్భాతి గలిగినట్లు
లీరామకెమ్మోవి యింపార నంటిన, నరుణబింబాలోక మమరినట్లు

తే. లవుర తనకింతకంటె భాగ్యంబు గలదె, యతనుమంత్రా
ధిదేవత యనఁగ వచ్చు, నీచెలినిఁ బొందఁ గోర్కె లీ
డేరుఁ గాక, వేఱ మదిఁ బూని తపముఁ గావింప నేల. 88

సీ. సారంగముల మీఱు సారంగములఁ గేరుఁ, దొయ్యలికొప్పు కన్దోయి
యొప్పుఁ, బున్నాగముల నెంచుఁ బున్నాగముల నొంచు, నలినాస్య
గతిసొంపు నాభిపెంపుఁ, జంద్రఖండము నేలుఁ జంద్రఖండముఁ బో
లు, సువతిచెక్కులలాగు నుదుటిబాగుఁ, గాంచనంబు హరించుఁ
గాంచనంబు హసించుఁ, దరళలోచననాస తనువిలాస

తే. మవుర యీముద్దుచెలిఁ బొందనట్టివాని, భాగ్య మెన్నంగ
వశమె యాపద్మభవుఁడు, దీని సృజియించువేళ వాగ్దేవి
నెదుట, నుంచుకొని చేసెఁ గాఁబోలు నొండు గలదె. 89

ఉ. దీనిముఖాంబుజంబు గణుతింపఁ గళానిధి యొక్కకోణమం
దూని వసించుఁ గాక నయనోద్ధతి వాకొనఁ గల్వ లొక్కచో
మూనుగ నిల్చుఁ గాక మృదుమంజులవాగ్గతిఁ జెప్ప వల్లకీ
స్థానము టుండుఁ గాక ఘనుచాయకున్ మొక్కెద మధ్యమెన్నఁగన్.

సీ. ఊహించి పున్నమ యొక్కపాఱ్ఱి ద్దిందునో, ముద్దియనెమ్మోము ము
ద్దులాడఁ, దనరార సత్ఫలదానముల్ సేతునో, నెలఁతకెమ్మోవితేని
యలుగ్రోల, బంగారుకలశముల్ పరఁగఁ బూజింతునో పడఁతిచన్గుబ్బ
లు వట్టియాడఁ, జెలుపొంద భూప్రదక్షిణము గావింతునో, యతివ
కటిస్థలి నధివసింప

తే. నిటులు గాకున్నఁ గల్గునే యింతితోడి, సంగతు లటంచుఁ
దమి మీఱ నంగజాత, జాతతాపాతిశయమున సతిని
మతిని, మమతఁ బెనఁగొని వర్ణించు మఱియు మఱియు. 91

సీ. పాలతిపాదములతోఁ బొందు సేయఁ దలంచి, తామరల్ పరికించి
తమ్ము లయ్యెఁ, గలికిపాలిండ్లతోఁ జెలిమి సల్పఁగఁ గోరి, భావించి
చక్రముల్ పత్తు లయ్యె, సుదతికెమ్మోవితో జోడు గూడఁగఁ బూ
ని, చెలఁగి మంకెన బంధుజీవ మయ్యె, హరిణాక్షినెమ్మోము నాశ్ర
యింపఁగఁ జూచి, మిహిరాంశుఁ డెలమి సన్మిత్రుఁ డయ్యెఁ

తే. జంద్రముఖియంగములు పంకజాతము లని, యహ లని
విహీనగుణి యని భరితదోషుఁ, డని కదియ దూరముగఁ
జేసె నాత్మనిత్య, మృదులసుస్నిగ్ధతాస్మితవిదితకళల. 92

ఉ. పట్టుగ నీవధూటికచపాళి భజింపఁగ నీలమేఘు మే
గుట్టలఁ జెందునో ముఖముఁ గోరి నుతింపఁగఁ బూర్ణచంద్రుఁ డే
తట్టునఁ జేరునో మఱియుఁ దార్కొని యూరు దలంపఁ బాము లే
పుట్టలఁ దూఱునో సమతఁ బూనఁగ లేక విచిత్రవైఖరిన్. 93

మ. సతిహృత్పుష్కరసీమఁ జన్గవ గిరీశప్రార్థనల్ సేసి త
ద్గతిఁ బ్రాపించిన నోర్వమిన్ విషధరాకారంబుఁ దాఁ బూనె నా
రతిపంచాననలీలఁ బాల్చె నడు మాహా యంచు ధమ్మిల్ల మా
శితికంఠత్వము నొంద నెమ్మొగము గాంచెన్ సోమభావం బొగిన్. 94

సీ. కాఁబోలు నిదియుఁ జొక్కపుసుధాకరరేఖ, కాదుపో నిష్కళంకతఁ
జెలంగెఁ, గాఁబోలు నిది యశోకపుఁదూపుదొరమాయ, కాదు
పో నశరీరగతమఁ దనరెఁ, గాఁబోలు నిదియుఁ జక్కనివేల్పుపూఁబోఁ
డి, కాదుపో విభ్రమేక్షణము బొందవె, గాఁబోలు నిదియుఁ దొల్క
రిక్కలనియమొఱుంగు, గాదుపో నిశ్చల గతిఁ దనర్చె

తే. అనుచు రతిపతిమోహామృతాంబురాశి, మగ్నుఁడై
విస్మయాక్రాంతమానసాబ్జుఁడై సరోజేక్షణారూప
మరసి యరసి, నేర్పు మీఱంగ మఱియు వర్ణింపఁ దొడఁగె. 95

చ. కడువడి రాహు వేర్చి నవకంజవిలోచనయాస్యచంద్రుఁ డే
ర్పడర హరింపఁగాఁ దొడరి యస్మదరాతికిరాసి యంచు నే
ర్పడ మదిలోఁ దలంచి మఱి గ్రమ్మరి వెన్నున నిల్చెనో యనన్
జడ యలరున్ ఫణాగ్రరుచిచాడ్పున రేగడిబిల్లపైఁ దగన్. 96

తే. కళలకు ధామ మై జలజగర్వ మడంచి సుధాప్తిఁ దారకా
కలనఁ జెలంగి తెల్విఁ గని కాముకపాలికి గుండెగాల మై
యలరెడుభామినీవదన మైందవబింబ మనంగఁ జెల్లదే
కలయఁగఁ గానిచో నచటఁ గల్వలపేరిటికన్ను లొప్పునే. 97

చ. కలువలు మీలుఁ దుమ్మెదలు గాంతకనుంగవ కోడి యందుఁ గా
వలసినకోర్కి దీని గెలువం దగుఁ బేసఁడు మారుఁ డంచుఁ దూ
పులుగ ధ్వజంబుగా గుణముపొందికగా నయి వచ్చి దానిభ్రూ
చలనముతోన తద్ధనువు సంగతిఁ దప్పినఁ బోలె నున్నియున్. 98

క. వనితముఖాంబురుహస్థితిఁ, బనిగొని కాముకుల
గెలువ భావజుఁ డెలమిం, దనయుభయపార్శ్వ
ముల నుంచినచక్రములో యనంగఁ జెవు లలరారున్. 99

శా. భ్రూకోదండముఁ బూని దృష్టివిశిఖంబుల్ తోనె సంధించి బ
బ్రాకాచంద్రునిఁ బట్టి రెండుతునియ ల్గావించి తత్సారముం
బోకుండ న్సవరించి పార్శ్వముల నింపుల్ నింపఁగా నుంచె నా
నాకంజేక్షణచెక్కుటద్దములు చెన్నారుం దళుక్కుం జూగిన్. 100

చ. వరసుమనోవిలాసములవైఖరి మాని తిలోత్తమాఖ్య యా
ధర సుమనోవిలాసములఁ దద్దయుఁ గాంచెద నంచు వచ్చి యు
ద్ధురగతి నువ్వుమాఁకుల నధోముఖి యై తప మాచరించి యా
కరివరయానానాస యయి కాంచె సమస్తవిశేషవాసనల్. 101

సీ. క్షణవిలాసమె కాని సరి యౌనె చిగురాకు, సుమనోనురాగవిస్ఫూ
ర్తిఁ గనినఁ, బయిచాయయే కాని పగడంబు సాటియే, యామృతాక

రద్వీప మందు మనినఁ, దీప్పవన్నెల కాక దీ టౌనె బలుకెంపు, వర
సువర్ణావాప్తి వఱల కున్న, నెఱుపుమాత్రమె కాని యీడె బంధూ
కంబు, కమ్మతేనియతోడఁ గలసికొనిన

తే. సతతశోభాన్వితం బైనసార మగుచు, సరస మై రుచి
గన్పడి చక్క సగుచుఁ, జక్కెరల మించి ద్రాక్షపం
డుక్కడంచి, యమరుసీవనితామణీయధరమునకు. 102

క. కుందంబుల నవమౌక్తిక, బృందంబుల
దాడిమైకబీజంబులయా, నందంబుల జిగి
కెంపుల, చందంబుల నపహసించు సతిదంతంబుల్. 103

చ. అతులిత మైనశంఖము సమంచితగానము నేర్పు మంచు నీ
యతివగళంబుఁ జెంది తనయందలివైభవ మెల్ల నిచ్చి త
ద్గతిని భజించి యంతఁ బలుకన్ రహిఁ బొల్పడ దయ్యెఁ గా జడ
స్థితులకు నబ్బునే స్థలవిశేషములం దప మెంత సేసినన్, 104

తే. మున్ను దమ నేఁచుపగఁ బూని మోముఁజూపుఁ, జెందు
నిందునిఁ గరము లన్ శిక్షకుసుమ, బిసలతలఁగట్టి యొగిరి
తన్ననము మీఱు, జక్కవ లనంగఁ జెలిబిగిచన్ను లమరు. 105

తే. వనితగంభీరసరసలావణ్యవార్ధి, యురసుధాపూర్ణ
కుచకుంభయుగము గాంచి, సకలలోకుల మిగుల
నిర్జరులఁ జేయు, నేకకలశంబు గాంచుకంఠీశుఁ డెగడి. 106

మ. స్మరుఁ డన్వీపుత్రిఁడు యౌవనం బనుతనూజాతోద్గతిన్ బాల్య మ
న్నురిపుం దీర్ప సుభావమోద్యరస మన్పుణ్యాహముం జేయుచో
వరుస న్నిల్పినపూర్ణహేమకలశద్వంద్వంబు నాఁ బొల్చు నీ
సరసీజాస్యపయోధరద్వయము భాస్వత్పత్రరేఖాంక మై. 107

తే. ముగుదబాల్యపయోనిధి మునిఁగి డాఁగి, యౌవనం బ
నుహరిహయుసలరుకృపను, జెలఁగి వెలువడి వచ్చినశిఖరు
లనఁగఁ, గాంతయురమునఁ గుచములు గానఁబడియె. 108

తే. పడఁతిజఘనంపు పెద్దడాబాలు పూని, కాయజుఁడు పొక్కి
లనుసురంగమునఁ దూఱి, తెగువఁ గుచదుర్గయుగము
సాధించుకొఱకుఁ, దార్చునిశ్రేణి యన వళిత్రయము సెలఁగు. 109

చ. చెలిబలితంపుఁగబ్బివలిసిబ్బెపునిబ్బరపుబ్బుగుబ్బచ
న్నుల నెఱిగొప్పభారమున నున్ననితిన్నెల మించుబల్పిఱుం
దుల ననియాడుకౌను పడునో యనుశంక సరోజసంభవుం
డెలమి రచించి కీల్కొలుపునిన్నసలా కన నారు తీరగున్. 110

చ. అరయఁగ నాభిపుష్కరమునందు విహారము కొంత సల్పి సుం
దరతరయౌవనం బనువనంబున బాహులతల్ చలింపఁగా
సరసపమోహరస్తబకసంగతిఁ గమ్మనితావి కెక్కి వి
స్తరగతి నేగుతుమ్మెదలచా లన నారు చెలంగు బోటికిన్. 111

చ. జడయనుతోఁక వెన్కడర సారపుఁగుంకుమచాఁతిరేఖ వే
ర్పడఁగఁ మిటారిగుబ్బ లనుభారపుఁగుంభము లంద మొప్పఁగాఁ
దొడరెడునారుసా రనెడుతుండము సాఁచి మనోజుదంతిరా
జుడుగక నీరు ద్రావుకొలనో యన నాభి చెలంగు నింతికిన్. 112

మ. చెలిసింగారపుఁబువ్వుఁదోఁట రసముల్ చెల్వొప్పఁగా నింపఁ బూ
విలుకాఁ డన్నలుకాఁపు గుబ్బ లను మేల్బిరంపుబెడ్డల్ ఘటిం
చి లలిన్ నీలపుటారుమో కెలమిఁ బుష్టి న్బట్టి మోకెత్తు మె
చ్చులచెంగల్వపుబావియో యనఁగ మించు న్నాభి గంభీరతన్. 113

క. చనుఁగవ బరువో మఱియుం, బెనఁకువ
గలశోభనాంగిపిఱుఁదులు బరువో, యని కన
విధి పిడికిటఁ బ, ట్టినసట్టో యనఁగఁ గౌను తేవన్ వెలయున్. 114

మ. జననాథాత్మజకాంచనోరుయుగళీస్తంభాగ్రభాగంబుపైఁ
బెను పై ముత్తరు లంతరాళులుగ నాభీద్వారమం దొప్పఁగా
స్తనజాంబూనదకుంభగుంభితతనూసౌధాంతరస్థాయి మా
రునిసింహాసనమో యనంగఁ జెలువారుం గాంచిదేశం బొగన్. 115

తే. మరుఁడు శృంగారవీథు లేర్పఱచి తనదు, పేర నొకపేట
గట్టి సంప్రీతిఁ దోర, ణాల నుంచినకాలుకంబా లనంగఁ,
గలికియూరులు చెలఁగుఁ బైఁ గాంచి మెఱయ. 116

క. మకరములను లోఁ బెట్టుక, రకముగ వరశా
లులను ధరం బడ వైచెన్, సకిజంఘిక లని
యెంతయుఁ, బ్రకటించెం గాహళులు రవంబుల దిశలన్.

తే. నెఱయ సారసములు దమ్ము నేలఁ బెట్టి, కాల రాచుచు
నున్నాఁడు కలువలచెలి, వెతలఁ బడఁ జాల మిది రాహు
వేణి యనుచు, నతివపదములఁ బడె నస నడుగు లమరు. 117

తే. నిరవలంబంబు తమయుండునిలయ మెల్ల, నందు నిలు
వాదరిక లే దటంచు వగచి, వచ్చి తారక లొకకొన్ని
వనితపదము, లందెనో యన వ్రేళ్లసఖాళి యమరు. 118

వ. అని మఱియు ని ట్లనియె. 119

సీ. చెలియపెన్నెఱిగుంపు చీఁకటి తలదన్నె, వదనఃసుకళ పట్టి చదిపె
విధునిఁ, జెలువకన్నులు లేళ్లఁ జెవులు వ ట్టాడించెఁ, గర మొప్పు గళ
ము శంఖంబు నూఁదెఁ, బాలతిచన్నులు చక్రములఁబొమ్ము వెసఁ
ద్రొక్కె, నారు సర్పముఁ గడు నంటి పొడిచెఁ, జెలికటి సైకతమ్ముల
వెన్కఁ బడ నొత్తె, నెత్తమ్మి నడుగులు నేలఁ బెట్టె.

తే. మిసిమిబంగారు పై నెక్కె మేనిచాయ, యే మనఁగ వచ్చు
నిక్కాంతయింపుసొంపు, మించునవయవసౌష్ఠవం
బెంచి చూడ, వశమె వేనోళ్లు గలఫణీశ్వరున కైన. 120

తే. కురులఁ గుటిలత గావించెఁ గుచములందుఁ, గఠినత
విధించె సారసగర్భుఁ డెలమిఁ, జెలఁగి యీకాంతమన
సట్ల చేయఁడేని, యతనిఁ బుడమినిఁ జతురాస్యుఁ డనగ వచ్చు. 121

కామిని మూర్ఛ దేఱి కవిం గవయఁ గోరుట.

వ. అని. 122

క. ఈరీతి బిల్హణుండు మ, హోరూఢి నిజాను
భావ మభినుతి సేయం, గా రామ తద్వచో
మృత, సారంబున మూర్ఛ దేఱి సంస్మృతియుత యై. 123

తే. యామినీపూర్ణతిలక యత్యంతపులక, దేహ యై లేచి
మదిని సందేహ మెడలి, యబ్జుని హసించుకవివదనాబ్జ
మమరఁ, గాంచి యూహించె నిజవిలోకాంచితముగ. 124

ఈకమలేక్షణుసెద వసించినఁ గాని, యలనిశాచరుగర్వ మడఁపఁ జాల
నీసర్వమంగళాహితుని గూడినఁ గాని, యంగజాతవికార మార్పఁజాల

నీవిబుధేంద్రునిహితము సేసినఁ గాని, మెసఁగి మహత్తతి నేలఁ జాల
నీ బ్రహ్మతేజుని నెనసి పల్కినఁ గాని, యిల ఖగాళి నధఃకరింపఁ జాల
తే. నితనిభాస్వత్కరాబ్జసంగతుల మెలఁగి, యేర్పడక గాని
మదితమిఁ దీర్పఁ జాల, నితనియధరామృతంబు నాయిచ్చ
దీరఁ, గ్రోలినం గాని తాపంబుఁ గూల్పఁజాల. 125
వ. అని మఱియుఁ దనలో ని ట్లనియె. 126
తే. చదువు సెప్పంగ గురుఁ డయ్యె సాహసమునఁ, జూడఁ జూ
డంగ మరుఁ డయ్యె సోయగమునఁ, దలఁపఁదలఁపంగ రా
జయ్యె లలితకళల, నిందు కేమి వచింతునే యిందువదన. 127
ఉ. ఏలఘుచిత్తనై కదిసి యీనవమోహనరూపుసన్నిధిఁ
బాళిని జేరితే నితనిభావ మ దెట్టిదొ కాన రాదుగా
లీలఁ బరిగ్రహించునొకొ లేక గ్రహింపక పోవునొక్కొ నేఁ
దాళఁగఁ జాల నింతి తనుఁ దానయి కోఱినఁ జుల్కనౌఁ గదా.
వ. అని మఱియును. 129
ఉ. ఏగతిఁ బోవుదాన మఱి యీతని నేగతిఁ బల్కుదాన నా
లాగుమదిం దలంపక కళానిధి కాదని పల్కినా పయిం
గాఁగలకార్య మెట్టిదొకొ కానిమ్మిడం దనగౌరవాప్తి యెం
తాగడ మౌనొ యిందులకు నన్యవిచారము లేమి సేయుదున్.
వ. అని యివ్విధంబున వితర్కించి. 131
ఉ. రాజకుమారికామణి విరాళిని దాళఁగ లేక తూలి సం
యోజితకాండవస్త్ర ముపయోగము లేమికి మాని యప్పుడే
రాజితశయ్యపైఁ బడి సరాగముగా విలపించె నాత్మభూ
రాజశరాళికిన్ నిలుప రానితమిన్ భ్రమ ముప్పతిల్లఁగన్. 132
తే. హా కళాకాంత చతురాస్య హా కఠోర, మారనిశితశ
రాళి వేమాఱు నాటి, కలఁచ సంతాప మొదవైన
న్గరుణఁ జూచి, ప్రేమఁ గొసవయ్య బాధ దప్పింపుమయ్య. 133
వ. అని సర్మగర్భంబుగాఁ బలికిన సప్పలుకులు కఠోరమారవీరదోరటచ్చా
పగుణటంకారనినదంబులుగా విని భావంబు గ్రహించి సంచలిత
హృదయుండయి కవిపుంగవుం డి ట్లనియె. 134

కామినీనర్మగర్భవాక్యములు విని కవి పలుకుట.

ఉ. తామరసాక్షి నీనిసితదారుణవీక్షణతీక్ష్ణబాణముల్
వేమఱు నాటి నాహృదయవీథి వ్రణం బొనరించెఁ జూడుమా
నీమెయి నౌషధద్వితయ మియ్యవె ప్రాఁ వెదఁ బూఁత వూసెదన్
నీమధురాధరామృతము నీకుచకుంకుమపంక మేర్పడన్. 135

వ. అని మఱియు నిట్లనియె. 136

సీ. కరుణతో ననుఁ జూచి కాయజుశరహతిఁ, దప్పించు మిప్పుడు తర
ళనయన, చిఱునవ్వు వెలయించి చెలువైనవెన్నెలల్, మాయింపు మి
ప్పుడు మచ్చకంటి, పలుకులు వగ గుల్కఁ బల్కి పైకభ్వనుల్, మా
న్పవేయిప్పుడు మధురవాణి, మోవిపానక మిచ్చి మోహదంభకతృష్ణ,
దీర్పు మిప్పుడు మోవితీపులాఁడి

తే. కరము లలరించి బిగియారఁ గౌఁగిలించి, యొడలిచలిఁ
బాపవే భాస్వదురసిజాత, యతనుసామ్రాజ్య మేలించి
యాదరించి, వలపు లీడేర్పవే హేమలలితగాత్రి. 137

రాజకుమారి కవిశయ్యపైఁ జేరి క్రీడించుట.

మ. అనిసం దామరసాక్షి కాండపట మత్యంతంబుఁ బోఁద్రోచి గ్ర
క్కునఁ దచ్ఛయ్యకుఁ జేరి ప్రౌఢగతి సంకోచింపకే లె మ్మహా
యని చేఁదమ్ములు చాఁపి చన్గవ యెదన్ హత్తించె గాఢంబుగా
ఘనమోహమ్మునఁ గౌఁగిలించెఁగవియుం గౌతూహలం బొప్పఁగన్.

మ. కరముం జేర్పకమున్నె పోఁకముడి వీఁక న్వీడెఁ జన్దోయిఁ జె
న్నారయం బట్టకమున్నె జిల్గుఱవి కెంతో వ్రీలి వే పట్టునన్
విరిసె న్ముద్దుమొగంబుఁ జూచుటకు మున్నే స్వేచ్ఛ నాలోకసం
బరయన్ విస్మృత్తి మయ్యె నాసతికి వ్రీడావ్యాప్తి గోల్పోవఁగాన్.

చ. వలయవిశేషనాదముల వైభవసంగతభాస్వదంగకం
బులపులకాంకురప్రకరపూరములం బ్రబిబోధితాత్మభూ
సలలితతత్త్వమార్గములఁ జన్ను లురస్థలి ముద్దునట్లుగాఁ
జెలువ సుఖింపఁ జేసెఁ గవిశేఖరుఁ బైకొని కౌఁగిలింపుచున్. 140

వ. ఆసమయంబున బిల్హణుం డి ట్లనియె.

శా. భూరిగ్రాహగభీరభీషణమహాంభోరాసులన్ దాటి యా
స్కారం బింతయు లేనియాకసమునన్ సంచారముం జేయుచుం
గ్రూరోద్యస్మృగపర్వతాగ్రముల నారోహించుచు న్నీయశం
బోరాజాత్మజ యొంటిమై భుజగలోకోద్వృత్తి రాజిల్లునే. 142

వ. అని మఱియు ని ట్లనియె. 143

తే. రమణి మీతండ్రి మదనాభిరామనృపతి, చేసినట్టివినో
దంబు చిత్ర మయ్యెఁ, జిత్తమున వేఱు తలఁపక చెలఁగు
మతుల, రతుల భయ మింక వల దిట రాజువలన. 144

వ. అని నిజాంకంబునఁ బంకజగంధి నునిచికొని శంక లేక నిరంకుశమీనాంకమత్తమాతంగంబు హృదయపంకజంబు భేదింపం దద్వదనశశాంకమండలంబు నాలోకించి యి ట్లనియె. 145

తే. నెమ్మిఁ దపము గావించితి నిన్నుఁగూర్చి, జపము సల్పితి
నీపేరు చాలఁ దలఁచి, ధ్యాన మొనరించితిని నిన్ను నా
త్మ నునిచి, మంత్రదేవతగా నేను మంజువాణి. 146

సీ. సరవి నెన్నఁడును భోజనము సేయఁగ లేదు, నీమీఁదిప్రీతిచే నీరజాక్షి
యెలమిగా నెన్నఁ డింతులను గూడఁగ లేదు, నీమీఁదిప్రీతిచే
నీరజాక్షి, అరయ నెన్నఁడుఁ జందనాదిచర్చయు లేదు, నీమీఁదిప్రీతిచే
నీరజాక్షి, చెలఁగి యెన్నఁడు మాల్యములు ధరింపఁగ లేదు, నీమీఁదు
ప్రీతిచే నీరజాక్షి

తే. గాన భవదీయవిరహయోగమున నాకుఁ, గలవరింతలు
మనకెట్లు గాఁ దనర్చుఁ, గాంచి సమ్మోద మైననత్కవిని
నన్నుఁ, రాగ మిట నూని ప్రోవవే రాజపుత్రి. 147

ఉ. ముందట నున్నిషద్వి ప్రపసమూహాసమంచితకుంభ కాంతరా
మందసరక్తశోభమున మత్తిలి చూచుమృగేంద్ర మున్న న
స్పందనపల్లవోల్లసితనల్లికి నూనునె సామునంబు నా
చంచ మొత్తఁగి పొందు మిట జాగొనరించవ వేల బాలికా. 148

వ. అనిన దరహసితవదన యయి కుందరదన యిట్లనియె. 149

క. కవిరాజశిరోభూషణ, దివిషద్రాజాస్యులైన
దివ్యద్భవది, యువరాకృతిఁ గని యేఁకా,
రి పలుతురే ననఁగ నెంత శ్రీతనయనిభా. 150

సీ. శృంగారమూర్తి వై చెలు వొందునినుఁ జూడ, వలెఁగాక కన్నులు గలఫలంబు, చక్కనైనట్టినీచెక్కులు ముద్దాడ, వలెఁ గాక కెమ్మోవి గలఫలంబు, మది కింపు సేయునీయెద రొమ్ము వెసఁ గ్రుమ్మ వలెఁగాక చన్నులు గలఫలంబు, నేర్పు మీఱినయట్టినీతోడ మాటాడ, వలెఁగాక నాలుక గలఫలంబు

తే. సేవ సేయంగ వలెఁగాక చెలువరాయ, యలరులను
గేరుచేదోయి గలఫలంబు, కలసి రతులను మెలఁగి పెన్న
వలెఁ గాక, కవిశిఖామణి చెలి మేను గలఫలంబు. 151

శా. నీలావణ్యము నీకళాతిశయముల్ నీసౌకుమార్యాప్తియున్
నీలాలిత్యము నీవిలాసగతులున్ నీమంజువాగ్వైఖరుల్
నీలీలాతనుభాతి నీసరసముల్ నీయందముం జూడఁగా
నేలీలావతి యైనఁ బొందఁ గవిధాత్రీంద్రా యపేక్షింపదే. 152

వ. అని యిట్లు పలుక సంతోషితస్వాంతుండై కవిభూకాంతుండు కాంతాలలామకుచకాంతత్వం బపేక్షించి యిట్లనియె. 153

సీ. పరభూమిభృత్తులభరము ద్రుంచినవేల్పు, మాంద్యంబు లడఁగించు మహితకీర్తి, మైత్రిచే వెలసి ధర్మము గాంచుగుణశాలి, కర్పూరచ్ఛాయలు గలుగుమేటి, ఘనపుష్పమాలిక లెనసినవెలజాణ, వాసనల్ ప్రాపించుభవ్యరూపి, వరయుక్తి సఖిలవైభవము లందినరాజు, చంద్రశేఖల నేలుసరసమూర్తి

తే. యగుచు నఖిలదిశావళి నాక్రమించి, ప్రేమ జనులను
బాలించుపేరు గాంచి, వారలకు బ్రహ్మై చెలంగును
దోయజాక్షి, యెలమి నీగబ్బిగుబ్బపాలిండ్లతోడు. 154

వ. అని పలికిన నాతి యిట్లనియె. 155

సీ. మీనాకృతులఁ గాంచు మెఱయునీకన్నులు, కచ్ఛపరేఖ మీఁగాళ్లఁ
బెలఁగు, భూధరభావంబుఁ బొందు నీజఘనంబు, హరిలీలఁ దాల్చు
నూఁగారుతీరు, వామనాకృతిఁ బూను వల నొప్పు నీకౌను, భూమిభృ
ద్వైర క్షేమొనయుఁ జన్ను, లమరు రామాభిఖ్య మై నీముఖాబ్జంబు,
నీలాంశుకస్ఫూర్తి నెగడుఁ గురులు

తే. రతులఁ దేలింపను బ్రబుద్ధురాల వవుదు, వరయఁ గలి
కివ యన్నిట నరసి చూడఁ, దనర నీయందునె దశావ
తారమహిమ, రుచిరలావణ్యసీమ తారుణ్యధామ. 156

సీ. ఘనులఁ బోషించు నీకచపాళి రాజస, న్మానంబుఁ గాంచు నీనగుమొ
గంబు, కువలయం బలరించుఁ గూర్మి నీకనుదోయి, శ్రీలఁ బెం పొం
దు నీచెలఁగుశ్రుతులు, ఇష్టఫలావాప్తి నెసఁగు నీకెమ్మోవి, కలల
మెప్పించు నీకలికిచన్ను, లహితాప్తి నడఁచు నీయలరారునూఁగారు,
సరసుల మెచ్చు నీసరసనాభి

తే. లసదనంతవిభూతి నీయసదుకౌను, చక్రములను
భరించు నీజఘనసీమ, యతులభద్రకరములు
నీయరిదితొడలు, పడఁతి పద్మంబు సేయు నీపదయుగంబు. 157

వ. అని వినుతింపుచున్నకవివరునిం గదిసి మాటిమాటికి నూటిగొన సా
టి వచ్చుజక్కవల నుక్కడంచి నిక్కి క్రిక్కిఱియుమిక్కుటంపుసొం
పు గలసిబ్బెంపునిబ్బరపుగబ్బిచనుగుబ్బల నురంబు తిరంబుగా నొ
త్తి తత్తరిలఁ గేల్దమ్ముల నిమ్ముగాఁ గ్రమ్మకొన వెనుకకుఁ జనక మొ
నసి వనితామణి నెనసి మనసిజసంగరంబుతిరంబునకుఁ గరంబు మఱంగ
లించి బొఱంగి మెలంగుచు నితరేతరసమాకర్షణంబు లాచరించుచు
నన్యోన్యమధురాధరసుధాధారానుపానక్రియాంతరదశనక్షతవిజృంభణం
బుల సీత్కారంబులు నెఱపుచుఁ బరస్పరవిశేషవిషమశరసమరక్ష
ముత్సాహంబుల నిట్టూర్పులు నిగుడించుచు స్మరవిశిఖశిఖరసఖంబులగు
నఖరముఖంబులనీటులు మెఱయఁ గాటులు పచరించుచు ముఖముఖా
వలోకననిరోధకచికురనికరంబులు కరంబులను గరంబు చిక్కఁ దక్కఁ
జక్క నవరించుచు స్థలాస్థలవిశేషంబు లవలంబించి బింబిరి గొనక హి

తంబు మెఱయఁ జుంబించుచుఘూత్కృతఫూత్కృతధూత్కృతహుం కృతసీత్కృత గృహాణగృహాణ ముంచముంచే త్యాదినినదంబుల కను గుణంబు లగుకాంచీసముచితఘంటికామంజుమంజీరవలయుసలయని నదంబులు వినుచు నాగసింహకుక్కుటహంసాదిబంధవిశేషంబులం బరిభ్రమించుచు నలయుచు వలపులు వెలయఁ గలయుచు నిలుకడల నిలుచుచుఁ దొలంగినఁ దొలంగక మలసి పైకొని చేకొలఁదులఁ బట్టు దప్పక యిట్టట్టు తెట్టగిలక దిట్టలై గుట్టుమట్టు లేక పేకఁ దాఁకుచు నిట్టు షష్టిహాయనద్విరదంబులవిధంబున నందంబుగాఁ గందర్పనిదర్పం బడంచి మించి సౌఖ్యవారాశిఁ దేలుచున్నంత. 158

చ. పులకలజగ్గు నెమ్మనెఱపుఁ జిగినెమ్మొయినిగ్గుఁ జెయ్వులన్
వలగొనుసిగ్గు వింతయరవాలుపుఁజూపులకగ్గు నాదలన్
నెలకొనుతగ్గు మాన్పడునుసేర్పుల నెగ్గు ఘటిల్ల నొప్పన
చ్చెలి నలరించెఁ దా రతులఁ జెందుచు మాటికి మోహమందుచున్.

సీ. అసకృదాలింగనాభ్యాసనఖర్వీకృతకుచం, బర్ధనిమీలనోద్యద్వియోగ
మానానుకూలక్రియారోధిమందాక్షు, మావిశ్రమాంబుకణావృతాస్య
మతిగాఢపరిపీడితాధరాధరబింబ, మనుదితమణితక్రమానుకలన
మస్ఫుటీకృతకథేత్యాలాపకౌశలం, బతిసాంద్రజనితరోమాంచవార
తే. మక్రమారబ్ధముగ్ధచేష్టాభిరామ, మతిశయానంద
పరవశాంగాంగ మవిది, తాన్యచింతన మాచకోరాక్షి
కపుడు, ప్రథమసురతంబు కవిలోకపతి యొనర్చె. 160

ఉ. వెచ్చనిపచ్చిగోరు లరవిప్పకనుంగవతీరు లారజం
బెచ్చినతక్కు లాత్మ కపు డింపు ఘటింపునుచుక్కు లూర్పులన్
విచ్చినతావికెంపు లెద నిండిననెయ్యఁపుసొంపులుం దగన్
రచ్చకు నెక్కెఁ జోరహితరాజముఖీసురతప్రసంగముల్. 161

తే. పరఁగ నీరీతి రతిమనోభవులపగిది, యామినీపూర్ణ
తిలక బిల్హణుఁడు నతుల, రతులఁ గ్రీడలు సలుపుచు
తమణి మీఱ, ననుదినంబును నట్లుండి రంత వేడ్క. 162

క. తారాయనతటినీశర, తారాయన
శిఖిశిఖాంకధాత్రీజహరిరా, ట్తారాచలనా
యకగీ, స్తారాచలరాజరాజసఖ సత్కీర్తీ. 163

భుజంగప్రయాతము. కథావిప్రధానా ప్రకాశాభిధానా
బుధారాధితార్థా, ప్రభూతాఖిలార్థా,
విధుస్ఫారకీర్తీ సువిద్యానువర్తీ
సుధామాధురీవాగ్విశుద్ధానుభావా. 164

గద్య. ఇది శ్రీసీతారామచరణసేవాప్రభావసంపాదితకవితావిచి
త్రకాశ్యపసగోత్రపవిత్ర శ్రీమత్పండిపెద్దికృష్ణస్వామిప్రణీ
తం బయినబిల్హణోపాఖ్యానం బనుమహాప్రబంధంబునందు

ద్వితీయాశ్వాసము.

ఓం నమః కామేశ్వర్యై.

బిల్హణీయము.

తృతీయాశ్వాసము.

శ్రీమహితరూపజితశత, కామా కామాంధకారగర్వోద్ధతసు
త్రామారిమదనిషూదన, క్షేమాకరదివ్యనామ సీతారామా. 1

తే. అవధరింపుము తదనంతరావధాన, మహిమ బిల్హణ
కవితోడ మంజువాణి, యామినీపూర్ణతిలక విహార
గరిమఁ, బనరుచున్నంతఁ జెలులు తత్కార్య మెఱిఁగి. 2

చెలులు కవితో రాజకుమారి కలయుట రాజున కెఱిఁగించుట.

వ. ఇట్లు తమలోన. 3

క. ఓకమలనేత్ర వింటే, యీకవిసన్నిధిని సరసి
జేక్షణ యెంతో, చేకొని విద్య గ్రహించుటె,
కాక మఱియు నిపుడు కానికార్య మొనర్చెన్. 4

తే. ఇందు కే మందుమమ్మ యోయిందువదన, విభున కెఱిఁగింప
వలెఁ గవివిభునిసతడ, మనకు దాఁచంగ నేటి కేమనఁగ
వలసి, మీఁద నెటు వోయి యెటు వచ్చునో తలంప. 5

వ. అని తర్జనీకలితనాసాగ్ర లై నుదుక్కు మనుచు రాజసాన్నిధ్యంబున
కేతెంచి మ్రొక్కి యున్నంతఁ బ్రసన్నవదనుం డయినయప్పరపాలుం
గనుంగొని గద్గదకంఠియై విన్నపం బాకర్ణింపుఁ డని వారిలో నొక
బోటి యి ట్లనియె. 6

తే. రాజరాజేంద్ర మదనాభిరామనృపతి, దేవరకుమారి
యాకవిఛీపవలన, విద్య యభ్యాస మొనరించువేళ బద్ధ
కాంతిపట ముంకుశము గాఁగఁ గపట మొదవె. 7

చ. ఎఱుఁగఁగ రాదు దైవకృత మెట్టిదియో మనమంజువాణియే
గుఱిగాని యద్ధరామరునిఁ గూడినయట్లుల మాకుఁ దోఁపఁగా
గురు తెరి గీవిధంబు మది గోప్యముఁ జేసిన హాని వచ్చు నం
చరిమురిఁ జెప్ప వచ్చితి జనాధిప యే మిఁక బుద్ధి మీఁదటన్. 8

వ. అనిన విని యత్యంతకంపితస్వాంతుం డై భూకాంతుండు నిట్టూర్పు
లెసంగఁ దనలో ని ట్లనియె. 9

క. ఏ నొనరించుట యెట్టిది, యైనవిధం బెమి యాఱ
డాయెను భువిలోఁ, దా నొకటి దలఁప దైవము,
మానుగఁ దలఁచు నొకటి యనుమాట నిజం బై. 10

వ. అని వితర్కించి వారలం బనిచి పుత్త్రికామణిసమీపంబునకు వచ్చి
నిలిచి యి ట్లనియె. 11

రాజు తనకూఁతుసమీపంబునకు వచ్చి నీతులు పలుకుట.

శా. పట్టీ రాజకుమారశేఖరులఁ బిల్వం బంచి భూపాలకుల్
చుట్టా లందఱు మెచ్చఁగా నగరముల్ శోభిల్లఁగాఁ జేసి మే
ల్వొట్టిరి యిట్టముగా స్వయంవరమునన్ భూషించి నిన్ బ్రేమ నే
నెట్లో సేయఁ దలంచితిం బొదవఁగా నిచ్ఛానుకూలంబుగన్. 12

ఉ. కోరినరాకుమారకునకుం బ్రియ మందఁగ నిన్ను నిచ్చి యెం
తో రహిం మీఱి సౌఖ్యమున నుండెద నంచుఁ దలంచి యున్ననా
కోరుకు లెల్లఁ బో నణఁచి కొంకుఁ గలంకము లేనిమత్కులం
బారఁగ దుర్యశంబు మహి నందఁగఁ జేసితివమ్మ బాలికా. 13

వ. అని పలుకుచున్నజనకునిఁ జూచి పుత్త్రికామణి యి ట్లనియె. 14

రాజపుత్త్రి రాజుతోఁ దాను దోషరహితురాల నని చెప్పుట.

శా. అయ్యా యెన్నఁడు లేనివార్త లివి యే మత్యంతముం బల్కెదీ
వయ్యా నీ వొనరించుకృత్యమిదె నీయాత్మవ్యథం జేయు నా
కాత్మీయాస్యాబ్జముఁ జూచితే మదికి సందేహంబు గాఁ దోఁచునో
తే నీయాజ్ఞం దెలి యంకుశంబు గదె నిర్నిద్రానుకంపానిధీ. 15

క. ఏమయ్య యేమి వింటివి, యోమహిపా యెటులఁ
దోఁచుచున్నది నీకున్, మామకచిత్తము
దెలిమదె, నామది సంశయము లేమి సత్యవిచారా. 16

క. నీయాజ్ఞ లేనికార్యము, మాయయ్యా సేయ నోప
మాయిరువురకున్, ఈయెడ హృత్సంయోగం,
బేయుక్తి ఘటించుఁ దెర హరింపఁ దరంబే. 17

క. అది గాక నాకు వ్రతము, న్నది యెఱుఁగవె
యంధకుని మనంబున నైనం, బదఁపడి దర్శిం
పను నీ, మది నన్యవిచార మేల మానవపాలా. 18

వ. అనినఁ గరుణాయత్తచిత్తుం డై రాజోత్తముం డి ట్లనియె. 19

చ. తొడరఁగఁ బూర్వ మేమయిన దో యది పోవఁగనిమ్ము పుత్త్రి నిన్
గడవఁగ లేను వంశము వికారము సేయక యింక నైన నీ
నడతలు మాని యుండు సుమనస్థితి సత్కులసూతి కెంత యి
య్యెడ నొకరాకుమారునకు నిచ్చెద నిన్నుఁ గృపామతిం దగన్. 20

వ. అనిన విని మనం బొప్పక శంకారహితచిత్త యై మత్తగజయాన
యి ట్లనియె. 21

కాంత తనమనంబు కవియం దాసక్తమై యున్న దనుట.

మ. ధరణీపాల వచించెదన్ వినుము చిత్తం బశ్రులున్ ఘ్రాణమున్
వర జిహ్వాశ్రుతు లంచితం బయినసంస్పర్శంబు నాథీయనం
మ రతిన్ నిల్చెను బుద్ధిపూర్వకముగాఁ దోడ్తోడ నిం కేరికిం
గర మై యిచ్చెదు చేతనారహిత మీకాయంబు న్యాయంబుగాన్.

వ. అనిన విని కోపారుణితాయతాక్షుం డై సరాధ్యక్షుండు శీఘ్రంబుగా
సభాస్థలంబునకు వచ్చి కుపితసింహంబుకరణి సింహాసనాసీనుం డై
సభాసదులం గలయం గనుంగొని యి ట్లనియె. 2;

రాజు కుపితుం డై సభాసదులతో నాలోచించుట.

తే. అపర సంతతిపుర ద్రోహ మాచరించు, వాని నేశిక్ష
సేయంగవలయు మీరు, ధర్మపద్ధతిఁ బలుకుఁడు
తగినశిక్ష, సేయుదము వాని సద్గుణశ్రేష్ఠులార. 24

వ. అనిన విని సభాసదులు గలంగి మనంబుల ఘనంబుగాఁ జించి
యాలోచించి యి ట్లనిరి. 25

క. కార్యాకార్యము లెఱుఁగక, మర్యాదలు
నడపువాని మహిపతి యెంతే, నార్యానుమతిని
హిమవ, ద్ధైర్యా దండింపవలయు దండధరుం డై. 26

వ. అందు నొకకొంద ఱి ట్లనిరి. 27

క. ధరణీశ విచారించిన, ధరణీతలమందు నన్ని తప్పులె చూడం,
గరుణించి కావవలయును, బరికింపఁగ నెట్టు లైన భవ్యవిచారా. 28

వ. అనిన మఱికొంద ఱి ట్లనిరి. 29

ఆ. లేఁత ముదు రెఱింగి నీతిఁ దండింపఁగా, వలయుఁ గొన్ని
మాన వచ్చుఁ గొన్ని, మానఁ దగవు గొన్ని మహిమీఁద
ధరణీశ, యెంతకార్య మైన నిదియ హితము. 30

వ. అనినఁ గొందఱు రాజభావం బెఱింగి యి ట్లనిరి. 31

క. ఏకార్య మైన మానవ, లోకోత్తర యమునిరీతి లోకంబున నా,
లోకించి దుర్జనావళిఁ, గైకొని దండింప కున్నఁ గలుషము వచ్చున్..

వ. కాన శిక్షాకరణంబు కర్తవ్యం బన రాజు దుర్గపాలకులం బిలిపించిన. 33

సీ. గుండ్రగొడ్డళ్లు గొంగళ్లును జికిలిచ, ల్లాడముల్ మైలచల్లాడములును
గుఱుతుచుంగులతలగుడ్డలుఁ గావిబొ, ట్లినుపకడేలుఁ దాళ్లినుపముడ్లు
నీలికాసెలు మెడనీలికుచ్చులత్రాళ్లు, బరు వైనవడిసెలల్ బిల్లపెట్లు
కాఱుమేనులు బలుకోఱమీసములును,బిగివంపుచూపులు జెట్టుగడ్లు

తే. నొడలఁ గోరోచనపుఁబూఁత లుట్టిపడఁగ, వచ్చి
తలవరు లెల్లను మెచ్చ దొరయ, నిలిచి చేతులు మొగిడించి
నేర్పుతోడ, దండ మిడి యూర రై యున్న ధరణివిభుఁడు. 34

వ. అందు వీరసేనుం డనునొకతలారి నిం జూచి యి ట్లనియె. 35

రాజు బిల్హణునకు శిరశ్ఛేదం బాజ్ఞాపించుట.

శా. ఓరీ బిల్హణనామధేయకవి నుద్యోగించి రాఁ దీసి దు
ర్వార స్ఫూర్జితదీర్ఘపాశములచే బంధించి కొంపోయి పే
దూరం బైన శ్మశానవాటి ముఖ మాలోకింపకే నిర్దయా
ధారస్వాంతుఁడ వై తదీయశిర ముద్దామప్తి ఖండింపుమా 36

వ. అని యుగ్రాజ్ఞఁబలికిన ... వీరసేనుం డి ట్లనియె.

క. కోపముచే శిక్షింపను, భూప యనుగ్రహముచేతఁ బ్రోవఁగ దక్షుం
డేపట్ల నృపతి వసుమతి, నీపద్ధతి నరసి చూడ నితరము గలదే. 38

క. దేవర యేమి వచించిన, నావిధమునఁ జేతు
నేను నది యెట్టిదో మీ, భావము యోగ్యా
యోగ్యవి, భావముగాఁ గానవలయుఁ బరహితబుద్ధిన్. 39

వ. అని పల్కిన రాజు కోపించి యావలి మొగం బయిన వీరసేనుండు.

క. భూపాలుఁడు సెప్పిన వినఁ, డాపాపము
పుణ్యమంత యవ్విభుని దె తా, రూపించినట్లు
సేయుము, నీపట్టున దైవయోగ మె ట్లున్నదియో. 41

వ. అని తద్గృహంబుఁ జొచ్చి. 42

తే. పుస్తకము చేతఁ బూని తత్పూర్వకార్య, మెఱిఁగి తనలోన సతి
భజియించువాని, నొదిఁగి శయ్యాతలంబున నున్న
వాని, బిల్హణునిఁ జేరి తలవరి బెగడ ననియె. 43

క. ఓకవిరాజశిఖామణి, నీ కొకవిన్నపము
సేతు నృపవరుఁ డిపుడే, చేకట్లు కట్టుకొని
చని, యాకడ దండింపు మనుచు నాజ్ఞ నొసంగెన్. 44

తే. దేవ నీపట్ల యిది యేమొ తెలియ రాదు, చెప్ప నెంతయు వినఁ
డాయె శీఘ్రగతిని, ల మ్మనుచు డాసి వాఁడు చేఁదమ్మి
పట్టి, తిగిచి యుపపాశములను బంధించె నంత. 45

తే. కవివరుఁడు లేచి ఒక్కలు కలయఁ జూచి, మంత్ర
దేవతఁగా న్నారమణి నిజాత్మ, నిలిపి తలవరి వెంబడి
నిశ్చలమతిఁ, జనియె సచ్చటిజనములు సందడింప. 46

వ. అప్పు డొకసఖి త్వరితగతిం జని రాజపుత్త్రితో ని ట్లనియె.

రాజపుత్త్రి కవియవస్థను సఖివలన నెఱింగి
తండ్రిం జేరి యడిగికొనుట.

శా. అక్కా బిల్హణు దుర్గపాలకులు ప్రాజ్యస్ఫూర్తి దుర్వారులై
చిక్కం బట్టి మహోగ్రపాశముల నాక్షేపించుచుం బాహువుల్

ప్రక్కల్ ఱెక్కలు మొక్కలంబుగ వెసఁ బంధించుకే ముట్టి యీ
చక్కిం బోవుచునున్నవా రిదె సఖీ శక్యంబె వీక్షింపఁగన్. 48

వ. అనుపలుకులు చెవులకు ములుకులు సొనిపినట్టివి యయిన హాహాకారంబు నొంది యిందులకు నేమి కార్యం బని విచారించి దిగ్గున లేచి.

చ. నడు మసియాడ నెమ్మొగమునం జెమటల్ జనియింపఁ బాదముల్
తడఁబడఁ బైఁట జాఱఁ గనుఁదమ్ముల నీరు దొలంక వేణియుఁ
విడివడి తూలియాడ నవనిం బడి లేచుచు నెల్గుతోడ న
ప్పడఁతుక సేర వచ్చెను సభాస్థలి రాజసమీపభూమికిన్. 50

చ. కుటిలత రాహు వేర్చి తనకోఱలఁ బాదుగ నొక్క మిక్కిలిఁ
జొటచొటగా సుధారసము జొబ్బిలుచున్నశశాంకురీతి న
చ్చటులవినీలకుంతల విశాలవిలోచనపాళి నీర ము
త్కటముగ దూఁకఁగా వదనకంజము విన్నఁదనంబు పొఁపఁగన్. 51

క. నాతండ్రీ యీవిధమునఁ, జేతురె గతజలమునకును
సేతు వ దేలా, చేతఃమునఁ దలఁపు మాకవి,
చేతోవిభుఁ డన్యు నొకనిఁ జేపట్టదనే. 52

క. అది గాక బ్రాహ్మణోత్తముఁ, డోదవును దోషంబు
నీకు నుర్వీశుఁడ వే, మిది రాజధర్మ మగునే,
పదఁపడి ప్రోచుటయు మేలు ప్రజలు నుతింపన్. 53

ఆ. భవ్యుఁ డితనివలనఁ బాప మింతయు లేదు, కామపీడితాత్మఁ
గాన నేను, గదిసి దోష మతనిఁ గట్టికొంటిని నన్ను,
నాజ్ఞ సేయవలయు నతని వలదు. 54

క. అటు గాక పోయినప్పటి, కిట నుంపక మమ్ము నొక్క
యెడ నుంపవె యు, త్కటదృష్టి మాని తండ్రీ,
యిటువలెఁ జేయంగఁ దగ దహీనవిచారా. 55

క. ఇదియును గూడకపోయిన, నొదవఁగ మఱి యొక్క
యూర నుంచుము దగ మ, మ్మది గా దంటే మఱి
యొక, పదమున కీదేశ మొసలఁ బంపుము తండ్రీ. 56

తే. నిగ్రహానుగ్రహములకు నృపుఁడు దక్షుఁ, డరయ నందు సత్కార్య
కార్యములు లేవె, యెన్ని యుండిన బ్రాహ్మణు నేఁచ రాదు,
"బ్రాహ్మణాః భర" యనియెడుపలుకు వినవె. 57

వ. అని దీనాలాపంబుల సజ్వాలామణి విలపించుచు మఱియు మఱియుఁ
బలికిన నైశ్వాసపవనియంపు ఘృతంబుఁ జిలికిన చందంబున మండిపడి
ప్రత్యుత్తరం బియ్యక విముఖుం డయినఁ గంబుకంఠి రాజువలనఁ దిర
స్కృత యై యాస్థానంబు వెడలి పోవుచు ని ట్లనియె. 58

సీ. తండ్రి నాపయి నింత దయ సింపఁ డాయెఁగా, డాయెఁగాఁ బో
యి నే దండ మిడినఁ, దల్లి యడ్డప డిది దప్పింప దాయెఁగా, దా
యెఁగాఁ దలచెనో తనయ యనక, ఆళీజనశ్రేణి కాత్మ సిం పాయెఁ
గా, పాయెఁగా రానియీపాటు విన్నఁ, గలవారి కెల్లఁ గన్నులు
చల్లనాయెఁగా, నాయగాధంపుఁజందంబుఁ గన్నఁ

తే. గటకటా యెవ్వ రైన నాకష్ట ముడిపి, ప్రోవలే రైరి లే రైరి
భూతదయులు, నేమి సేయుదు నే మందు నెందుఁ జొత్తు,
ననుచు వగచుచుఁ గవిమార్గ మనుసరించి. 59

కాంతామణి కవినిఁగూర్చి విలపించుట.

ఉ. హా! కవిరాజరాజమణి హా! నవమోహన హా! మనోహరా
హా! కరుణాగుణాభ్యుదయ హా! రమణీనవపంచసాయకా
హా! కమనీయగాత్ర యొక రైన నినుం గృపఁ బ్రోవరై రయో
యీకడ నీవు దైవమున కేమి విరోధము సేసితో కదా. 60

సీ. వికటదుస్సహమహావిషము కంఠంబున, దాక్షాయణీశుండు దాల్ప
లేదె, సతతదుర్వారవిస్తృతశిఖాబడబాగ్ని, జలధి యంతరమున
నిలుప లేదె, సకలచరాచరజంతుజాలము నెల్ల, నేర్పడఁ బుడమి
వహింప లేదె, పృథివీతలం బెల్లఁ బృష్ఠభాగమునందు, నిలఁ గూర్మ
పతి భరియింప లేదె

తే. యంతకన్నను గవివరునందుఁ గలదె, దోషభర మెవ్వరైనను
దొడరి ప్రోవ, రయ్య భూపతి వినఁ జెప్పరయ్య కరుణ,
నింపరయ్య నా వెత నివారింపరయ్య. 61

సీ. మోహించి గౌతమమునిసతిఁ బొందిన, పురుహూతు నమరులు ప్రో
వలేదె, గురువధూగమనంబుఁ గోరి చేసినచంద్రు, నీశుండు మౌళి
వహింప లేదె, కడిమిమైఁ గూఁతును గని పొందఁ గోరిన, పరమేష్ఠి
శౌరి చేపట్ట లేదె, స్మరవశుం డై సీతచనువోయి గీఱిన, కాకిని
రఘుపతి గావ లేదె

తే. యంతయును ద్రోహ మితనియందుఁ గలఁడె, నేను గోరిన
విప్రుండు గాని యితర, వంశజుఁడు గాఁడు ధర్మంబువరుసఁ
జూడఁ, బుణ్యు లెవ్వరైన నీకవిఁ బ్రోవరయ్య. 62

వ. అని మఱియు ని ట్లనియె. 63

ఉ. ఆకవిరాజుఁ బ్రోవ తన కవ్యోడుఁ గాక యటంచు సుందరీ
లోకశిరోవిభూషణము లోలత దిక్కులు సూచి తెంపునై
రాకలు పోకలుం గలుగురాజుల నార్యులఁ గాంచి యెంతయున్
శోకముతో విలజ్జ యయి సోలుచు వ్రాలుచుఁ బల్కె నిట్టులన్. 64

సీ. ఎక్కుడుగా మది నెంచి పండితహంస, నాదరింపరె చతురాస్యులార
కారుణ్యమున గతి గల్పించి ద్విజరాజు, భరియింపరే చక్రభరణులార
నిరుపమసత్కళానిధిని మన్నింపరే, తలయొడ్డి రాజవతంసులార
విదితనిరాధారు విబుధేంద్రు నిలుపరే, యిరవొంద భూరిధరేంద్రులార

తే. సుకవితాపంబు దీర్పరే శూరులార, బ్రహ్మకులజునిఁ దేరె
గోపాలురార, ధర్మగతిఁ బూని రాజకందర్పులార,
నామనోహరుఁ గూర్పరే నాయ మెఱఁగి. 65

సీ. చాతకంబుల దయచేతఁ గంబు లొసంగి, ప్రోచునాఘనురీతిఁ
బ్రోవరయ్య, కోరికల్ దీరఁ జకోరికల్ మీఱఁగాఁ, బ్రోచునాశశి
యట్ల ప్రోవరయ్య, రసజాత మెసఁగ సారసజాతములఁ దగఁ, బ్రో
చునారవిభాతిఁ బ్రోవరయ్య, సుమనోవిభుల నెల్ల సు మనోవిశాలుఁ
డై, ప్రోచునాహరిమాడ్కిఁ బ్రోవరయ్య

తే. తల్లి ప్రజలను గలయంగఁ దల్లి ప్రజలఁ, బ్రోచువిధముగ
మమ్మును బ్రోవరయ్య, పాపరహితాత్ములము వెతఁ
బాపరయ్య, ధన్యులార కృపాళుమూర్ధన్యులార. 66

సీ. ఘనులార దురితలంఘనులార గావరే, యామహేశునిఁ బోలునీమ
హేశుఁ, బతులార మతిబృహస్పతులార గావరే, యాబుధేంద్రునిఁ
బోలునీబుధేంద్రు, ధనులార సుగుణవర్ధనులార గావరే, యాకళాఢ్యు
నిఁ బోలునీకలాఢ్యుఁ, గృతులార కలితోపకృతులార గావరే, యాద్వి
జాంకునిఁ బోలునీద్విజాంకు

తే. జ్ఞానభోగదయాసారగరిమఁ గాంచుఁ, గాంచి యీకవి మన్నించి
కావరయ్య, పెంపు గనరయ్య నామొ రాలింపరయ్య,
యెంచఁ గదరయ్య ధర్మ మార్జించరయ్య. 67

క. తమ్ములకుఁగీడు సేయున, ఘమ్ములు గలరాజులెల్లఁ గాతురె పరులన్,
నమ్మఁ దగరు దోషాకరు, లిమ్మహిఁ దలపోయ నింక నేమన నేర్తున్.

సీ. సుమనోవిభూతివిస్ఫూర్తి గన్వారికిఁ, జెలఁగి యీబుధుని రక్షించు
టెంత, కృతధర్ము లైనసత్త్వగతిఁ గాంచువారికి, నీధర్మమతి భరియిం
చు టెంత, భువనాధినాథు లైపాలు పొందువారికి, నీద్విజాధీశు పహిం
చు టెంత, యజ్ఞారిధరునిసఖ్యము సేయువారికి, నితనిఁ గృతార్థుఁగా
నెన్ను టెంత

తే. కాన నీకవి శుద్ధాత్ము లైనవారు, పుణ్యజను
లైనవారును భూరిసత్త్వు, లైనవారును సర్వజ్ఞు
లైనవారుఁ, బాలుపడి ప్రోవఁ దగు లోకపాలురార. 69

సీ. మాకంద కానవే మాకందముగ రతి, చ్ఛాయ లిచ్చితివి సుచ్ఛాయ
లొసఁగి, పురుష కానవె మహాపురుషసంగతియుఁ గా, వించితి వపు
డు భావించి చూడఁ, బనస కానవె తల్లపనసరోజము చూడ, నొనరిం
చితివి మాకు నొనరఁ జూపి, క్రముక కానవె శుభక్రముకరార్పితకుచ,
పాళిఁ జేసితివి నీపాళి నన్ను

తే. నాఁటిప్రేమ మనంబున నాటి యంతఁ, జూపవలె నేఁడు
నాకవిఁ జూప అరయ, ఘనతరులు మీరు గాన నే ఘనత
సేతు, ఘనతరుఁ డతండు మీకు లంఘనత దగునె. 70

సీ. మానసోల్లాసి యై మన్నించునాకవి, హంస గానరె రాజహంస[illegible],
సహకారశాలి యై సంగతుల్ గాంచుమ, త్ప్రియునిఁ గానరె వనప్రి
యములార, యతులసదారసస్థితిఁ జెలంగెడుశుభ, వ్రతునిఁ గానరె

మధువ్రతములార, యధికఫలోదయావాప్తియాబుధతిలకంబుఁ గాన
రె శ్రీశుకంబులార

తే. ద్విజవరుఁ డతండు నుత్తమద్విజులు మీరు, గాన మిమ్ముల నడిగెదఁ
గాన నేను, బక్షపాతులు మఱియు సత్పథవిహారు,
లచట నున్నాఁడొ నా కెఱింగింపవలయు. 71

వ. అని బిల్హణు నుద్దేశించి ముద్దియ యిట్లనియె. 72

మ. అరవిందంబులరీతిఁ జెన్నలరునీహస్తంబు లెట్లోర్చె ము
ష్కరిగాఁ బెన్చిసకాలపాశములకున్ ముగ్ధాంగనాగానభ
స్వరసోత్కర్షము లైననీశ్రుతియుగం బత్యుద్ధతోర్వీపకిం
కరవాదార్భటి కెట్లు దాళె మదనాకారా మనోనాయకా. 73

వ. అని యిట్లు పొగిలి పొగిలి. 74

తే. తరుణి నగరంబుఁ గడచి పోఁ దలఁచియున్న, నున్నతాకారు లచ్చట
నున్నవారు, వారణము సేయ నంతఁ దద్ద్వారసీమ, సీమవాకెల్లఁ
జూడ వీక్షింపుచుండె. 75

పౌరజనపరస్పరవాక్యములు.

వ. ఆసమయంబున నగరజనంబులు తమలోనఁ దా మి ట్లనిరి. 76

సీ. అవనీశ్వరుఁడు నమ్మి యంతఃపురంబులోఁ, జేర్చిన నెంతయుఁ జేసె
నితఁడు, కన్య నీవిధమునఁ గలుషాత్ముఁడై రతిఁ, గలసె దానికి నింక
గతియు నేమొ, యెంతపనికిఁ జొచ్చె నీభూసురాధముఁ, డేర్పడ
నిది బైట నెట్లు పడియె; దాఁగునా యిట్టిది ధరణీశుఁ డెంతయుఁ,
జేసె నిద్వారకు వీక్షింపకుండ

తే. విప్రుఁ డెక్కడ మేదినీవిభునిపుత్త్రిఁ, గలయు టెక్కడ
యిది చూడఁ గడిఁది యింతఁ దెలిగి చేసినవారికిఁ
జేసినంత, యనుభవింపక తీరునా యవనిలోన. 77

క. ఏకాంతంబున నుండిన, లోకములోఁ దలఁప నెట్టిలోకుల నైనన్,
వీకొలుపుబుద్ధి సతిపైఁ, బ్రాకటముగ వారి సనఁగఁ బనియేమి యిఁకన్.

ఉ. చక్కనివారిలో సుగుణుఁ డక్కవిహాయసు కవీంద్రదక్షాళి యు.

చక్కెరబొమ్మ యట్టిదె విచారము లేటికిఁ జూచునంతలోఁ
జక్కెరవింటిజోదు రభసమ్మునఁ దూపులు వింటఁ గూర్చి బల్
చిక్కులఁ బెట్టకుండునె వచింపఁగ నొంటిగ నుండువేళలన్. 79

చ. కటకట యెట్టు భూసురుని గాసి యొనర్పఁ డటంచుఁ బంచెన
క్కుటిలుఁడు భూమిపాలుఁ డిది కూడదు చెప్పఁగ నేరికైన నిం
తటికిని దైవయోగము కదా తలపోయఁగ వానిభాగ్య మి
ప్పటి కిటు లుండె నిట్టిపని ప్రాజ్ఞుని కెచ్చట నైనఁ బాడియే. 80

చ. ఇల నిఁక నీనిఁ బట్టి వధియించిన నీసతి మేనఁ బ్రాణముల్
నిలుపదు దానికిన్ జనని నిల్వదు భూవరుఁ డంతట న్మదిం
దలఁపగ నేమి యౌనొ యట ధారుణి యేవిధ మౌనొ యింతకుం
జలమఱి భూవిభుండు కవి నన్మతిఁ బ్రోచిన నన్ని చక్కనౌ. 81

వ. అని యిట్లు వేఱువేఱ గుంపులుగట్టి పలుకుచున్న నొకకొందఱిట్లనిరి

క. చోరుఁ డనునామ మీకవి, కారయఁగను
న్నేఁటికిని యథార్థం బయ్యెన్, జారుఁడు మఱి
రెండుం దగె, శూరులు మెచ్చుదురె జారచోరత్వంబుల్. 83

వ. అనుటయు నక్కాంతాలలామం బక్కవివరునిం జూచి యిట్లనియె. 84

ఉ. హా! కవిరాజచంద్ర మదనాంచితవిగ్రహ నన్ను నిప్పుడ
స్తోకవియోగవారినిధిఁ ద్రోచి చనం దగ వౌనె నీకు న
య్యో! కరుణాంబురాశి వని యుల్లమునం దగ నమ్మియుంటి నీ
వేకత మెట్టు లేగెదు రహిం గన గూడిక మేలు నెల్లదే. 85

వ. అని విలపించుచున్న నామార్గంబునం బోవుచుండి విని బిల్హణుండు
దోధూయమానమానసుండై తిరిగి చూచి యిట్లనియె. 86

బిల్హణుండు కామినింగూర్చి పలుకుట.

ఉ. హా! కమలాయతాక్షి చెలి హా! సరసీరుహకుట్మలస్తని
హా! కమనీయగాత్రి సతి హా! నవమోహిని హా! వధూమణీ
హా! కనకాంగి నేను విడనాడితి నంచుఁ దలంచె దీవు నీ
శోకమునం బెజీవునకు బోలదె కాక స్వతంత్ర మున్నదే. 87

ఉ. ఓరమణీమణీ వికసితోత్పలపత్రవిశాలనేత్ర నీ
వారక యేల చూచెదవు ద్వారనివాసిని గోల దేవతా
వారవధూటికానయనవాగురికావలయంబునందు దు
ర్వారతఁ జిక్కి తా మగిడి వచ్చునె బిల్హణుఁ డెన్నిభంగులన్. 88

వ. అని పలుకుభూసురవరుని దలవరు లురుగతిఁ బద మని శ్మశానవాటికిఁ దోడుకొని పోయి యొకవటవృక్షంబుక్రింద నిల్పిన బిల్హణుఁడు సలు దెసలం జూచి తల్లడిల్లనియుల్లంబుతో మందస్మితవదనారవిందుం డై వీరసేనున కి ట్లనియె. 89

క. ఓతలవరి తడ వేటికి, నాతతనిశితాసిఁ గొని ధరాధీశునియా
జ్ఞాతంత్రమునను బిల్హణు, వేతెగ వ్రేయుము శిరంబు విశ్వము మెచ్చన్.

వ. అనిన విని వీరసేనుం డి ట్లనియె. 91

క. కవిరాజవర్య నీ విప్పు, డవిరళగతి నించుకైన నాత్మ భయంబుం
దవులక దరస్మితాస్యుఁడ, వవుటకుఁ గత మెద్ది సెప్పు మమలవిచారా.

వ. అనిన బిల్హణుం డి ట్లనియె. 93

చ. హితమతిఁ జెప్పెద న్వినుము హీనగుణాకర వీరసేన యా
క్షితిరమణాత్మజాత సరసీరుహలోచన మంత్రదేవతా
కృతి యయి వేడ్క నాహృదయగేహమునందు వసించి జోడుగా
సతతముఁ బాయ కుండఁగ విచారము లేటికి దైన్య మేటికిన్. 94

వ. అని మఱియు ని ట్లనియె. 95

చ. కలికి వధూమణిన్ స్మరవికస్వరచామరుచిన్ గుణాకరన్
జలరుహలోచనన్ జలదచంచలవేణి సుధాకరాననన్
సలలితతుంగపీనకఠినస్తనమధ్యగహారభాసురం
దిలసుమనాసికన్ మఱని దేవతఁగా స్మరియింతు నెంతయున్. 96

తలవరి కవిని ఖండింపక యుంచుట.

వ. అని తదేకాయత్తచిత్తుం డై నకవివరుని జూచి ఖండింపఁ జేతులు రాక హృతబహుజనప్రాణంబు బగుకృపాణంబు నేలం బడవైచి వీరసేనుండు కృపాధీనుం డై నిలువఁబడియున్న తదనంతరంబ యవ్విప్రుండు రాజపుత్త్రిని దనహృదయంబున నుపలక్షించి యి ట్లనియె. 97

కవి కామినిని హృదయంబునఁ బలుతెఱంగుల స్మరించుట.

చ. పరమసువర్ణచంపకవిభాసురగౌరి సురోమరాజి ని
ద్దరఁ గొని మేలుకొన్నసతిఁ దోయరుహాంబకవిహ్వలాంగిఁ దా
మరసదళాయతేక్షణఁ బ్రమాదవశంబునఁ బోవువిద్య నై
ఖరి మదిలోన నెప్పటికిఁ గాంక్ష దలిర్పఁగఁ జింతఁ జేసెదన్. 98

మ. విలసత్పంకజమధ్యగౌరరుచి యై పెంపొంది గోరోచనా
తిలకోదంచితపాటలద్యుతికసద్దివ్యల్లలాటంబు నై
లలి నొక్కింతవదంబుచే నలసలీలాఘూర్ణదృక్ప్రాంత మై
చెలువొందున్ సతిమోమునన్ నిలుచు నాచిత్తంబు యుక్తంబుగాన్.

చ. శ్రమజలసాంద్రబిందుతతి సారపుమౌక్తికరాజి వైఖరిం
గొమరు నెలంగ హేమమణికుండలదీప్తుల గండభాగముల్
రమణ రహింపఁగా నుపరిరత్యనుభూతినియోగ మంది చె
ల్వమరుతదాస్య మెప్పటికి నాత్మ భజించెద నిశ్చలుండ నై. 100

ఉ. పున్నమనాఁటిచందురునిఁ బోలుమొగంబును మొల్లచన్నులున్
సన్నపుటారు లేవయసు చాయలఁ దేఱినమేనిసొంపు నా
కిన్నియహూపు నే మగుడఁ గాంచితినేని మనోజసాయకా
గ్ని న్నెఱకాఁక దోఁకొనిననెమ్మెయి నెమ్మదిఁ జల్లఁ జేయుదున్. 101

ఉ. ఏవిధిఁ గాంతు నారమణి నే నొకరాతిరి తుమ్మినన్ "చిరం
జీవ" యటంచుఁ దచ్ఛుభవిశేషవచోవిభవంబు మాని రో
షావహచిత్త యై పలుక కందపుఁగమ్మ ఘటించెఁ గర్ణమం
దావిధి నామది న్మదలి యాడుచునున్నదిగా ఘనంబుగాన్. 102

ఉ. ఉన్నతచారుపీవరపయోధరభారముచేత ఖిన్న యై
చెన్నగునూత్నయౌవనముచేఁ దనరారుసుధాకరాననన్
గ్రన్ననఁ గౌఁగిలించి వదనంబు ముదంబున ముద్దు వెట్టుచున్
వన్నియ మీఱ మత్తమధుపంబు సరోరుహ మాను కైవడిన్. 103

ఉ. మానిని విస్ఫురత్కమలమంజులపత్రవిశాలలోచనం
బీనకఠోరతుంగకుచ భృంగగరుద్రుచినీలవక్రస
న్మానితకోమలాలక సమానపరాకృతిఁ గామదేవతన్
దాని సుహాపదేశమువిశంబున ధ్యానము సేతు నాత్మలోన్. 104

మ. నెరిపాల్ చూపులు మొల్లక్రొవ్విరులకాంతిం జెందుపల్లాడ సుం
దర మై తేనెలఁ జిల్కుమోవి గలయాతన్వంగివక్త్రాబ్జ మీ
ధరణిన్ సాధుపరోపకారము మదిన్ దల్చుంగృతజ్ఞుంబలెన్
అరయ న్నామది మర్వ దిప్పటికి నత్యంతానుభావ్యంబ నై. 105

ఉ. దీటు సెలంగఁ బంచశరదివ్యధనుర్గతమత్తభృంగరా
టోత్కటిగరుత్ప్రభారుచిరకోమలకప్పురితాలకంబులన్
నీ టగుదంతపత్రముల నీలసరోరుహభూషణంబులన్
లూటిగ దానిమోము మదిలోఁ దలపోయుదు మాటిమాటికిన్.

శా. తెల్లం బై చిఱునవ్వువెన్నెలలచేఁ దెల్పొప్పుతేఁజెక్కులన్
మొల్లం బై తగుచంచరీకములగోముం జెందుకిన్దమ్ములం
ప్రోల్లీలాంకశరత్సుధాంశుపచి నొప్పున్ భామనెమ్మోము నా
యుల్లంబుం జివురింప నిప్పటికి నే నుప్పొంగి వీక్షించెదన్. 107

చ. దరము హసించుకంధర ముదారత వంచి కరాంబుజాతమున్
వరకటి సంఘటించి జడ వామభుజంబున గబ్బిగుబ్బచ
న్నొరయ వహించి నిల్వఁబడి యూరక నన్ను ననేకరీతులన్
వరమతిఁ జూచునత్తరుణి వర్ణన సేసెద నే ముదంబునన్. 108

ఉ. నే నపరాధి నై యొకరి నేర్పునఁ దత్పదపంకజంబులం
బూనికతోడుతం బడినఁ బోవఁగఁ ద్రోచి చరించుచున్నన
ద్దానిచెఱంగు వట్టిన నుదాత్తత నిగ్గుక కోప మయ్యెడన్
మానక యున్నదాని వరమానిని నాత్మఁ దలంతు నెంతయున్. 109

చ. సరిగాని నేల నేలుసువిశాలనితంబము లొప్పుదాని మేల్
సరసులలోఁతుఁ గాంచి బలుసమ్మతముం గనునాభిదాని మం
థరగతి గల్గుదానిని మృణాళసమానవిలాసబాహువుల్
బరఁగినదాని నెన్నెదను భావమునం దనుమధ్య నెప్పుడున్. 110

ఉ. అప్రతిమానబోధ సురతాంతమునందు నిమీలితాక్షి యై
కప్రపుఁదావి మాటికిని గ్రమ్మఁగ నూర్పులవేఁడి వాడి గం
డప్రరుచిన్ శ్రమాంబువులు దొర్కని రాలఁగ నొప్పుదాని నే
నాప్రియురాలిమోము సుమనఃస్థితి నెప్పటికిం దలంచెదన్. 111

ఉ. నా యెడ నొక్కమాటయు మనంబున భావన చేసి మాటకి౯
డాయక యంతరంగమునఁ దా సరిపెట్టుక కోపభావ నై
యాయతబాష్పకంఠ యయి యప్పటియూర్పుల మోవి గ్రాఁగఁగాఁ
జేయఁ బొడంగె రోదనము చింతన సేయుదు దాని నెంతయున్. 112

శా. ఏకాంతంబున నొక్కనాఁడు గృహమం దెవ్వారు రాకుండఁగా
నాకంజేక్షణ దర్శనంబుఁ గొని వీక్షాసక్తి నుండంగ నే
జోకన్ వెన్క వసింప మత్ప్రతినిధిం జూ చెంతయు స్సిగ్గుతో
నాకంపించి భ్రమించి మించె మదనోద్యన్మానసాంభోజ యై. 113

చ. మఱియు సుగంధయుక్త మయి మంజుల మై తగు మోముఁదమ్మిపైఁ
దివిరెడు గంధలుబ్ధ మగు తేఁటిగమిం గనుఁ బోయి మాటికిం
దెఱచుచు మూయుచు న్మొగము ద్రిప్పుచుఁ గేలిసరోరుహంబుచేఁ
దఱుముచు నొప్పునప్పొలఁతి ధ్యానము సేసెద నట్టివేళలన్. 114

మ. ఒకనాఁ డొక్కెడ శ్రోణిపై వలువ జాఱుండంగ నే నంతలో
నకలంకస్థితిఁ బోవ సిగ్గుపడి యాహా యంచుఁ దా విహ్వలాం
గకయై భీతిని నొక్కచేత మదనాగారంబు వేమూసి వే
రొకచేఁ జొక్కిలి గప్పునప్పడఁతి నే నూహించి ప్రార్థించెదన్. 115

చ. అటు నిటు ముందు వెన్క బహి రంతరసీమల నన్నిదిక్కుల౯
స్ఫుటతరకాంచనాంబురుహశోభితమంజులసుందరాస్య యై
తటుకున వాలుఁజూపులను దా ననుఁ జూచుచు సంచరించు న
చ్చటులవిలోచన న్మదిని సన్నుతి సేసెద నేఁ బ్రియంబునన్ 116

శా. ఆకర్ణాంతము లై మదాలసము లై యబ్జోపమానంబు లై
శ్రీకల్యాణము లై రమాపరసుతోద్రేకంబు లై యొందవా
స్తోకాంశుప్రతు లై మధువ్రతవిభాశోభాయమానంబు లై
యాకంజాక్షివిలాసనేత్రములు నా స్వాంతంబునం దొప్పెడున్. 117

చ. సమయ మెఱింగి నేఁ దలుపుచాటున నుండఁగఁ గేలుఁదమ్మి మ్మో
హమున మొగంబునం దిడి మదాగమనంబుఁ దలంచి చూచుచుం
గ్రమమున మత్కలాంకపదకాండముల౯ మృదుగీతిఁ బాడుచు౯
రమణి మనోవికాస యయి రాజిలు దాని మదిన్ భజించెదన్. 118

చ. కలువలఁ గేరుకన్నులను గాటుకరేకలు దీర్చి చెక్కులం
దలరఁగ జందనం బలఁది యాపయిఁ గస్తురి కొంత పూసి ఫాల
తిలకము దిద్ది ముత్తెలదీటగుపాపటబొట్టమర్చినా
యలికులవేణిముద్దుమొగ మబ్జునిగాఁ దలపోతు నెంతయున్ 119

మ. కొనగోళ్లన్ బిగిగుబ్బలొత్తి కురులుం గూడంగఁ జేపట్టియున్
మొనపంటం జిగురాకుమోవి గొన నోము న్నాటి రోషాత్మయై
కనుఁదమ్ముల్ మొగిడించి యుస్సురని సీత్కారంబుఁ గావించుచున్
ననుఁ గోపించువధూటిమోము మది సన్మానంబు గావించెదన్. 120

చ. స్మరజనకంబులై యమృతసారములై శ్రుతిరంజనంబులై
యరయ మృదూత్తరంబు లయి యందములై మదికింప్రియంబులై
కెరలుచు నోష్ఠపృష్ఠపరికీర్ణశుచిస్మితసంయుతంబులై
పరఁగు నెలంతవాక్యములు పట్టుగ శోభిలు నామనంబునన్. 121

చ. తనరఁగ నామదిం దరళతారనిమీలితలోచనంబులై
యనుపమలిప్తచందనరసాహితపాండురగండభాగమై
ఘనమృగనాభికాకుటిలకల్పితపత్త్రలతాభిరామమై
యనువగుసుందరీమణిముఖాబ్జము నిల్పెద వేడ్క మీఱఁగన్. 122

చ. మఱియును గర్ణపాళిని సమంచితకాంచనకుండలంబులున్
మెఱయఁగ గబ్బిగుబ్బచనుమిట్టల ముత్తెపుఁబేర్లు రంజిలం
బిఱుఁదులఁ గాంచియొప్పు మురిపెంబున నందెలు మ్రోయ వచ్చునా
మెఱుఁగుమిటారి నెన్నఁడఁ జూమి మది నెప్పటికిన్ హితంబుగాన్.

ఉ. సందిటిపోయి నామెడను జక్కఁగ నిల్పుచు నిక్కి మిన్నలై
యందములై చెలంగుతనయుబ్బరపుబ్బుమెఱుంగుగుబ్బలం
బొందుగ నాయురంబునను బూన్చి మొగంబున మోముఁ జేర్చి న
న్నుం దగఁ జూచునెచ్చెలి మనోహరమూర్తిఁ దలంచి చూచెదన్.

చ. షుషలు భుజాగ్రభాగమునఁ గూడి నటింప గళంబు లీలమై
నొఱగఁగఁ బెట్టి రైకబిగి నొయ్యనఁ గాంతులు జీరువాఱఁగా
మెఱుఁగుమిటారిగుబ్బ లెలమిం గనుపట్టఁగ నన్నుఁ జూచున
గ్గరితయరాళదృష్టి లెదఁ గాంక్ష దలిర్పఁగఁ దేజరిల్లెడున్. 12

చ. అలరఁగఁ గోమలారుణకరాంగుళముల్ దలపై ఘటింపుచో
వలయముగా భుజాలతలు వాంచి దృఢాంగవివర్తనంబులన్
వెలయుచు నుండఁగా సపరివేషసుధాకరకాంతి నొప్పు న
ప్పొలఁతుకమోము నామదిని బూని భజించెద వేడ్క మీఱఁగన్.

ఉ. తా నొకనాఁటివేకువను దల్పమునన్ శయనించి యుండఁగా
నే నట లేచి లేపఁగను నిద్రతమిన్ వెస నాకులత్వముం
బూనినరీతి నా దెసకుఁ బొల్పుగ మో మిడి కౌఁగిలించు న
మ్మానిని నాత్మ నెప్పటికి మర్వక నే భజియింతు నెంతయున్. 127

మ. చనుదోయిన్ మొగమందు లేఁజెమటలున్ జాఱం గురు ల్చిక్కులం
దనరం దూలఁగ హారము ల్చెదరి యాడం బైరతు ల్సేయుచోఁ
జను వొప్ప న్ననుఁ గాంచి లేనగవుతో శ్వాసోక్తుల న్మాటికిన్
గొనబై పల్కునధూటి నామదినిఁ గోర్కు ల్మీఱ భావించెదన్. 123

మ. అలరుంబానుపుఁ బాసి వచ్చుటకు నే నత్యంతము న్వచ్చుటల్
ఁవ్వల పెచ్చం దలపోసి కామవికృతిన్ ద్వారంబున న్నిల్చి సం
చలనం బందుచు నెచ్చెలిం గదిసి కాంతు ల్మీఱ నెగ్గెత్తి కో
కిలవాగ్వైఖరి రోదనంబు గనునా కేళీసతిం గాంచెదన్. 12)

ఉ. ద్వారమున న్వసించి కడు దైన్యమున న్ననుఁ జూచిచూచి త
ద్ద్వారతలంబునం బడి ఘగార్తిని డస్సియు నించుకంత ని
ద్రారతిఁ జెంది లేచి మది తల్లడిలంగ లసత్కపోల యై
యారయుచున్న నెచ్చెలిని నాత్మ భజించెద మాటిమాటికిన్. 130

మ. బలునిట్టూర్పులతోడ నేత్రయుగళి న్బాష్పాంబువు ల్రాల సం
చలతం జూచుచు నావిధం బడుగుచున్ స్వాంతంబు నానావిధం
బులఁ బోఁగా మదనుండు పైకొనఁగ మోమున్ వాంచి చింతించు న
బ్బలభిన్నీలశిలాకచన్ మదిని నే భావింతు నెల్లప్పుడున్. 131

ఉ. వేకువ నొక్కనాఁడు నిజవేశ్మమున న్నెఱిగొప్పు వీడఁగాఁ
గోకిలవాణి యున్మిషితఘూర్ణితదీర్ఘవిలోచనాబ్జ యై
తేఁకువ నిద్ర లేచి రుచి దేఱఁగ నొక్కినమోవి కేలిచే
నాకర గప్పఁగా నది మహాత్మను నెప్పటికిం దలంచెదన్. 132

చ. మఱియొకనాఁటిప్రొద్దునను మానక పంచటరంగుపైని దా
నిరవుగ నెచ్చెలిం గదిసి యేవొ ప్రియోక్తులు పల్కుచుండ నేఁ
బరువున వచ్చి వెన్క నిలువంబడినంతనె చూచి సిగ్గుతోఁ
జిఱునగ వొప్పఁ బోవుచెలిఁ జిత్తమునం దలపోసి చూచెదన్. 133

మ. అపరాధం బొనరించి తీ వనుచు న న్నత్యంతకోపంబుతో
నుపలాలింపక నెమ్మొగం బియక యోహో చాలుఁజా లంచుఁ బో
నపుడు న్నేను బ్రియోక్తి నాముకొన సత్యాసక్తి లేసట్టిమా
ట పచారించినయవ్వధూటిఁ గవుఁగింటం జేర్చి లాలించెదన్. 134

చ. పడుకొని యంతలోనఁ బరిభావిత యై వడి లేచి నిద్రచేఁ
బొడిఁబడ నావులించి మెయి బొట్టు విదిర్చి విజృంభణక్రియం
బొడమినమోమువాసనకుఁ బూని భ్రమించుచునున్న తేంట్లసం
దడికిఁ జలించునట్టికనుఁదమ్ములు గల్గినదాని నెన్నెదన్. 135

చ. మనసిజపూజ సేయ నిజమానిను లందఱుఁ గూడి కేళికా
వనమున కేగుచోఁ దనదుపార్శ్వమునన్ ననుఁ జూచి యంతలోఁ
జనసినశంకతోడ జను లే మనుకొందురొ యంచు భీత యై
తుణ మిటు లుండు మంచుఁ గనుసన్నలు సేయువధూటి నెన్నెదన్.

చ. సరసిజనేత్ర దాఁ బ్రథమసంగమవేళను సిగ్గు దోఁప నే
నరయుచు ధైర్యవృత్తిఁ గదియంగఁ దలంచినఁ జూచి పూత్కృతుల్
నెఱపఁగ నందు దీపశిఖ లీసతఁ గంపము నొందుకర్ణభా
సురకుముదంబుఁ గప్పుసతిఁ జూచెద నెప్పటికిన్ ముదంబునన్. 137

చ. చెలి తమితోడ నెచ్చెలుల నీ యని కోపము సేసి శీఘ్రితం
దలతల మంచుఁ బోఁ గదిమి తత్పరతం బులకల్ జనింపఁగా
సలరుచు సస్మితాస్య యయి యంతట నాదెస నచ్చి కూటమిం
గలసినభామినీమణిని గాంచెదఁ గన్నులకర్వు దీఱఁగన్. 138

మ. కలకంఠోపమకంఠి నాస్యజితరాకాచంద్రబింబ న్నయూ
తలసద్భ్రూసమానవేణి సుగుణవ్రాతాత్మ నేత్రప్రభా
విలసన్మత్తచకోర యానవిజితశ్వేతచ్ఛదం గాంచనో
జ్జ్వలకుంభస్తని గామినీమణిని నే భావింతు నెల్లప్పుడున్. 139

మ. విరిసెజ్జం బవళించి మన్మథమదావిర్భూతి కంగంబులన్
సరి గావింపుచుఁ గౌఁగిలించి ముద మెచ్చ న్నాదుకెమ్మోవి సుం
దరవక్త్రంబున నిల్పి పై సురతసంధానంబు గల్పించుచుం
బరివిద్ధధ్వజవైజయంతి మది సంభావించి ప్రార్థించెదన్. 140

ఉ. నిబ్బరపుగబ్బిచన్నుఁగవ చెన్నుగ నిక్కఁగ నక్కళించి యం
దబ్బురపాటు గన్పడఁగ నంగవిభంగమిషంబునన్ రుచుల్
గుబ్బతిలంగ బాహులతలుం బయికెత్తి గభీరనాభి పె
ల్లుబ్బినవేడ్కఁ జూపుచెలి నుల్లమునం దలపోసి చూచెదన్. 141

చ. వరుస వివర్తితంబు లయి వ్రాలునపాంగవిలోకనంబులన్
మరుదశనోపమానమృదుమంథరమంజులభాషణంబులన్
దరమధురస్మితంబులను దాళిమియానములన్ విలాసతన్
సిరు లెసఁగంగ నొప్పుచెలిచేష్టలు నామది సంస్మరించెదన్. 142

చ. కనుఁగవ యించుకంత నెఱిగా నొనరించి సరత్నపాణికం
కణములఝుంకృతిధ్వనులగౌరవ మొప్పఁగఁ జన్నుదోయి ని
క్కను గనుబొమ్మ లెత్తి నిజకైశ్యము చక్కఁగ మెచ్చొనర్చుమా
నినిఁ బలుమాఱు నెప్పటికి నే మదిలో భజియింతు నెంతయున్.

చ. అరయ సహింప రానివిరహార్తిని జెందిన దైరయంబునన్
సురతవిశేషసంగతులఁ జొక్కపుతాండవసూత్రధారి యై
తరమిడి యంగమంగమును దాఁకఁగఁ గౌఁగిటఁ బట్టి కన్నుదో
యర యిడి చొక్కనొక్కసతి నాత్మ భజించెదఁ గోర్కె మీఱఁగన్.

చ. విలసితమన్మథన్ విరహవిహ్వలలాలసగాత్రి సుందరిన్
లలితకురంగనేత్ర సువిలాసరసాంచితచారుకాంచనో
జ్జ్వలమహనీయచేలయుత శ్యామ విరాజితహంసయాన నే
నలవడ సంస్మరించెద ననారతమున్ మదిలోన వేడుకన్. 145

చ. మలయగిరిప్రభూతపవమానములం గని తీవ లాడఁగా
నలలితరత్నవేదిపయిఁ జక్కఁగఁ దా వసియించి గీతముల్
దలకొని వీణ సుస్వరయుతంబుగఁ బాడుచు నాళిపాళికిన్
లలి నయనోత్సవం బొసఁగులక్షణగాత్రిని నే భజించెదన్ 146

వీరసేనుండు కవి రచించుపద్యంబులు రాజునకుఁ బంపుట.

వ. అని యిట్లు కవివరుండు మదనోన్మాదంబున యామినీపూర్ణతిలకా యత్తచిత్తుండై తద్వర్ణనాతివిశేషంబులుగా రచించినపద్యంబులు లిఖింపం జేసినవీరసేనునియనుమతంబునఁ దద్భృత్యులు భూపాలుని కప్పటప్పటి కర్పించినం జూచిచూచి యంతకంతకుఁ గోపాటోపంబునఁ గసరివేయుచున్న విసికివిసికి తద్వృత్తాంతం బంతయుఁ గవివరుండు విన వీరసేనున కిట్లనిరి. 147

చ. హిమరుచిసత్కళావిభవుఁ డీకవిరాజు రచించుసట్టిప ద్యములు గ్రహించి భూవిభున కర్పణ సేసినఁ జూచి కోపభా వమున దురుక్తులం బలికి వారక పొమ్మనుఁ గాని మంచిమా టమరఁగఁ బల్కఁ డప్పుడు తదాగ్రహవృత్తి వచింప శక్యమే. 148

చ. అనవుడు వీరసేనుఁడు తదాననముం గని యోకవీంద్ర నీ వనఘుఁడ విందిరావరసుతాభుఁడ వౌనిను హింస సేయఁగా మనమున సత్కృపామతిని మానితిఁ బూనితి నే భరింపఁగాఁ బనివడి వ్రాయుపద్యములు పార్థివుఁ డొప్పఁ డిదేమి సెప్పుదున్. 149

చ. అనవుడు భూసురుండు హృదయాబ్జమునం గడు నవ్వి యోరి ని న్ననయము మెచ్చితిన్ విను ధరాధిపుమానసముం గరంగునే పనివడి యేల పంపితివి పొల్పడి నా కయి బ్రహ్మదేవుఁ డి ట్లను లిఖియించి యుండ వెతలం బడఁ గారణమేమి చూడఁగన్.

ఉ. ఓరి తలారి వీరి మఱి యూరక త్రిప్పకు మేమి త్రిప్పఁగా సారము ఖడ్గముం గొని విచారము సేయక త్రుంచు మన్నఁ ద ద్ధీరతఁ గాంచి వాఁడు క్షితిదేవకులోత్తమ యేతదర్థమై యారయఁ జాల నెంతపని కైన భరించుపుడు నిన్ను నెన్నఁగన్. 151

క. ఏమేమి వ్రాసితివో యా, భూమీపతిమానసంబు పొరలక పోయెన్ సామీ యీమూ ర్ఖుసను, సామోదత మంచిపద్య మానతి యిమ్మా. 152

వ. అనిన విని సృష్టికర్త యైనస్రష్ట నుద్దేశించి.

సీ. తనసృష్టి యాఘనాఘనవేణి చరియించు, క్షితిభాగమున నుండఁ జేయుమయ్య, తనరసం బాసుధాధరకి క్రీడలాడెడు, శృంగారసరసిఁజేర్పఁ

జేస్పుమయ్య, తనతేజమూఁత ప్రకనకాంగి దర్శించు, దర్పణాంతరమున
దాన్పుమయ్య, తనవాయు వాసుగంధశ్వాస విసరించు, కొనువ్వీ
నంబునఁ గూర్పుమయ్య

తే. తనసభం జారమణియింట నునుపుమయ్య, యీశరీరంబు
పంచత్వ మొనసినపుడు, స్వాంశములతోడ భూతంబు
లైదునైదు, గూర్పుమయ్య విధాత నాకోర్కి దీఱ. 153

వ. అని యిట్లు కమలభవుని వేఁడి త్రికరణపూర్వకంబుగ నమస్కరించి
నిలువంబడి యున్న వీరసేనుఁడు తత్పద్యంబు గ్రహించుకొని రాజ
సమీపంబునకు వచ్చి తత్పత్రిక సమర్పించిన. 154

క. ఇది యేమి మాటివాటికి, హృదయంబున లేదె భీతి
యెంతయు నన వాఁ, డదురక సామీ భూవర,
యిది చూడుం డొక్కవింత యేమో తలఁపన్. 155

వ. అనిన లిఖితంబు గైకొని పద్యంబుఁ జదువుకొని యయ్యర్థంబనేకార్థం
బులుగాఁ దోఁచినఁ గొంతతడ వాలోచించి యిట్లనియె. 156

క. ఓరి దురాత్మక వినుః పలు, మా ఱోటు రావలడు హెచ్చి
మఱి వచ్చితివా, నేరము గొంపు గ్రహించుక,
యూరక యాపని ఘటింపు మెప్పుడు మాకున్. 157

తే. అన నిరాశఁ దగుచు నావీరసేనుండు, వచ్చి పలికె
విప్రవరునితోడ, నేమి వ్రాసినావొ యెఱుఁగ నే
నింతెఱ, మనసు గరఁగ దయ్యె మనుజపతికి. 158

మ. అని పల్కిన వల యూఁచియూఁచి మఱినాహా యంచు వే సాహసం
బునఁ జాతుర్య మొలర్పఁగాఁ దనగతిక్ భూమీశునుచ్ఛ్రాయముం
గని రెం డొక్కటియైన మంచి నగుఁ గాకా యంచుని శ్చంకు డై
కని యూహించెశరప్రయోగ మయి తాఁకం బద్య ముద్యద్గతిన్. 159

కవిరాజు కోపశాంతికరం బైనయొకపద్యము వ్రాసి పంపుట.

రవిజుఁడు భాగుణింప విధురంబుగ భట్టి నశించె భారవి
ప్రవరుఁ డడంగె దీర్ఘమునఁ బ్రాణముఁ బాసె గుడియ్యె భిక్షుఁ డీ
యవనికిఁ దప్పె భీముఁడు తదంతిగతి స్మరి కొమ్ము పెట్టి ని

తప్పక వమునఁ జే భుకుంతుఁడను గొమ్ముగ దృష్ఠము నెట్ట కలిగె
భువి సతఁ డెన్న నిర్దయుఁడు భూపతి వీవు గలంచు భూనాథా. 161

వ. అనునీపద్యంబు లిఖియించి వీరసేనున కిట్లనియె.

క. ఓపుణ్యాత్మక వినుమా, యీపద్యముఁ జే గ్రహించి
యిప్పుడు చని నీ, వేపున నొసఁగిన వేయా,
భూపతి సనుఁ బిల్వ నంపుఁ బొమ్ము రయమునన్. 162

వ. అని చెప్పిన నప్పద్యంబు గ్రహించుకొని పోయి రాజుముందఱం బెట్టి
న నప్పత్రిక దండధరాసిపుత్త్రికవిధంబున మదికిం దోఁపంజూచి తద
ర్థంబు గ్రహించి మహీవల్లభుండు పవనోత్కంపితకదళికామహీరుహం
బుచందంబునఁ గంపితసర్వావయవుం డై యెంతయుం బ్రొద్దు ఛింతిం
చి తదుభయదృఢతరస్నేహసారంబులును దత్కవితామహత్త్వంబును
విచారించి వాని తో ని ట్లనియె. 163

రాజు కవిరాజుం బిలువఁ బంపి పుత్త్రి నూరడించుట.

క. ఓవీరసేన యిచటికి, వేవేగం దోడితెమ్ము బిల్హణు నని నన్, భూపతిచే
రంజిల వాఁడు ధ, రావిభునకు మ్రొక్కి వచ్చి రానుత కనియెన్.

క. ఓతల్లి నీమనోహరు, నాతతసదయాంతరంగుఁ డై వసుధేశుం
డీతఱిఁ దోడుక ర మ్మనె, నీతాపము మాను మింక నీరజనయనా. 165

వ. అనిన గ్రీష్మసమయదందహ్యమానమానస యైనమయూరిక ఘనా
ఘనగర్జానినాదంబు వినినచందంబున సుందరీమణి తద్వచనంబు విని
కుతూహలచిత్త యై కంఠహారం బొసంగిన గ్రహించుకొని బిల్హణు
న కిట్లనియె. 166

ఉ. ఓకవిరాజశేఖర మహోన్నతి నీవు రచించుపద్యముం
దేఁకువతోడ నానరపతిం గని యిచ్చినఁ జూచి యెంతయుం
గై కొని దానియర్థమును గాంక్ష దలిర్ప గ్రహించి యప్పు డ
స్తోకజవంబు మీఱ నినుఁ దోడ్కొని ర మ్మనె నయ్య యియ్యెడన్.

వ. అని యత్యాదరంబున శుభలక్షణాపశ స్తం బగునతనిహ స్తంబుఁ
బట్టుకొని వచ్చు నెడ. 168

తే. రాజతా జగుమదనాభిరామనృపతి, తనకుమారిని దలఁచి

యాస్థప మొదలి, వచ్చి తద్ద్వారమం దున్న
వనజపత్ర, నేత్రదగ్గఱఁ జేరి కన్నీరు దుడిచి. 169

తే. శిరము మూర్కొని చికురముల్ సిక్కు వాపి, చెక్కఁగా నిడి
గద్గదస్వరముతోడ, ననియె దయ మీఱ భూపాలుఁ డాత్మజాత,
కమ్మ సంతాపమును మాను మమ్మ యనుచు. 170

క. ఓకూర్మితనయ కవివరు, నీకోరిక మీఱఁ గూర్తు
నిశ్చలమతి నై. నాకడకును రానమ్మా,
యీతడ నాచేయువని గ్రహింతువు మదిలోన్. 171

రాజు కవివరు నెదురుగాఁ జని తోడ్కొని వచ్చుట.

వ. అని యుపలాలించి యంతఃపురంబున కనిచి బ్రాహ్మణునకు నెదురుగాఁ
జని నమస్కారణపూర్వకంబుగఁ గౌఁగిలించి చతురంతయానంబున న
ధివసింపం జేసి సభామంటపంబునకుం దోడ్కొనివచ్చి యుచితాసనం
బునఁ గూర్చుండనియమించిసభాసదులువిన నృపనందనుం డిట్లనియె.

ఉ. ఓ చతురాననాన్వయమహోదధిపూర్ణశశాంక బ్రాహ్మణా
ఖ్యా చతురాస్య నీమహిమఁ గన్గొన నేరికి శక్యమౌ ధరన్
నీచతురోక్తివైఖరికి నీదృఢభక్తికి నీకవిత్వధా
రాచలితైకనిష్ఠకు నహర్నిశముల్ మది నేను మెచ్చితిన్. 173

రాజు కవివరు నాదరించి తనకూఁతుఁ బెండ్లి గమ్మనుట.

చ. తడఁబడి యెవ్వఁడేనియుఁ గృతఘ్నునియం దొనరించుమేలుకై
వడిని మదీయకృత్రిమము భవ్యగుణాకర నీమనంబునం
దడవక సుందరీమణివతంసము నాతనయన్ వరించి యే
ర్పడ నయ మొప్ప మత్పురికి భర్తవు గమ్మని పల్కి వెండియున్.

క. రేపు సమస్తం బగుఁ గా, నీపాణిగ్రహణబలిమి నాపు హితమతితో నీ,
వీపట్ల సేవ చేయుము, భూపాలునకైకచర్య భూసురవర్యా. 175

వ. అని యొడంబఱిచి కవివరుని యథాస్థానంబున కనిచి వసంతాఖ్యున
కిట్లనియె. 176

క. ఓమంత్రివర్య చూచితె, భూమీసురుచిత్తవృత్తిఁ బోలింపఁగా,
నేమందు నెంతదృష్టమో, భామామణిహృదయ మట్లు పరిశీలింపన్.

క. ఈవిధమున నీపురకుఁ, దైవాజ్ఞ ఘటనమయ్యెఁ దప్పింపంగా,
నావశమె యగ్రజన్ముఁడు, భావింపఁగఁ గూఁతు నిత్తు భవ్యవిచారా.

వ. అనిన విని మంత్రివరుండును సభాసదులును నేతత్కార్యంబు విశేష
కార్యంబనిన విని వారలం బనిచి యతఁడు పురంబుఁ బ్రవేశించి పరి
చారికాజనంబులం బిలిపించి యిట్లనియె. 179

క. ఓకాంతలార మత్సుత, కాకివివర్యాసకు
భోజనాదులు పూర్వం, బేకొలఁది విచారించితి,
రాకొలఁదిం జేయుఁ డనుచు ననిచి రయమునన్. 180

వ. తనదార యగుమందారమాలిక కాచందం బంతయుం జెప్పి యాయమ
కానందం బాపాదించి భోజనాదికృత్యంబులు దీర్చి సుఖం బుండునంత.

ప్రాతఃకాలాభివర్ణనము.

చ. తెలతెలవాఱెఁ దూర్పు నలుదిక్కుల విచ్చెఁ దమంబు పక్షులుం
గలకలఁ గూసెఁ గోకములు గాంచె ముదంబు నుడుప్రజంబు ఖ
స్థలమున నాడఁగాడకను జాఱెఁ జెలంగి పదాయుధంబు లు
ద్దలగతి మ్రోసె వీచె వలిగాడ్పులు భూజను లుల్లసిల్లఁగన్. 182

సీ. కోకాంగనాగణశోకమారుతమిత్ర, ఘనతరజ్వాలలఁ గంటినాఁడొ,
విరహదుస్సహవధూవిపులనిశ్శ్వాసనోష్ణ, గంధవాహములచేఁ గమ
లినాఁడొ, బాధితపద్మినీపటలశుక్సంప్రాప్త, ఘోరపాపంబునఁ గుం
దినాఁడొ, జనదూరితాప్రాప్తజారచోరవ్రాత, శాపంబులను గొంత
సమసినాఁడొ,

తే. యనఁగ దోషాకరుండు కళానుభూతి, దొరయ
వెన్నెలపులుఁగులఁ బొడరి యితఁడు, రేపు నేవేళ
కొదవునో మాప నేమి, యనుచు నీక సారమంత వోల్గాడ నరిగె.

ఉ. వెన్నెలతీవలం దడఁగి వెల్వడి విస్ఫురసారసావళిం
గ్రన్నన సౌరభంబు గొని రాజిలుగంధసమీరణంబు ల
భ్యున్నతసౌధరాజములఁ బుష్పశరాసనకేళిఁ దేలి యం
దున్నవధూశ్రమాంబుతతు లొప్పులు మీఱ హరించు నెంతయున్.

మ. ముద మొప్పారఁగఁ బద్మినీమణులు మోము ల్విప్పఁ జక్రంబు ల

భ్యుదయం బొంద సదాళులున్ సరసవిస్ఫూర్తిం బ్రవర్తిల్ల నా
స్పద మై భాసిలుపుష్పదంతగజరాజం బెక్కి యువ్విద్విజుల్
మది రంజిల్లఁగ సన్నుతింపఁ బొలసెన్ మందానిలుండుత్తఱిన్.

మ. మలయాహార్యతటంబు డిగ్గి విలసన్మల్లీమతల్లీలతా
వళులం జిక్కి ప్రయాసత న్వడలి దివ్యచ్ఛాయకాసారని
ర్మలతోయంబుల నీఁది పంకరుహసౌరభ్యంబుఁ గొల్లాడి ప
క్షులనాదంబులతోఁ జరించు మరుదంకూరంబు లవ్వేళలన్. 186

క. తనతమ్ములవైభవమును, గోనెనట యొకరాజు వానిఁ
గొల్చెను సనుచున్, ఘనకోపుఁ డయ్యె ననఁగా,
నినుఁ డతితేజం బెసంగ నేతెంచె నొగిన్. 187

మ. హరి చక్రంబు భరించి యుద్భటనిశాటాటోపముల్ మాన్చి యు
ద్ధురలీలాప్తి బుధాంకవర్తి యయి యొంతోపూర్వదేశంబు భా
సుర మై యొప్పఁగ నింపు నందు నిలిపెన్ స్త్రోత్రార్హుఁడే యంచు శం
కరపద్మోద్భవులున్ భజింపఁ జెలఁగెం గల్యాదితాచాయుఁడై. 188

ఉ. అంగుగఁ గాల మక్కరికి నావల నీవల ప్రేలుబంధురా
భంగురపాశము ల్వేలయుబంగరుపోఁతలగంటలో యనన్,
సంగతి మీఱఁ బ్రాక్చరమశైలములం గనుపట్టె రర్కసా
రంగధరుల్ నిజోర్ధ్వరుచు లందము నొందఁగ నట్టివేకువన్. 189

క. హితవిబుధస్తుతి గోత్రా, హితకరుఁ డుదయించె
గురుబుధేశహితుం డై, ధృతిఁ బూర్వదేశముం
గాని, క్రతువులు గోతలమునందుఁ గడు నొప్పారన్. 190

సీ. అతులద్విజాలోకనావహుం డై త్రయీ, సుముఖుఁ డై నట్టితేజోమ
యుండు, కమలామనోహరాకారుఁ డై శర్వరీ, చరుల నొంచినచక్ర
భరణశాలి, యఖిలలోకతమోపహరణనైపుణవృత్తి, రాజిల్లునట్టిస
ర్వజ్ఞవిభుఁడు, మిత్త్రుఁడై భువనపవిత్రకుం డై తగ, ధర వెలుంగించు
సన్మార్గవర్తి

తే. యాదిమూర్తి యనంగఁ బద్మాప్తుఁ డనఁగ, నార్జితాఖ్యుఁ డనంగ
ద్వైత్యైకవాక్స్తవముల ద్విజరాజసంగతి వసుమతింబ్ర

శేఖరారూఢతను రవి చెలఁగె నెదుట. 191

తే. అలరుతమ్ముల నొకటిగా నాత్మఁ దలఁచి, దిశలు చెలువొందఁ
దమము భేదించి తనదు, లోకబాంధవవిఖ్యాతి లోకు లెన్నఁ
గరము వెలుఁగంగఁ బద్మినీకాంతుఁ డలరె. 192

క. ఉరుకువలయంబు బెగడఁగ, ఖరకరుఁడు జనించి రాఁగఁ
గలుగుసదాళిన్, వరుసఁ గని రూపు మాపఁగ,
నరిగెను ద్విజరాజు పశ్చిమాంబుధికడకున్. 193

చ. సమయకిరాటకుం డుదధిజాడల వచ్చుచుఁ జేరి పూర్వది
గ్రమణికి విక్రయించుదయరాగపువన్నెపటంబు విచ్చి చూ
పె మదికి హర్షమైన నది బేరము లాడి నిబద్ధమైనని
ష్కము నొకటిచ్చెనో యనఁగఁ జాయలుదోఁప నినుండుఁ జెల్వగున్.

తే. ఒక్కయినుఁ డంతకంతకు నుక్కు మిగుల, నొక్కరాజది సూడంగ
నోర్వ లేక, డింది వెల్వెల నై యొక్క గొంటఁ జేరె,
ననఁగ సూర్యుండు వెచ్చె హిమాంశుఁ డడఁగె. 195

చ. సమయవినోది మిన్నెనెడిచక్కనిరంగమునందు సర్వది
గ్రమణులు చూడ గారడము రక్తినిఁ జూపఁగఁ జంద్రుఁ డన్నయ
ద్దము నొకకర్ణమం దునిచి దాపలికర్ణమునందు హేమచ
క్రము వెడలంగఁ దీసె ననఁగా రవి దోఁచెఁ బ్రభాప్రభావుఁ డై. 196

రాజు దనకూఁతును గవి కిచ్చి పెండ్లి సేయ నమకట్టుట.

వ. ఆసమయంబున నంతకుమున్న మంగళతూర్యనాదంబులు వినుచు మేల్కని మదనాభిరామభూమీధవుండు స్నానసంధ్యాద్యనుష్ఠానంబులు నిర్వర్తించి సముచితాలంకారుం డై సభాస్థలంబునకు వచ్చి మంత్రిపురోహితామాత్యబంధువిద్వజ్జనంబుల రావించి వారల నుచితాసనస్థలంబులం గూర్చుండ నియమించి సుప్రసన్నుం డై యిట్లనియె. 197

క. ఘనులార బిల్హణాఖ్యున, కెనయఁగ మాకుకుమారి నీవలె
నని నే, మనమునఁ దలఁచితి నిప్పుడు, ననుకూలత
బ్రహ్మ పూర్వమందె ఘటించెన్. 198

వ. అని యిట్లు పలికె వారలందునుమతంబున ముహూర్తనిర్ణయంబు

సేయం దలంచి జ్యోతిశ్శాస్త్రకోవిదులఁ బిలిపించి యడిగిన వార
లి ట్లనిరి. 199

క. గురుకవియుక్తి నిరుండఁగ్, వసుస నమందాత్ముఁ డగుచు
వసుధఁ బరఁగినం, బరికింపఁగ ద్విజరాజుకుఁ,
జిరతరముగ మంగళాప్తి చెన్నగు వేడ్కన్. 200

తే. నీకుమారిక యళి యమ్మె నాకపేంద్రుఁ, డలర ధను వయ్యె
నిస్వర కనుగుణంబు, గ్రహవిరోధంబు నెందులఁ గానఁ
బడదు, రాజబల మొప్పు నొప్పుఁ దారాబలంబు. 201

క. ఈకన్య కిపుడు, ద్విజరా, జాకడ నాఱింటఁ జెల్వ మలరినవాఁ డై,
చేకొని పదిటను మిత్రత, శ్రీకరముగ నొప్పు నతనుసిద్ధి నృపాలా. 202

వ. అని యిట్లు పలికిన సంతుష్టాంతరంగుం డై నృపపుంగవుండు నిజనగ
రం బలంకరింపం జేయుం డని పరిచారకులం బంచిన. 203

సీ. పచ్చలతోరణపంక్తులు ఘటియించి, కస్తూరిపూఁతలుగా నొసర్చి,
మలయజపంకంబుఁ జిలికి జవ్వాది రే, కలు దీర్చి రత్నవేదులు
నమర్చి, ముత్యాలనవరంగముల రంగు గావించి, నవవజ్రమయవి
తానములు నెఱపి, వాసితాగరుధూపవాసనల్ నిగిడించి, పగడాల
మెఱయుచప్పరము లునిచి

తే. ప్రతిగృహంబుల భద్రకుంభములు నిలిపి, దర్పణంబుల ద్వార
బంధములఁ గూర్చి, ధవళసౌధాళిఁ జిత్రకేతనము లెత్తి,
పురము శోభిల్లఁ జేసి రబ్బురము గాఁగ. 204

సీ. ఏవీథిఁ జూచిన నింపుమై మంగళ, తూర్యనాదములు సంతోష మొ
సఁగ, నేచాయఁ గాంచిన హితముగాఁ జెవులకు, వీణారవంబులు
వేడ్క సేయ, నెపట్టుఁ గనిన భేరీపటహాదికా, హళమృదంగైకవాద్య
ములు వెలయ, నేచోటు వీక్షింప వాచాచమత్కృతిఁ, బాటలు
మాటలుఁ బరిఢవిల్ల

తే. నొప్పునక్షత్రవల్లభాభ్యుదయమునకుఁ, జెలఁగి మున్నందియుబ్బిన
జలధికరణిఁ, దనరుఁ గవిరాజశుభమహోత్సవమునకును
నగరరాజంబు సంతతానంద మొందె. 205

క. అత్తరి నయినుని లారతు, లెత్తుచు ధవళములు పాడ నిరుపు
దలిర్పం, గ్రొత్త గనుపింపఁ బెండిలి, చిత్తరు
చవికకరు బెంచె క్షితిసురుఁ డెలమిన్. 207

సీ. ఈధామనిధికరధం బెనయంగ నలుఁ గిడ, నేర్తువు పద్మినీ నీవు రావె
యీకళానిధిఁ జేరి యెలమి సేవలు సేయ, నేర్తువు మృదుహస్త నీవు
రావె, యీచతురాస్యుతో నింపుమీఁ బలుకంగ, నేర్తువు శుభవాణి
నీవు రావె, యీమహాసర్వజ్ఞు కిర వొందర శిర సంట, నేర్తువు శశి
రేఖ నీవు రావె

తే. యనుచుఁ దమలోన భూమిపాలానుమతిని, సరససల్లాపవచన
రచనలు దెలుపు, నంగనారత్నములు గొంద ఱాసువర్ణ,
గాత్రుఁ గదియుచు మంగళారాత్రిక లిడి. 208

క. మంగళము రాజసుతునకు, మంగళ మంబుజముఖిరమాతనయునకున్
మంగళము శాస్త్రవేదికి, మంగళము కవీంద్రమాళిమణికిసుగుణికిన్.

వ. అనుచు నారతిపాటలు పాడి శిరంబున నక్షత లునిచి. 210

చ. నడు మసియాడఁ జన్నుఁగవ నాట్యము సల్పఁగ రత్నహారముల్
దడఁబడి డోలికాకలనఁ దార్కొన వేణి చలింప నెమ్మొగం
బోడలును జెక్కుటద్దములు నొయ్యఁ జెమర్పఁగఁ గంకణంబు లే
ర్పడి రవ ముప్పతిల్ల నొకభామ తలంటెఁ గవీంద్రమాళికిన్. 211

తే. గంధపటకలిఁ దలఁ బులి మంద మైన, బంగరుకటాహ
మూలలోనఁ బొంగుజలముఁ, బాట్లు గావించి బిందియ
ల్పట్టి యొక్క, యతివ సుకవికి మజ్జనం బార్చె నపుడు. 212

సీ. తడి యార్చి వలువ లేర్పడ నిచ్చె నొకలేమ, యుదుటుపావా లుంచె
నొక్కభామ, పువ్వులు సిగఁ జుట్టెఁ బోలు పొంద నొకకొమ్మ, మురు
వులు నిడె నొక్కముద్దుగుమ్మ, కస్తూరితిలకంబు ఘటియించె నొకజా
ణ, యెడల గంధ మలంచె నొక్కచాన, చొకటిపోగులు సవరించె
నొకబాల, యుసహారములఁ బూన్చె నొక్క గోల

తే. పసఁతి రత్నపుటుంగరాల్ దొడిగె నొకతె, వెలఁది కస్తురంపు
సురఁటిచే విసరె నొకతె, నిలువుటద్దంబు ముందర
నిలిపె నొక్క, సుగుణ బిల్హణకవిశిఖామణికి నపుడు. 213

క. ఈరీతిఁ గవిని జెలులిం, పారఁగఁ గయిసేసి నృపవరాత్మజ కెంతో
నీరాట మొనర్చిరి శృంగారించిరి వేడ్క వాడమ గ్రక్కున నంతన్.

క. సరిగంచుచీర కటిపై, నెఱియంగాఁ గట్టి రైక నీ కై మెఱయన్
సరిగుబ్బలు గుబ్బతిలం, గరముగ సవరించి పైఁట గావించి రొగిన్.

క. ఇఁకఁ జిక్కు వాసెనే యని, చికురంబులు చిక్కు దీర్చి చెలువుగఁగీల్గం
టూకయింతి వెట్టి నవ్వుచు, సకి ముడి బాగుపడె ననుచు సన్నుతిసేసెన్.

తే. సూర్యచంద్రులు మైత్రిచే సుదతివదన, వనజ మంతయు సంతత
నైభవంబు, సందఁ జేయ వసించిరో యనఁగ నప్పుడు,
సూర్యచంద్రుల నిడె నొక్కశోభనాంగి. 217

ఉ. కోరిక నాకలిం గొని చకోరికలున్ జన ముప్పతిల్లఁగా
సారసవైరియం దమృతసారము దూటుచుఁ దోనె తద్గతం
బై రహిం మించునల్పు గొన నత్తటి జాతె ననంగ నొక్కసిం
గారపుబొమ్మ వాలుఁదెలిగన్నులఁ గాటుక దీర్చె జోటికిన్. 218

తే. తారకావళిసేవ్య మై తనరుసట్టి, చంద్రబింబంబుతోడుత
సాటి సేయఁ, జెలువమోమునఁ గస్తూరితిలక మునిచి,
ముత్తెములచేస లమరించె ముదిత యొకతె. 219

క. అద్దములవంటిచెక్కుల, నిద్దపురుచు లుప్పతిల్ల సీటుగ
శ్రుతులన్, ముద్దులగుమ్మకు నొక్కతె, ముద్దియ
కుండలము లునిచె ముద్దులు గులుకన్. 220

క. సంగతిగ మోవి చవిఁ జూ, డం గవి యుదయించె ననఁగ
దాక్కొనునాసన్, రం గలర నాణిము త్తెపు,
ముంగఱఁ గీలించె నొకతె ముదితామణికిన్. 221

క. దరము వివరం బెఱింగియు, వరుసం దనజన్మసీమవారిని
వేడ్కన్, భరియించె ననఁగ నొక్కతె, యురుకుచ
మొక ముత్తెసరులు నునిచెం బ్రేమన్. 222

క. స్ఫుటముగ నీయుత్సవమునఁ, గటకంబుల మ్రోసె ననుచు
ఘనమణిభాస్వ, త్కటకమ్ము లునిచె నొక్కతె,
కుటిలాలకకరముఁలందుఁ గోమపు సెఁంగన్. 223

క. పిఱుఁదులు ఘర గొని దివులు, నిర వొందఁగ నాక్రమించి
యేర్పడె ననుచున్, బిసు దుంచినగతి యెక్కెత్తె,
యొరయఁగ రత్నములకాంచి యునిచెం జెలికిన్. 224

క. కరిగమననడలు మదనుని, కరిగతులన్ ధిక్కరించఁ గల వని
యందెల్, సరి మ్రోయఁగఁ జరణంబుల, నరు
దారఁగ నిలిపె నొక్కయతివ ముదమునన్. 225

క. ఈవిధమున రమణీమణు, లావసుధావరునిపుత్త్రి కంచితలీలన్
వేవేగ నలంకారము, గావించి వివాహవేదికడ నిల్పుటయున్. 226

సీ. సతివీక్షణములు రసప్రవర్తకము లై, నెమ్మోముఁదమ్మిపైఁ గ్రమ్మి
కొనఁగ, బిసరుహేక్షణదృష్టులు సుమనోహారము లై, గళసుగంధవి
శేషకలనఁ బొదలఁ, దరుణాంగిచూపుల త్తతి శిలీముఖము లై, హృ
దయపంకజ మానహించి నాట, భామినీలోచనప్రభలు వరాళు లై,
తనరారుపాదపద్మముల వ్రాలఁ

తే. బరఁగి కవిరాజు పూర్వశైఖరిని మోహ, కలితవిభ్రమవిస్మ
యాక్రాంతుఁ డగుచు, ననితరాయత్తచిత్తుడై యాత్మలోనఁ,
జెలువభావంబు గాంచి వీక్షింపుచుండె. 227

సీ. ఈసర్వమంగళయీక్షణకాంతులు, భరితసుధాకరప్రభలు గాఁగ, నీ
శ్యామకన్దోయినింపారుదీప్తులు, పూసినరతికాంతుభూతి గాఁగ, నీసతి
కన్నుల భాసిల్లుదీధితుల్, పొలుపొందఁ దమ్ములపూజ గాఁగ, నీయా
ర్యలోచనచ్ఛాయలు మాళిపైఁ, బ్రవహించుగంగాఝురంబు గాఁగఁ

తే. బరఁగుకవిరాజమాళి సర్వజ్ఞమూర్తి, విలసదసమాంబకస్ఫూర్తి
విశదకీర్తి, యంచితాచలభోగభాగ్యైకవర్తి
యనుచు నచ్చటివిబుధాళి యభినుతింప. 228

సీ. భావిఫలోదయప్రాప్తభాసురము లై, పరఁగుమౌక్తికములబాలు ల
నఁగ, రతిపంచశరులు సంతతకేళిఁ దేలుచుఁ, బనివడి యాడుపూబంతు
లనఁగఁ, దియ్యవిల్తుఁడు రెండుతెఱఁగు లై యిరువుర, కడలందివేయు
మార్గణము లనఁగఁ, దనవలనను వీసదనరారి రనుచుఁ జం, ద్రుఁడు
నల్లునమృతబిందువు లనఁగఁ

తే. వెలఁగుఁ యామినీపూర్ణతిలకబిల్హ, ణాఖ్యకవివర్యమాప్తు
లన్యోన్యమైత్రి, నొలయుచు గతాగతంబు లై కలయ
సడరి, వెలయఁ జూచినజనులకు వేడుకయ్యె. 229

తే. లలితముగ విప్రులు "త దేవ లగ్న" మనుచు, మంత్రములు పాడ
శుభక్షితి మహితలీల, వరుస నుంచిరి యవ్వధూవరుల
నృపతి, యనుమతంబున నైదువ లపుడు వేడ్క. 230

తే. పుడమివేల్పులు పుణ్యాహపూర్వకముగ, దేవతాహ్వాన మొనరించి
తిరిరి వారి, కరములను గంకణములు వేడ్కను ఘటించి,
చదివి రంతయు మంగళాష్టకము లపుడు. 231

మ. పొలుపొందన్ ద్విజరాజశేఖరునకున్ భూభృద్వతంసంబు ని
శ్చలభావోన్నతిఁ గన్య నిచ్చుపగిదిన్ క్ష్మానాథముఖ్యంబుగాఁ
బొలుపొందన్ ద్విజరాజశేఖరునకున్ భూభృద్వతంసంబు ని
శ్చలభావోన్నతిఁ గన్య నిచ్చె సుమనస్సంతానముల్ మెచ్చఁగన్.

క. తలఁబ్రాలపళ్లెరంబులు, వెలఁదులు పార్శ్వములఁ బూన
విభునిశిరమునన్, జలజాక్షి ముంచి పోయిటఁ,
దలఁబ్రాలను బోసె విభుఁడుఁ దన్నపై నుంచెన్. 233

వ. ఇట్లన్యోన్యాతిశయంబునఁ దదుత్సవంబు గావించి విధ్యుక్తప్రకారం
బుగఁ బ్రధానహోమంబు లాదిగాఁ గలవి యాచరించి బంధుసహితం
బుగా భోజనాదికృత్యంబులు నెఱపి తదనంతరంబున శేషహోమాది
కృత్యంబులను నిర్వర్తించి భూసురులకు మ్రొక్కి తదాశీర్వచనరాజం
లు గైకొని బిల్హణుండును యామినీపూర్ణతిలకయును యథేష్టభోగం
బు లనుభవించునెడ. 234

సీ. నీలమేఘంబులు శైలాగ్రముల వ్రాలెఁ, బరికింప వెల్వెలఁ బాఁగ
విధుఁడు, సన్నగిల్లెను బికస్వరము లంతంతకుఁ, గలహంసగతులసంగ
తులు దప్పె, గగనమార్గము సావకాశ మై బలు పొందె, నహిరాజు
రూఢి యందంద నిలిచెఁ, గేతకీదళములు గొలఁకులఁ భాసిల్లె, మెఱుపు
దీఁగలు మింటఁ దఱుచు మెఱసె

తే. నంద మొప్పఁగఁ గొలఁకుల నంబువొడమె, నొడకాడకుఁ గోరిక
లతిశయిల్లె, ననుచు జను లెల్లఁ బొగడ ఘనాగమమున,
గర్భగౌరవ మాకాంత గాంచె నంత. 235

వ. ఇట్లు నవమాసంబులు నిండ దశమం బగుమాసంబునం బొక్కసుము
హూర్తంబున. 236

మ. మరుదంకూరము సంచరింప గ్రహముల్ మార్తండయోగమ్ములో
నెఱయన్ దిక్కులు దెల్విఁ జెంద గరిమ న్దివ్యస్త్రవ్రదంగాదివా
ద్యరవంబుల్ సెలఁగన్ సురప్రతతి యుద్యత్పుష్పవర్షంబుల
త్తఱి వర్షింప వధూటి గాంచెను సుతున్ ధైర్యైకభాగ్యోన్నతున్.

క. ఘనతం బ్రభాకరోదయ, మున జనియించుటయు విప్ర
ముఖ్యులు వేడ్కం, గని లగ్నగతిఁ బ్రభాకరుఁ,
డనునామం బిడిరి బిల్హణాఖ్యుఁడు మెచ్చన్. 238

వ. అప్పుడు మదనాభిరామభూమీధవుఁడు విద్వజ్జనబంధుమిత్రపురోహి
తామాత్యసమక్షంబున నతనిం దనవంశకర్తగాఁ బరిగ్రహించి జాత
కర్మాదులు నలిపి గోభూతిలహిరణ్యాదిషోడశదానంబులు సేసి భూసు
రాశీర్వచనంబు లంది. 239

క. ఘనుఁడు ప్రభాకరుఁ డంతన్, దినదినమును వృద్ధిఁ బొంది
దివ్యర్ధ్యులఁ డై, కనుపట్టు వానిఁ బట్టము, చన వొప్పఁగఁ
గట్టి సుఖము జయముం గాంచెన్. 240

మాలిని. ప్రథితగుణకలాపా భంజితేశానచాపా
ప్రథనవిజయకోపా భానుకోటిప్రతాపా
మథితదనుజదీపా మన్మథాచ్ఛస్వరూపా
మధురతరకలాపా మాన్యరామావనీపా. 241

గద్యము. ఇది శ్రీసీతారామచరణసేవాప్రభావసంప్రాదితకవితావిచిత్రకా
శ్యపసగోత్రపవిత్రశ్రీమత్పండిపెద్దికృష్ణస్వామిప్రణీతంబయిన బిల్హణోపా
ఖ్యానం బనుమహాప్రబంధంబునందుసర్వంబును ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీకామేశ్వర్యర్పితమ్ము.

శుద్ధపత్రము.

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
8	15	సింఘుర	సింధుర
11	19	జెలగు	జెలఁగు
12	21	పాలిందు	పాలిండ్లు
,,	25	క సుఁగాను	కనుఁగొను
13	26	శబ్దప	శబ్దాప
21	5	శాలురైన	శాలులైన
,,	18	రోగి	రోగిణి
26	22	సాకబోటి	నాకబోటి
44	4	బైనసార	బై ససార
61	6	గలఁబె	గలదె
63	23	చేలగి	చెలఁగి
64	25	వధూమణి	వధూమణీ
69	3	ముముత్తైలదీ	ముత్తెములదీ
76	24	నుతైకచర్య	నుతైకచర్య
79	16	జంద్రు డన్న	జంద్రుఁ డన్న

చదువరులారా! దొరకినంతవఱకు అచ్చుపొరపాట్లు సవరించితిని. మఱియు నుండిన నుండవచ్చును. వానిని దామే సవరించుకొని చదువుకొందురు గాక.

ఇట్లు,

కామేశ్వరీసేవకుఁడు

పురాణం, సూర్యనారాయణతీర్థులు.

విద్వచ్ఛిరోమణివిలాసముద్రాక్షరశాల, చెన్నపురి.